พุทธวิธี ชุบชีวิตในยามตกอับ

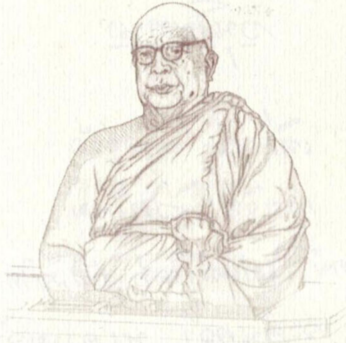
อาจาริยบูชา ๑๐๘ ปีชาตกาล ท่านพุทธทาสภิกขุ

พุทธทาส อินฺทปญฺโญ

พุทธวิธีชุบชีวิตในยามตกอับ

พุทธทาส อินฺทปญฺโญ

พุทธวิธีชุบชีวิตในยามตกอับ

พุทธทาสภิกขุ

งานศพตามหลักพระพุทธศาสนา

ปัญญานันทภิกขุ

ธรรมบรรณาการนี้อุทิศ...แด่

คุณพ่อสุชาติ-คุณแม่จำเนียร จัดแจง

อนุโมทนา

โยมวีระ เลี่ยมสละ มาอยู่วัด
เพื่อฝึกหัด กายจิต ชีวิตใหม่
ในสวนโมกข์ ไม่เศร้าโศก กับสิ่งใด
โดยตั้งใจ จะค้นคว้า หาความจริง
เมื่อวัยหนุ่ม ทุ่มชีวิต คิดศึกษา
อเมริกา ได้ไปอยู่ รู้หลากสิ่ง
สี่สิบปี มีเวลา คุณค่ายิ่ง
มิหยุดนิ่ง เริ่มเข้าใจ วัยชรา
ว่าสังขาร ทั้งหลาย ไม่เที่ยงแท้
เกิดแล้วแก่ เจ็บตาย สายทุกขา
จึงเลิกงาน ด้านกิจกรรม ทำเงินตรา
โดยมุ่งหน้า หาทางธรรม ดำเนินการ
เพื่อประโยชน์ แก่ตนเอง และผู้อื่น
ทุกวันคืน ปรีดิ์เปรม เกษมศานติ์
ขอชื่นชม โมทนา สาธุการ
กับผลงาน โยมวีระ ตลอดไป

ธรรม พร เมตตา

[illegible]
ทีปาวัน
๑๒ เม.ย. ๓๗

ยถาปิ อุทเก ชาตํ ปุณฺฑรีกํ ปวฑฺฒติ
โนปลิปฺปติ โตเยน สุจิคนฺธํ มโนรมํ
ตเถว จ โลเก ชาโต พุทฺโธ โลเก วิหรติ
โนปลิปฺปติ โลเกน โตเยน ปทุมํ ยถา

yathāpi udake jātaṁ puṇḍarīkaṁ pavaḍḍhati
Nopalippati toyena sucigandhaṁ manoramaṁ
Tatheva ca loke jāto buddho loke wiharati
Nopalippati lokena toyena padumaṁ yathā

Just as a white lotus, born and growing in water,
does not cleave to it, but emits pleasant fragrance,
so also the Buddha, born and living in the world,
is not attached to it, like a lotus not cleaving to water.

ดอกบัว เกิดและเจริญงอกงามในน้ำ แต่ไม่ติดน้ำ
ทั้งส่งกลิ่นหอม ชื่นชูใจให้รื่นรมย์ ฉันใด
พระพุทธเจ้า ทรงเกิดในโลกและอยู่ในโลก
แต่ไม่ติดโลก เหมือนบัวไม่ติดน้ำ ฉันนั้น

จากหนังสือ อมฤตพจนา (THE NECTAR OF TRUTH)
ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)
แปลโดย DR.สมศีล ฌานวงศ์

กัลยาณมิตตตา

กัลยาณมิตตตา - (ความมีกัลยาณมิตร คือ มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหา และบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี, ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคลหรือเข้าร่วมหมู่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญามีความสามารถ ซึ่งจะช่วยแวดล้อม สนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทางเป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการและธรรมปฏิบัติ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี

Kalyaṇamittata : having good friend; good company; friendship with the lovely; favourable social environment) ข้อนี้เป็น*องค์ประกอบภายนอก* (external factor; environmental factor)

"ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันใด ความมีกัลยาณมิตรก็เป็นตัวนำเป็นบุพนิมิต แห่งการเกิดขึ้นของอารยอัษฎางคิกมรรค แก่ภิกษุฉันนั้น"

"ความมีกัลยาณมิตร เท่ากับเป็นพรหมจรรย์ (การครองชีวิตประเสริฐ) ทั้งหมดทีเดียว เพราะว่า ผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังสิ่งนี้ได้ คือ จักเจริญ จักทำให้มากซึ่งอารยอัษฎางคิกมรรค"

"อาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร เหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ก็พ้นจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ก็พ้นจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ก็พ้นจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสเป็นธรรมดา ก็พ้นจากโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส"

"เราไม่เล็งเห็นองค์ประกอบภายนอกอื่นแม้สักอย่างเดียว ที่มีประโยชน์มากสำหรับภิกษุผู้เป็นเสขะ เหมือนความมีกัลยาณมิตร, ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร ย่อมกำจัดอกุศลได้ และย่อมยังกุศลให้เกิดขึ้น"

"ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่, เพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม" ฯลฯ

sv2-30; AI.14-18; It.10 สํ.ม.19/5-129/2-36; องฺ.เอก. 20/72-128/16-25; ขุ.อิติ.25/195/237

อัปปมาทะ

อัปปมาทะ - (ความไม่ประมาท คือ ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ หรือความเพียรที่มีสติเป็นเครื่องเร่งเร้าและควบคุม ได้แก่การดำเนินชีวิตโดยมีสติเป็นเครื่องกำกับความประพฤติปฏิบัติและการกระทำทุกอย่าง ระมัดระวังตัว ไม่ยอมถลำลงไปในทางเสื่อม แต่ไม่ยอมพลาดโอกาสสำหรับความดีงามและความเจริญก้าวหน้า ตระหนักในสิ่งที่พึงทำและพึงละเว้น ใส่ใจสำนึกอยู่เสมอในหน้าที่อันจะต้องรับผิดชอบ ไม่ยอมปล่อยปละละเลย กระทำการด้วยความจริงจัง รอบคอบ และรุดหน้าเรื่อยไป

Appamada : earnestness; diligence; heedfulness)

ข้อนี้เป็นองค์ประกอบภายใน (internal factor; personal factor) และเป็นฝ่ายสมาธิ (a factor belonging to the category of concentration)

"ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันใด ความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของอารยอัษฎางคิกมรรคแก่ภิกษุ ฉันนั้น"

"ธรรมเอก ที่มีอุปการะมาก เพื่อการเกิดขึ้นแห่งอารยอัษฎางคิกมรรค ก็คือ ความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท"

"เราไม่เล็งเห็นธรรมอื่น แม้สักข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้อารยอัษฎางคิกมรรคที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็เจริญบริบูรณ์ เหมือนอย่างความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทนี้เลย"

"รอยเท้าของสัตว์บกทั้งหลาย ชนิดใด ๆ ก็ตาม ย่อมลงในรอยเท้าช้างได้ทั้งหมด, รอยเท้าช้าง เรียกว่าเป็นยอดของรอยเท้าเหล่านั้น โดยความใหญ่ ฉันใด กุศลธรรมทั้งหลาย อย่างใด ๆ ก็ตาม ย่อมมีความไม่ประมาทเป็นมูล ประชุมลงในความไม่ประมาทได้ทั้งหมด ความไม่ประมาท เรียกได้ว่าเป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ฉันนั้น"

"ผู้มีกัลยาณมิตร พึงเป็นอยู่โดยอาศัยธรรมเอกข้อนี้ คือ ความไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลาย"

"ธรรมเอกอันจะทำให้ยึดเอาประโยชน์ไว้ได้ทั้ง ๒ อย่าง คือ ทั้งทิฏฐธัมมิกัตถะ (ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์เฉพาะหน้า หรือประโยชน์สามัญของชีวิต เช่น ทรัพย์ ยศ กามสุข เป็นต้น) และสัมปรายิกัตถะ (ประโยชน์เบื้องหน้า หรือประโยชน์ขั้นสูงขึ้นไปทางจิตใจหรือคุณธรรม) ก็คือความไม่ประมาท"

"สังขาร (สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น) ทั้งหลาย มีความเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังประโยชน์ที่มุ่งหมายให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด"

"ความไม่ประมาท ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่, เพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม" ฯลฯ

ทางรอดของมนุษยโลก

เรามีตา–หู–จมูก–ลิ้น–กาย–ใจ สำหรับการศึกษา
เพื่อให้รู้จักสิ่งทั้งปวงอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง
เพื่อมีชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุข
มิใช่มีตา–หู–จมูก–ลิ้น–กาย–ใจ สำหรับไว้เป็นสื่อ
ให้เราตกเป็นทาสของกิเลส จนโงหัวไม่ขึ้น
เหมือนที่เป็นกันอยู่โดยมากในโลกปัจจุบันซึ่งกำลังขาดธรรมะ

เราบังคับโลกนอกตัวเราไม่ได้ก็จริง
แต่เราสามารถควบคุมตา–หู–จมูก–ลิ้น–กาย–ใจ
ให้สัมผัสโลกแต่ในลักษณะที่จะไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่เราได้
โดยอาศัยธรรมะนั่นเอง
ถ้าคนในโลกทำได้เช่นนี้ โลกนี้ก็เป็นโลกที่งดงามน่าอยู่น่าอาศัย
หรือเป็นโลกของพระศรีอาริยเมตไตรยขึ้นมาทันทีทันควัน
เพราะเป็นโลกที่อิ่มเอิบไปด้วยธรรม

ทางรอดของโลกปัจจุบันนี้
มีอยู่ทางเดียวนี้เท่านั้น คือ เดินไปตามทางธรรม
การช่วยให้ทุกคนได้เดินไปตามทางธรรม
ย่อมเป็นกุศลอันใหญ่หลวงและสูงสุด

พุทธทาสภิกขุ

ศักดิ์ศรีของพุทธบริษัท

จิตใจของพุทธบริษัทนั้น
จะต้องมีความสะอาด สว่าง สงบ อยู่ตลอดกาล
ในกรณีที่คนพวกอื่นเป็นไปไม่ได้
เพราะมีจิตใจสกปรก ขุ่นมัว เศร้าหมอง เร่าร้อนอยู่ตลอดเวลา
ความสำคัญอยู่ตรงที่ว่า ในเมื่อคนอื่นเขาเป็น เราไม่เป็น
นี่จะเป็นเครื่องดึงดูดใจอย่างยิ่งว่า
ธรรมะของพระพุทธเจ้านี้ช่างมีอิทธิพลมากถึงเพียงนี้
ในเมื่อคนเหล่าอื่นแก้ปัญหาไม่ตก พวกเราแก้ปัญหาได้เป็นว่าเล่น
ขอให้ความประเสริฐสุดของพระพุทธศาสนานี้
ปรากฏออกมาในลักษณะอย่างนี้
อยู่ที่การกระทำที่เนื้อที่ตัวของเราทุกคน

ธรรมะกับอธรรม

หนังสือธรรมะทุก ๆ เล่ม แม้จะงุ่มง่ามอย่างไร
ก็ยังมีผลในทางธรรมอยู่นั่นเอง !
แม้ "ธรรมะ" จะงุ่มง่ามบ้าง
ก็ย่อมจะต้องดีกว่า "อธรรม" ที่ปราดเปรียว มิใช่หรือ?
ขอท่านทั้งหลายจงพากันสนใจให้ยิ่งขึ้นไปในสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม"
ให้ถูกต้องและพร้อมสรรพ !
พระเจ้าจะกลับมาครองโลกแทนซาตาน
นิพพานจะอาบรดสัตว์ทั่วสากลจักรวาลให้เยือกเย็น
โดยไม่ต้องสงสัยเลย

สารบัญเรื่องในเล่ม

พุทธวิธี

ชุบชีวิตในยามตกอับ

พุทธทาสภิกขุ

กล่าวธรรมเจาะจงสำหรับคนบางพวก
เมื่อ ๒๘ มกราคม ๒๕๑๒

สำหรับวันนี้ก็อยากจะพูดเกี่ยวกับ **การรู้จักทำชีวิตให้รอดจากความทุกข์หนัก.** นี่ลองคิดกันดูว่า **จะตกนรกกันไปพลาง คว้าหานิพพานกันไปพลาง** นี้จะทำได้หรือไม่, แล้วจริงหรือไม่?

ที่เขาพูดกันทั่ว ๆ ไป หรือสอนกันอยู่ทั่ว ๆ ไป เขาเหมาเอาว่า นรกอยู่ที่แห่งหนึ่ง เอานิพพานไปไว้อีกแห่งหนึ่ง ไกลกันลิบลับ แล้วก็ระยะเวลาก็ห่างกันมากเป็นกัปป์เป็นกัลป์ หลายกัปป์หลายกัลป์เสียก่อน แล้วจึงจะไปนิพพาน; แล้วนิพพานอยู่ที่ไหนก็ยังไม่รู้ ซึ่งไกลกันเหลือเกิน.

แต่บัดนี้มาบอกใหม่ว่า ตกนรกกันไปพลาง คว้าหาพระนิพพานกันไปพลาง คือยืนยันในข้อที่ว่า **แม้กำลังตกนรกอยู่นี้ก็คว้านิพพานถึง ถ้าหากว่าทำเป็น.** ฉะนั้นมันจึงเป็นการกล่าวไกลกันมาก ผิดกันมาก กับที่จะพูดว่า ตกนรกเสียสักกี่กัปป์กี่กัลป์

แล้วจึงค่อยไปนิพพาน; ต้องบำเพ็ญบารมีหลายอสงไขยแสนกัปป์ก่อน แล้วจึงจะไปนิพพาน.

ที่พูดว่า ตกนรกพลางคว้าหานิพพานพลางนี้ มันก็ยังไกลอยู่เหมือนกัน ที่จริง **พร้อมกับที่ตกนรกนี้ อาจจะคว้านิพพานอยู่แล้วก็ได้** ไม่ใช่เพิ่งมาคว้าหา ทั้ง ๆ ยังไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหน หรืออะไรทำนองนั้น

ข้อนี้ บางคนอาจจะเข้าใจได้ด้วยตนเอง คือพูดเพียงเท่านี้บางคนอาจจะเข้าใจได้; แต่ว่าส่วนมากอาจจะเข้าใจไม่ได้ เพราะยังไม่รู้ว่า คำว่า **"นิพพาน" ในที่นี้หมายถึงอะไร**; เคยได้ยินได้ฟังมาแต่เรื่องนิพพานต่อตายแล้ว อีกหลายร้อยชาติ หลายพันชาติจึงจะได้ อย่างนี้ทั้งนั้น.

สำหรับที่พูดว่า "ตกนรกอยู่พลาง คว้านิพพานอยู่พลาง" นี้ **หมายถึงเป็นเรื่องที่ต้องทำกันที่นี่ ได้กันที่นี่ และเดี๋ยวนี้;** ฉะนั้นต้องเข้าใจคำว่า *"นิพพาน"* นี้ให้ถูกต้อง.

โดยทั่วไป เราได้ยินกันแต่นิพพาน ชนิดที่วาดกันไว้ไกล วาดกันไว้สูงอย่างเดียว; แต่พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสอย่างนั้น หรือตรัสเพียงเท่านั้น แต่พระองค์ตรัสว่า **นิพพานมีอยู่หลาย ๆ ระดับ** เช่น*เป็นนิพพานชั่วคราว นิพพานชิมลอง* แต่แล้วมันเหมือนกันกับนิพพานจริงๆ อย่างนี้ก็มี, ซึ่งผิดกันอยู่นิดเดียวตรงว่า อย่างชั่วคราวนั้น มีมาให้ชิมลองเพียงชั่วคราวแล้วก็หายไปเสีย แต่ก็ยังจะคืนมาอีก.

เราพูดได้ว่า **เมื่อกิเลสไม่ได้เกิดขึ้น ก็มีนิพพานอยู่ในเวลานั้น, พอกิเลสเกิดขึ้น สภาพที่เป็นนิพพานนั้นก็หายไป;** ฉะนั้น อย่าได้เข้าใจว่า *เรามีกิเลสเกิดอยู่ตลอดเวลา ติดต่อกันจนไม่มีเวลาว่างจากกิเลส, ที่จริงนั้น มันก็มีเวลาที่ว่างจากกิเลสมากกว่าเวลาที่มีกิเลส;* ให้สังเกตดูให้ดี ๆ.

เพราะสังเกตหยาบไป จึงเห็นแต่กิเลส ไม่เห็นเวลาที่ว่างจากกิเลส; หรือว่ายิ่งกว่านั้น ก็เพราะว่าเชื่อฝังใจเสียแล้ว **เข้าใจผิดและเชื่อผิดเสียแล้ว ว่าเรายังมีกิเลสอยู่ตลอดเวลา** เลยจัดให้เป็นช่วงเวลาที่เป็นกิเลสไปหมด ไม่มีเวลาว่างจากกิเลส. ถ้าว่าเอาเอง เพราะคิดเอาเองอย่างนี้ ก็ยิ่งขาดทุนใหญ่. ขอให้ไปคิดดูเสียใหม่ว่า **เมื่อใดว่างจากกิเลส, เมื่อนั้นก็มีนิพพานชนิดที่เป็นเอง หรือชั่วคราว หรือชิมลอง เกิดอยู่แทน.**

ไปลองสังเกตดูให้ดี ๆ ว่า **เวลาที่เราสบายใจ ไม่มีกิเลสรบกวน มันก็มีอยู่** ไม่ใช่จะไม่มีเอาเสียเลย; แต่แล้วเรามันช่างคิดมากเกินไป คิดแต่ในทางให้ตัวเองมีกิเลส คิดแต่ในทางที่จะให้มีกิเลส คล้าย ๆ กับว่าอยากจะมีกิเลสเสียเรื่อย; เพราะเชื่อกันมาอย่างนั้น เชื่อตามที่เขาสอนกันทั่ว ๆ ไปอย่างผิด ๆ ว่ากิเลสเกิดอยู่เรื่อยเป็นพื้นฐานอยู่เรื่อย, ไม่มีวันจะว่างหรือจะสงบ จนกว่านิพพานจะมาถึง ต่ออีกหลายกัปป์หลายกัลป์. ถ้าคิดอย่างนั้นก็อาจจะเป็นผู้มีความกลัว มีความหวาดเสียวหวั่นไหวอยู่ตลอดเวลาได้จริงเหมือนกัน; พอคิดทีไรก็คิดว่า มีความทุกข์ มีกิเลส ไม่มีนิพพานเสียเรื่อยไป.

ทีนี้มาคิดกันดูเสียใหม่ สำหรับผู้ที่เคยฟัง เคยอ่าน เคยฟังเรื่องตัวกู-ของกูมาแล้วจะคิดได้ง่าย; คือเราอาจจะพูดได้ว่า **เมื่อใดจิตว่างจากความรู้สึกที่เป็นตัวกู-ของกู เมื่อนั้นแหละเป็นนิพพานอยู่แล้ว. พอความรู้สึกที่เป็นตัวกู-ของกู เกิดขึ้นเมื่อไร เวลาไหนหรือที่ไหนก็ตาม เมื่อนั้นสังสารวัฏฏ์ก็เกิดขึ้นแทนนิพพาน;** สภาพที่เรียกว่านิพพานก็ดับหายไป สภาพที่เรียกว่าสังสารวัฏฏ์ก็เกิดขึ้นแทน นี้คือหลักที่สำคัญมากที่สุด และเพียงข้อเดียวเท่านี้ที่จะต้องเข้าใจให้ดี แล้วจะสามารถถึงกับว่า *ตกนรกอยู่พลาง คว้านิพพานอยู่พลาง* เป็นคำกลอนท่องจำง่าย ๆ ให้เขียนไว้ข้างฝาว่า

เมื่อใดจิตว่างจากตัวกู นิพพานก็มีอยู่ ณ จิตนั้น ตัวกูเกิดเมื่อไรที่ไหนกัน สังสารวัฏฏ์ก็พลันเกิดขึ้นแทน.

ข้อความอย่างนี้ ก็มีใจความอย่างเดียวกัน แต่ว่าเป็นคำกลอน จำง่ายหน่อยว่า *เมื่อใดจิตของเราว่างจากอุปาทานว่าตัวกูของกู เมื่อนั้นนิพพานก็มีอยู่แล้วที่จิตนั่น,* คือจิตว่างจากอุปาทานก็มีความสะอาด สว่าง สงบ อยู่ตามธรรมชาติเดิมของจิต, ที่เรียกว่า **จิตนี้เป็นประภัสสรอยู่เรื่อยไป จนกว่ากิเลสจะมีมาทำให้เราเศร้าหมอง.**

สภาพประภัสสร ก็คือสภาพที่ว่างจากกิเลส ไม่มีกิเลสมารบกวน เป็นสุขเหมือนกัน หากแต่ว่ามันยังจะกลับเป็นกิเลสและมีทุกข์ได้เท่านั้น. ฉะนั้น **การปฏิบัติทั้งหมด ก็ปฏิบัติเพื่ออย่าให้มันกลับมีกิเลส และมีความทุกข์ได้;** ระหว่างที่ยังปฏิบัติไม่ได้ ก็

ต้องให้รู้ไว้ว่า มีนิพพานให้ชิมลองอยู่เรื่อยไป *"เมื่อใดจิตว่างจากตัวกู นิพพานก็มีอยู่ ณ จิตนั้น"*; นี่ลองคิดดูให้ดี.

ทีนี้ก็อย่าขยันเกิด "ตัวกู-ของกู" กันนัก อย่าไปปลงใจเสียว่าตัวกู-ของกูนี้เกิดอยู่เรื่อยเป็นธรรมดาไม่ขาดตอน. **พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้เองว่า แม้แต่อวิชชาก็เพิ่งเกิด;** โดยมากเขามักจะสอนกันว่า อวิชชานี้เกิดอยู่เป็นพื้นฐานติดต่อกันไปไม่ขาดสาย ประจำแน่นแฟ้นอยู่ในสันดาน; พูดอย่างนั้นไม่ถูก เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า แม้อวิชชาก็เพิ่งเกิด. ในขณะที่อวิชชาหรืออุปาทานไม่เกิด ขณะนั้นเป็นนิพพานอยู่, **อวิชชาเกิด หรือกิเลสเกิดเป็นคราว ๆ นั้น ก็ต่อเมื่อเผลอสติเท่านั้น.**

เมื่อตากระทบรูป หรือหูกระทบเสียง หรือจมูกกระทบกลิ่น หรือลิ้นกระทบรส ผิวหนังกระทบสัมผัสทางผิวหนัง จิตปรุงแต่งเป็นความคิดขึ้นมา; เรียกว่ามีการกระทบทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจเองแล้ว; ถ้าเป็นคนเผลอสติ เพราะไม่มีความรู้ หรือว่ารู้แล้วแต่ว่าเผลอสติก็ตาม, เมื่อนั้น เวทนานั้นมันจะเกิดการปรุง เป็นตัณหา เป็นอุปาทาน เป็นกิเลสขึ้นมา. อย่างนั้นจึงจะเรียกว่าอวิชชาเกิด คือความไม่รู้ หรือความโง่เกิด; แล้วก็ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน. นี้เรียกว่า *อวิชชาเพิ่งเกิดเมื่ออายตนะกระทบอารมณ์แล้วเผลอสติ.*

ให้จำไว้ว่า **เผลอสติ** นี้ มีได้โดยเหตุ ๒ อย่าง : **เพราะไม่รู้** เพราะไม่มีความรู้ เพราะไม่เคยฟังคำสั่งสอนของพระอริยเจ้าก็มี, หรือว่า**เพราะรู้แล้วแต่ว่าเผลอไป**ก็มี อย่างนี้เรียกว่าเผลอสติทั้งนั้น

คือไม่มีสติก็แล้วกัน; ไม่มีสติเมื่อใด มันก็เกิดอวิชชา หรือเกิดอุปาทานเมื่อนั้น.

เมื่อตัวกูที่เป็นอุปาทานเกิดขึ้น เมื่อนั้นสภาพที่เป็นนิพพานก็หายไป สภาพสังสารวัฏฏ์ คือความทุกข์ก็เกิดขึ้นแทนแล้วก็ที่จิตนั้นเอง ไม่มีจิตไหนกี่ดวง. จิตนั้นเหมือนกับออฟฟิศ มีแห่งเดียว อะไรจะเข้าไปทำงานในออฟฟิศนั่น มันก็แล้วแต่สถานการณ์ที่มันเกิดขึ้น. ถ้ามันว่าง, หมายความว่ากิเลสไม่เข้าไปทำงานในออฟฟิศ สภาพนิพพานก็มีอยู่ที่จิตนั้น ที่ออฟฟิศนั้น; พอเผลอไปตัวกูเกิดเป็นสังสารวัฏฏ์ มันก็มีกิเลสทำงานในออฟฟิศ มีความทุกข์เต็มอยู่ในนั้น.

วันหนึ่ง ๆ เราเกิดกิเลสได้หลายครั้ง; ฉะนั้นมันจึงสลับกันอยู่. อย่าขยันคิดไปในทางว่ากิเลสเกิดเรื่อย; นี้ไม่จริงแล้วก็ลำเอียง พูดอย่างลำเอียง พูดอย่างไม่รู้; ลำเอียงนี่ลำเอียงเพราะไม่รู้ เพราะเข้าใจผิด ทำให้ลำเอียง พูดไปอย่างลำเอียง.

ให้สังเกตดูให้ดีให้เห็นว่า *ถ้าว่ากิเลสมันเกิดอยู่ ไม่ขาดตอนจริง มันก็เผาคนนั้นตายไปแล้ว ไม่ได้มานั่งอยู่ที่นี่.* ราคะ โทสะ โมหะ นี่ถ้าเกิดติดต่อกันไม่ขาดสาย อย่างที่เข้าใจกันนั้นแล้ว คนนั้นก็ต้องตายแล้ว หรืออย่างน้อยก็เป็นบ้าแล้ว ไม่ได้มานั่งอยู่ที่นี่อย่างในสภาพอย่างนี้.

นี่เราจะมองเห็นและเชื่อกันเสียทีหนึ่งก่อน คือเชื่อตัวเอง ไม่ต้องเชื่ออาตมา ว่าพอจิตว่างจากตัวกู *นิพพานก็มีอยู่ในจิตนั้น พอมีตัวกูเกิดขึ้นมา สังสารวัฏฏ์ก็เข้ามาแทน นิพพานก็หายไป.*

คนโบราณเขาพูดว่า **นิพพานอยู่ท่ามกลางวัฏฏสงสาร** เหมือนมะพร้าวนาฬิเกร์; มะพร้าวชื่อมะพร้าวนาฬิเกร์อยู่กลางทะเลขี้ผึ้ง เขาก็หมายความอย่างนี้ คือว่าท่ามกลางวัฏฏสงสารนั่นแหละจะหานิพพานได้พบ; หรือพูดว่า **มีความทุกข์ที่ไหน ต้องดับความทุกข์ที่นั่น** ไม่ใช่ความทุกข์อยู่ที่นี่แล้วไปดับกันที่อื่น. เมื่อมีความทุกข์อยู่ นั่นแหละเรียกว่าตกนรก; อย่าเอานรกไปไว้ต่อตายแล้ว หรือเข้าโลงไปแล้ว หรือไปตกกันที่อื่น อย่างนั้นมันยิ่งไกลกันใหญ่ นิพพานก็ไปทาง, นรกก็ไปทาง, ล้วนแต่ไม่รู้ว่าเมื่อไรด้วยกันทั้งนั้น มันเป็นเรื่องเหมือนกับละเมอเพ้อฝันไปหมด.

ฉะนั้น ให้รู้ว่า**นรกมันมีเมื่อกิเลสมี คือมีตัวกู-ของกูขึ้นมาเมื่อไร มันก็มีทางที่จะเป็นรกหรือเป็นอบายขึ้นเมื่อนั้นทันที.** ไปพูดไว้แล้วมากแห่ง ได้เขียนให้อ่านกันแล้วมากแห่งว่านรกนี้เป็นอย่างไร. โดยใจความย่อ ๆ ก็คือว่า *นรกนั้นหมายถึงความร้อนใจ เมื่อใดใครมีความร้อนใจเหมือนไฟไหม้อยู่ข้างใน ด้วยเหตุใดก็ตาม เมื่อนั้นชื่อว่ามีนรก.*

นรกมีได้หลายชนิด เล็กบ้าง ใหญ่บ้าง เร็วบ้าง ช้าบ้างตามชื่อของนรกนั้น ๆ; ถ้ามันเป็นขนาดหนักก็เรียกว่า ชนิดโลหกุมภี หรือนรกอะไรที่มันร้ายกาจที่สุด แต่รวมความแล้วนรกหมายถึงความร้อนใจ. ฉะนั้นอย่ามีความร้อนใจ; จงฉลาดแก้ไขความร้อนใจและป้องกันความร้อนใจเสียให้ได้ ก็เรียกว่าไม่ตกนรก.

สำหรับ**อบายนั้น** มีอยู่ถึง ๔ อย่าง คือ **นรก เดรัจฉาน เปรต** และ**อสุรกาย** ล้วนแต่ต้องจัดการอย่างเดียวกันทั้งนั้น. ตก

นรกไปพลาง คว้านิพพานไปพลาง ก็ทำได้ : ตีเสียว่า เป็นสัตว์เดรัจฉานไปพลาง คว้าหานิพพานไปพลาง ก็ยังทำได้, เป็นเปรตไปพลาง คว้าหานิพพานไปพลาง ก็ยังทำได้, เป็นอสุรกายไปพลาง คว้าหานิพพานไปพลาง ก็ยังทำได้.

นรกคือความร้อนใจ เมื่อใดมีความร้อนใจเมื่อนั้นเป็นสัตว์นรก. **เดรัจฉานนั้นคือความโง่** เมื่อใดโง่อย่างไม่น่าจะโง่ ไม่ควรจะโง่ ไปโง่เข้าได้ เมื่อนั้นก็เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นสังสารวัฏฏ์อย่างสัตว์เดรัจฉาน. ทีนี้เมื่อใดหิว หิวในทางกิเลสตัณหา คือหิวในทางจิตทางวิญญาณ ไม่ใช่หิวข้าวหิวน้ำ, เมื่อใดมีความโลภเกินประมาณ อะไรเหล่านี้ มันก็เป็นความหิว นี้เรียกว่าเป็นเปรต; **เปรตมีความหมายเป็นความหิว** เหมือนกับว่าอยากน้ำคอแห้งอยู่เสมอ. **อสุรกายนั้นคือความขี้ขลาด** เมื่อใดขี้ขลาดไม่เข้าเรื่อง กลัวแม้กระทั่งลูกหนู จิ้งจก ตุ๊กแก ของเล็ก ๆ นิด ๆ ก็ยังกลัว, เรื่อยขึ้นไปถึงกลัวผี กลัวตาย กลัวอะไรสารพัดอย่างที่เขากลัว ๆ กันนั้น; เมื่อใดความกลัวเกิดขึ้น เมื่อนั้นเรียกว่าเป็นอสุรกาย เกิดเป็นอสุรกาย. นรกคือความร้อนใจ เดรัจฉานคือความโง่ เปรตคือความหิว อสุรกายคือความขลาด.

นรก เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย มีอยู่ที่นี่และเดี๋ยวนี้ ในจิตในใจของคนแต่ละคนๆ และแต่ละวัน แต่ละวันก็มีมากสลับซับซ้อนกันไปตลอดวันก็ได้; เดี๋ยวร้อนใจ เดี๋ยวหิว เดี๋ยวโง่ เดี๋ยวกลัว นี้ก็เรียกว่าวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏฏ์. แต่ถึงอย่างไรก็ดีมันมีเวลาที่ว่างจากสิ่งเหล่านี้อยู่มากกว่า ถ้าไม่อย่างนั้นต้องเป็นโรคเส้นประสาท

หรือเป็นบ้า หรือตาย อย่างที่กล่าวแล้ว.

ขอให้ลองไปสนใจดูให้ดีๆ ขณะเวลาที่เรายังว่างอยู่ ไม่ได้ร้อนใจ ไม่ได้โง่ ไม่ได้หิว ไม่ได้ขลาด; เมื่อนั้นแหละกำลังเป็นนิพพาน. ความร้อนใจ ความโง่ ความหิว ความขลาดนี้ เกิดมาจากตัวกูทั้งนั้น; ฉะนั้นจึงพูดสรุปเสียว่า ถ้าปราศจากตัวกูเมื่อไร นิพพานก็มีอยู่ที่นั่น ที่จิตนั้น, พอตัวกูเกิด สังสารวัฏฏ์ก็มีอยู่ที่จิตนั้นแทน.

ถ้าเราเป็นผู้ที่ร้อนใจ **กำลังตกนรกอยู่** คือร้อนใจเหมือนไฟเผา **ก็ต้องรีบคว้าหาความว่างจากตัวกู** เพื่อจะหยุดความร้อนใจนั้นเสีย. เมื่อเราเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้องและมากพอ เราก็ทำได้แน่นอน; เว้นไว้แต่เราจะเป็นพุทธบริษัทกันแต่ปาก เป็นพุทธบริษัทกันแต่บัญชี ขึ้นทะเบียนไว้ว่าเป็นพุทธบริษัท อย่างนี้มันก็ช่วยไม่ได้. เป็นพุทธบริษัทจริง ต้องสามารถที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ได้.

เมื่อเผลอไปตกนรกร้อนใจอยู่ก็คว้าหาความเย็นคือนิพพานได้; ได้สติสัมปชัญญะที่กลับมาใหม่ แล้วสลัดสิ่งที่เรียกว่าตัวกู-ของกูออกไป, นิพพานก็กลับมาอีก สังสารวัฏฏ์ก็หายไป.

ถ้าเกิดเป็น**สัตว์เดรัจฉาน** คือเป็นคนโง่ขึ้นมา นี้ออกจะยากหน่อย; เพราะว่าความโง่หรือคนโง่นี้ ไม่ค่อยรู้อะไร นึกอะไรไม่ได้; แต่อย่าลืมว่าเราไม่ได้โง่หมดถึงอย่างนั้น **เราโง่เพียงเวลาที่เราเผลอสติเท่านั้น**. สิ่งเหล่านั้นเรารู้ ไม่ใช่ไม่รู้ แต่เมื่อเผลอสติแล้ว ก็ย่อมไปทำอย่างที่มีความโง่ขึ้นได้เหมือนกัน. ถ้ามีความโง่เกิดขึ้น มันก็มีโอกาสที่จะสำนึกได้ ว่านี่เป็นความโง่; เพราะมันจะ

ทำให้มีปัญหา ที่เป็นความทุกข์หรือความหม่นหมองอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา.

พอเรารู้สึกว่าจิตใจผิดปรกติแล้วก็ค้นดูสังเกตดู; ถ้าไม่ใช่เป็นเพราะอย่างอื่นแล้ว มันก็ต้องเป็นเพราะความโง่ คือความเผลอไป จนมีความโง่; ฉะนั้น **คนโง่ชนิดนี้ก็อาจจะคว้าหานิพพานได้ คือกลับไปฉลาดได้อีก.**

ที่ว่าเป็น**เปรต**เพราะหิว นี้ก็เหมือนกัน; **เป็นเปรต กำลังหิวอยู่ ก็ให้รู้เถอะว่า ตัวกู-ของกูมันเกิดขึ้น** มันจึงหิวขนาดนั้น. มีเปรตอยู่บางพวก ที่เขาเขียนไว้ในคัมภีร์เล่าว่า กลางวันเป็นเทพธิดาอยู่ในวิมาน แต่พอกลางคืนก็ไปเป็นเปรตตามประสาเปรต; กลางวันเป็นเทพธิดาที่สวยงาม ที่เป็นสุขอยู่ในวิมาน กลางคืนไปเป็นเปรต; อย่างนี้เขาก็เรียกว่าเปรตเหมือนกัน คือว่าสัตว์ตัวนั้นเป็นเปรต.

ถ้าเราคิดดูก็พอจะมองเห็นได้อีกว่า **กลางวันมันหมายถึงสว่างไสว** ดี ไม่มืดมัว กลางวันจึงหมายถึงว่า **มีสติมีธรรมะ มีสติมีธรรมะอยู่ก็ไม่เกิดตัวกู-ของกู;** กลางวันมันไม่เกิดตัวกู-ของกูเพราะมันเป็นความสว่าง มันจึงเป็นเทพธิดาอยู่บนวิมาน. **กลางคืนหมายถึงมืด มืดคือขาดสติ ก็มีอวิชชา อุปาทาน เกิดตัวกู-ของกูขึ้นมา;** กลางคืนมันมืด จึงมีตัวกู-ของกูอย่างนี้ แล้วมันก็ไปเป็นเปรตตามประสาเปรต.

เราจะเห็นได้จากอุทาหรณ์นี้ว่า : ถ้ามีความรู้เป็นแสงสว่างอยู่ จะไม่เกิดตัวกู-ของกู ที่ทำให้เป็นเปรต หรือเป็นนรก หรือ

เป็นเดรัจฉาน หรือกระทั่งเป็นอสุรกาย. พอไม่มีความรู้ ก็คือมืด ไม่สว่าง ตัวกู-ของกูเกิดมีขึ้น ก็เกิดเป็นนรก เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย; อย่างนี้เปรตจึงมีได้ถึงกับว่า กลางวันเป็นเทพธิดาอยู่ในวิมาน กลางคืนก็ไปเป็นเปรต คือมืดก็ทำผิด สว่างก็ทำถูก.

เราเป็นเปรตไปบ้างในบางโอกาส ก็ต้องคว้าหานิพพานทันที จึงจะดับความเป็นเปรตเสียได้ คือดับความหิว ความอยาก ความทะเยอทะยานในสิ่งนั้นสิ่งนี้เสียได้; *ทำจิตให้ว่างจากตัวกู-ของกูไปตามเดิม นิพพานก็กลับมาอีก.*

ที่เรียกว่า **อสุรกาย** อบายข้อสุดท้ายเรียกว่าอสุรกาย ก็เหมือนกันกับ ๓ อย่างข้างต้น; **มีความกลัว ความขลาด ความหวาดเสียวเกิดขึ้น** เหมือนกับจะขาดใจตายในบางโอกาส; ทุกคนเป็นได้อย่างนั้น **เมื่อนั้นก็เป็นอสุรกาย.** แล้วจะทำอย่างไร? จะนั่งร้องไห้หรือจะไปกระโดดน้ำตายที่ไหน มันก็ไม่ใช่หนทางแก้ ไม่มีประโยชน์อะไร; มันต้องรีบคว้าหานิพพาน คือสิ่งที่จะหยุดความขลาดความหวาดเสียวนั้นเสียได้ คือมีสติสัมปชัญญะอีกนั่นเอง; เรียกร้องเอาความรู้ที่ถูกต้องกลับมา ไม่มีตัวกู-ของกู แล้วจะกลัวอะไร.

กลัวผีก็เพราะมีตัวกู-ของกูจัด, กลัวตายก็เพราะมีตัวกู-ของกูจัด, กลัวของเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เพราะว่ามีตัวกูจัด; พอสำนึกถึงธรรมะที่แท้จริง ที่ทำให้มองเห็นความไม่มีตัวกู มันก็ไม่มีความกลัวอะไร, จนกว่าจะกลับไปโง่ใหม่ มีความกลัวใหม่ ความกลัวก็จะกลับมาอีก.

มันวนเวียนกันอยู่อย่างนี้ จึงได้เรียกว่าสังสารวัฏฏ์ แล้วแต่จะเวียนไปทางไหน : เมื่อใดจิตว่างจากตัวกู นิพพานก็มีอยู่ที่จิตนั้น, พอเมื่อใดจิตวุ่นไปด้วยตัวกู สังสารวัฏฏ์ก็มีอยู่ที่จิตนั้น, แล้วก็สลับกันไปอย่างนี้. ฉะนั้น จึงพูดว่า*ตกนรกกันไปพลาง ก็จงคว้าหานิพพานกันไปพลาง;* แล้วให้ถือว่านิพพาน หรือความว่างนั่นแหละเป็นพื้นฐาน. *ความวุ่น หรือกิเลส หรือตัวกู นี้เป็นแขกเพิ่งมา ไม่ใช่เจ้าของบ้าน;* เจ้าของบ้านแท้จริงก็คือความว่างจากกิเลส หรือความว่างจากตัวกู หรือที่เรียกอีกทีหนึ่งว่านิพพาน. **"เมื่อใดว่างจากความรู้สึกที่เป็นตัวกู เมื่อนั้นมีนิพพาน".**

คำว่า **"นิพพาน"** แปลว่า เย็น ภาษาชาวบ้านพูดอยู่ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด, หรือว่าก่อนมนุษย์เราจะรู้ธรรมะ ก็มีคำว่าเย็นๆ ๆๆ นี้พูดกันอยู่แล้วในหมู่มนุษย์มาตั้งแต่ดั้งเดิม. ตั้งแต่มนุษย์รู้จักพูดจา ร้อนเหมือนไฟก็เรียกว่าร้อน, พอไม่มีไฟ เย็นเหมือนน้ำก็เรียกว่าเย็น, คำว่า "นิพพาน" นั้นมีความหมายว่า "เย็น", ตามภาษาชาวบ้านพูด.

ต่อมามนุษย์เจริญขึ้นในทางจิตใจ ในทางธรรมะ รู้จักปฏิบัติทางจิตใจ ได้พบความเย็นอีกชนิดหนึ่ง เป็น**เย็นทางจิตใจ** แล้วก็ไม่มีคำจะพูด ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร ก็ต้องเรียกว่าเย็นไปตามเดิมก็เรียกว่านิพพานนั่นแหละ.

คำว่านิพพานมีได้หลายสถาน หลายระดับ : **นิพพานของวัตถุแท้ๆ** ก็เช่นว่า ความเย็นของถ่านไฟในเตาแดงโร่ หยิบออกมาทิ้งให้เย็นสนิท นี้เรียกว่าถ่านไฟนั้นนิพพาน. สัตว์เดรัจฉานมี

พยศร้าย เอามาฝึกหัดเสียให้ดี ให้หมดพยศร้าย ก็เรียกว่าสัตว์เดรัจฉานนั้นนิพพาน เป็น**นิพพานของสัตว์.** ถ้าเป็นมนุษย์มีการฝึกให้ดี ให้หมดความร้อนของโลภะ โทสะ โมหะ คือหมดกิเลสนั่นแล้วก็เย็น เป็น**นิพพานอย่างมนุษย์.**

สำหรับมนุษย์นั้น *ยังมีนิพพานชั่วขณะ* ที่เรียกว่า **ตทังคนิพพาน;** เป็นไปเองตามความประจวบเหมาะ อยู่อีกประเภทหนึ่ง คือเวลาที่กิเลสไม่เกิดขึ้นรบกวน มีผลเท่ากับไม่มีกิเลสอยู่ชั่วขณะหนึ่ง. ดูให้ดีว่า มีเวลาที่กิเลสไม่รบกวน มีผลเหมือนกับว่าไม่มีกิเลสนั้น ย่อมมีอยู่ชั่วขณะหนึ่งๆ เป็นขณะๆ ไป, นี่คือนิพพานที่เรียกว่า "ตทังคนิพพาน".

และถ้าเราสามารถควบคุมนิพพานชนิดนี้ไว้ให้อยู่ได้นานนานได้นานเท่าที่เราต้องการ หรือเท่าที่เราจะทำได้ อย่างนี้เขาเรียกว่า **"วิกขัมภนนิพพาน"** คือ *นิพพานที่เราควบคุมเอาไว้ได้. นิพพานประจวบเหมาะเป็นไปเองนั้น เรียกว่า ตทังคนิพพาน,* แล้วควบคุมนิพพานชนิดนั้นไว้ได้ เรียกว่า วิกขัมภนนิพพาน.

ให้มันเป็นอย่างนี้อยู่เรื่อยไป-เรื่อยไป นานเข้าสักวันหนึ่งมันก็จะถึงนิพพานโดยแท้จริง คือไม่กลับไปร้อนหรือว่าไปทุกข์กันอีก เป็นนิพพานที่แท้จริงขึ้นมา.

ต้องรู้ไว้ว่า *จะเป็นนิพพานชั่วคราว หรือนิพพานข่มไว้ หรือนิพพานแท้จริงอะไรก็ตาม รสชาติมันเหมือนกันทั้งนั้น คือเย็น;* ผิดกันอยู่ตรงที่ว่า อย่างหนึ่งมันถาวรเด็ดขาด; อีกอย่างหนึ่งมันไม่ถาวร เดี๋ยวมันหลุดมือไป เดี๋ยวมันกลับมาได้อีก, เดี๋ยวมันหลุด

มือไป เดี๋ยวมันกลับมาได้อีก; นิพพานอย่างนี้อยู่ในวิสัยที่เราจะคว้าหาได้.

พอตกนรกก็คว้าหาพระนิพพาน, พอเป็นสัตว์เดรัจฉานก็จงคว้าหานิพพาน, พอเป็นเปรตก็คว้าหานิพพาน, พอเป็นอสุรกาย คือขลาดกลัวขึ้นมา **ก็คว้าหานิพพาน;** นิพพานที่มาช่วยได้ทันท่วงที ชั่วขณะนั้นแหละ จะเป็นตทังคนิพพาน หรือวิกขัมภนนิพพาน ก็ใช้ได้ทั้งนั้น; ถ้าทำไปให้มันแน่นอนเด็ดขาด มันก็เป็นนิพพานจริงขึ้นมา.

ทีนี้ นิพพานที่มีอยู่ชั่วขณะ หรือเกิดได้โดยความบังเอิญนี้มันถูกทำให้เสียไปเปล่าๆ โดยที่เจ้าตัวเขาทำไม่เป็นหรือคิดไม่เป็นเอานิพพานไปไว้เสียไกลลิบหลายกัปป์หลายกัลป์ นานตั้งหลายกัปป์หลายกัลป์ อย่างนี้มันก็คว้าไม่ถึง. **เราต้องรู้จักนิพพานชนิดที่คว้าถึงก่อน แล้วก็จะรู้จักนิพพานถาวรได้ทีหลัง.**

ให้เราทำความคุ้นเคยกันกับนิพพานชนิดที่คว้าถึงนี้แหละบ่อย ๆ และให้มากเข้า ๆ มากเข้า ๆ จนมันอยู่นาน จนวันหนึ่งคืนหนึ่งไม่เกิดตัวกู-ของกูสักครั้งหนึ่ง มันก็เลยเป็นนิพพานตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่ง หลาย ๆ วันเกิดครั้งก็ยังดี.

ทีนี้เราก็ควบคุมจนกระทั่งหลายวันก็ไม่เคยเกิดสักครั้งหนึ่ง หลายเดือนก็ไม่เคยเกิดสักครั้งหนึ่ง อย่างนี้ก็จะอยู่กับนิพพานได้เป็นหลายวัน หรือหลายเดือน หรือหลายปี จนกว่ามันจะเด็ดขาด; กิเลสหรือสังสารวัฏฏ์นั้นมันจะหมดโอกาสขาดสูญไป ไม่กลับมาอีก ก็เป็นนิพพานจริงโดยสมบูรณ์ คือเป็นพระอรหันต์.

เคล็ดเรื่องนี้ก็มีอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้า คือว่าเราต้องระวัง คือมีความระวังที่เพียงพอ; **ถ้าความระวังเพียงพอ คือมีสติสัมปชัญญะเป็นความระวังอยู่เพียงพอนี้ กิเลสนั้นต้องตายแน่.** ขอให้มีสติสัมปชัญญะเพียงพอ ระวังอยู่เป็นระยะยาวนานพอ สิ่งที่เรียกว่าตัวกู-ของกูนั้นจะต้องตายแน่ เพราะมันไม่มีอะไรจะกิน; เปรียบเหมือนกับสัตว์ร้ายที่เราป้องกันเสียทุกทิศทุกทาง ไม่ให้มันได้กินอาหาร ไม่ให้มันสามารถออกมาหาอาหารกิน หรือไม่ให้อาหารชนิดใดชนิดหนึ่งเข้าไปให้มันกิน แล้วไม่ต้องฆ่ามันโดยวิธีอื่น มันตายเอง. สมมติว่าเสือตัวหนึ่งถูกล้อมไว้ดีในที่ที่ไม่มีอาหาร แล้วเสือตัวนั้นจะเป็นอย่างไร ในที่สุดมันก็ตายของมันเอง.

ฉะนั้น **เราอยู่ให้ถูกวิธี มีสติสัมปชัญญะ อยู่กับนิพพานชั่วคราวนี่แหละให้เรื่อยไป อย่าให้ขาดตอนได้;** กิเลสหรือสังสารวัฏฏ์ซึ่งเป็นเหมือนเสือ ก็จะขาดอาหาร, ขาดอาหารแล้วก็จะผอมลงๆ ในที่สุดวันหนึ่งมันก็ต้องตาย เพราะขาดอาหารถึงที่สุด.

เราจงรีบทำความคุ้นเคยกับสิ่งที่เรียกว่า "นิพพานที่คว้าถึง" นี่แหละอยู่เป็นประจำ ให้มีอยู่เป็นประจำ จนกระทั่งว่าแม้ตกนรกอยู่ก็คว้านิพพานอยู่นั่นแหละ อย่าได้คว้าสิ่งอื่นเลย; เมื่อร้อนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อยู่ในบ้านในเรือนเป็นประจำ ธรรมดาในบ้านในเรือนต้องมีความร้อนใจ มือหนึ่งจงคว้านิพพานอยู่เรื่อยไป คือ *มีสติสัมปชัญญะรู้ว่าความร้อนใจนี้มันคืออะไร;* อย่าได้เผลอ อย่าได้หลง อย่าได้เลือนในเรื่องนี้. ให้รู้ว่าตัวกู-ของกูนี่แหละ มันมาเมื่อไรเป็นร้อนใจเมื่อนั้น; ฉะนั้นก็ตะเพิดมันออกไปด้วยคำพูด

ง่ายๆ ว่า *"อ้าว ! อ้ายนี่มาอีกแล้ว", "อ้ายนี่อยู่อีกแล้ว"* เท่านี้ก็พอ มันก็หายไปเอง เพียงแต่มีสติสัมปชัญญะกลับมาเท่านั้น ร้อนใจก็หายไปทันที. เราพูดอย่างเหมือนกับว่า กิเลสเป็นผู้เป็นคน. เราพูดว่า *"อ้าว ! อ้ายนี่มาอีกแล้ว"* มันก็หายไปทันทีเหมือนกัน มันง่ายถึงขนาดนี้.

อาการที่เรามีสติสัมปชัญญะในขณะที่มีความทุกข์เกิดขึ้นนี้เรียกว่าคว้าหานิพพานทันที; เมื่อเราไม่ละการกระทำชนิดนี้ ทำอยู่เรื่อยไป; เรียกว่าตกนรกอยู่พลาง คว้านิพพานอยู่พลาง ไม่ยอมแยกจากกัน.

ฉะนั้น ข้อปฏิบัติเรื่องนี้มันก็มีอยู่อย่างกว้างขวาง ใช้กับบุคคลแต่ละบุคคลก็ได้, หรือใช้เป็นส่วนรวมของประเทศชาติหรือของโลกก็ได้. แต่ถ้าว่าจะมองกว้างไปถึงโลก ก็แปลว่าโลกทุกวันนี้ก็ต้องรบกันไปพลาง แล้วก็คว้าหานิพพานกันไปพลาง; ถ้าทำไม่ได้ถึงขนาดนั้น ก็ให้แลกเปลี่ยนความรู้ทางธรรมะกันไปพลาง.

ถ้าหากว่าคนในโลกทุกวันนี้ ที่เขาทำสงครามรบราฆ่าฟันกันนี้ **รบกันไปพลางและแลกเปลี่ยนธรรมะกันไปพลาง ก็จะพบสันติภาพได้** คือการหยุดรบมีได้เป็นแน่นอน. เดี๋ยวนี้เขาไม่เคยคิดกันอย่างนี้ หรือไม่รู้สึกอย่างนี้ มีแต่จะรบกันให้ถึงที่สุดให้ตัวเองชนะ; แต่แล้วก็ชนะไปไม่ได้ เพราะแต่ละฝ่าย ๆ ก็มีอะไรดีด้วยกันทั้งนั้น. ในที่สุดก็มีแต่วินาศฉิบหายกันไปทั้ง ๒ ฝ่าย; ถ้าว่าเปลี่ยนวิธีกันเสียใหม่ว่า รบกันไปพลาง แลกเปลี่ยนธรรมะกันไปพลาง ก็จะแก้ปัญหานี้ได้.

ที่ว่าแลกเปลี่ยนธรรมะ คือแลกเปลี่ยนวิชาความรู้ในข้อที่ว่า ใคร หรือศาสนาไหน หรือพวกไหน จะดับทุกข์กันอย่างไร แล้วก็เอาความรู้นี้มาแลกเปลี่ยนกันไปพลาง แล้วรบกันไปพลาง; ไม่เท่าไร แต่ละคน ๆ ก็จะเริ่มรู้สึกว่า ควรจะทำอย่างไรดี และเลิกรบกันไปได้ หยุดรบกันไปได้ในที่สุด.

หรือแม้แต่ว่าผัวเมียจะทะเลาะกัน ก็ควรจะทะเลาะกันไปพลาง แล้วก็แลกเปลี่ยนธรรมะกันไปพลาง กล่าวคือพูดถึงเรื่องผิดชอบชั่วดีกันไปพลาง อีกทางหนึ่งก็ทะเลาะกันไปพลาง *แต่มีเวลาที่จะพูดถึงเรื่องความผิด ความถูก ความชั่ว ความดี ความทุกข์ ความดับทุกข์กันไปพลาง; ในที่สุดมันก็ทะเลาะกันไปไม่ได้ มันก็เลิกทะเลาะกันไป.* นี่เรียกว่า แม้การรบราเบียดเบียนกันในระหว่างบุคคล มันก็ยังแก้ได้ด้วยการที่ว่า ตกนรกกันไปพลาง คว้าหานิพพานกันไปพลาง.

ถึงแม้จะมองให้แคบเข้ามาอีก ในส่วนบุคคลคนหนึ่งๆ เช่นว่ากำลังยากจน **ลำบากยากจนตกอับอยู่ ก็ต้องคว้าหาธรรมะไปพลาง** คือหาธรรมะที่จะแก้จนได้นั่นแหละไปพลาง. อย่าไปลำบากยากจนแล้วคิดไปในทางอื่น มันก็มีแต่จะจนมากขึ้น; ต้องหาธรรมะแก้จน หมายความว่าหาวิธีที่ถูกต้องมาแก้จน. แม้จะหาเงินก็ต้องหาโดยวิธีที่เป็นธรรมหรือถูกต้อง; ตลอดถึงรู้จักปลอบจิตใจให้ทนได้ ให้พยายามทำไปอย่างถูกต้องได้ ก็เรียกว่า ยากจนไปพลาง หาธรรมะแก้จนกันไปพลาง; อย่างนี้ก็มีอาการเหมือนกับว่า ตกนรกไปพลาง คว้าหานิพพานไปพลาง ได้เหมือนกัน.

ถ้าว่าหิว **หิวไม่มีอาหารจะกิน** นี่หมายถึงหิวอย่างนี้ เดือดร้อนเพราะไม่มีอาหารจะกิน; **ก็ต้องหิวอย่างมีธรรมะ** อย่าไปหิวอย่างคนไม่มีธรรมะ มันจะตายเลย. ฉะนั้น หิวไปพลาง ก็มีธรรมะที่จะแก้หิวไปพลาง; ธรรมะไม่ใช่กินได้เหมือนข้าว แต่ว่ามันหมายถึงวิธีที่เราจะแก้หิวได้ทุกอย่าง รวมทั้งให้มีข้าวกินด้วย. ฉะนั้นให้หิวไปพลาง แล้วก็หาธรรมะแก้หิวไปพลาง โดยความหมายอย่างนี้ หรือว่าจะหิวก็หิวอย่างมีธรรมะ.

ถ้าจะร้องไห้ก็ร้องไห้อย่างมีธรรมะ, ถ้าจะคิดฆ่าตัวตายก็ต้องคิดอย่างที่มีธรรมะ, มันดีกว่ากันมาก. ถ้าร้องไห้อย่างมีธรรมะแล้ว ไม่เท่าไรมันก็หยุดร้องไห้ มันหยุดของมันเองได้; ร้องไห้อย่างไม่มีธรรมะนั่นมันเป็นทุกข์มากเกินไป แล้วมันน่าสงสาร มันน่าหัว มันไม่สมควรแก่พุทธบริษัทเลย. ถ้าทนไม่ไหวร้องไห้ ก็อย่าให้มันขาดธรรมะ **คือ ให้มีธรรมะหรือมีสติสัมปชัญญะที่จะร้องไห้ แล้วมันก็จะหยุดได้ทันทีที่สติสัมปชัญญะกลับคืนมา.**

หรือว่า**ถ้าจะคิดฆ่าตัวตาย ก็คิดอย่างคนมีธรรมะ,** เดี๋ยวมันก็มีความรู้สึกถูกต้องขึ้นมา เป็นไม่ยึดมั่นถือมั่น **ไม่มีตัวกู-ของกู มันก็เฉยได้โดยไม่ต้องฆ่าตัวตาย.**

หรือแม้ที่สุดแต่จะ**บริโภคกามคุณ**ในทางเพศ **นี้ก็ยังต้องบริโภคอย่างถูกวิธีของธรรมะ** คือมีธรรมะด้วยเหมือนกัน มิฉะนั้นแล้วมันจะเป็นทางมาของนรก หรือเดรัจฉาน หรือเปรต หรืออสุรกายนี้มากขึ้น. ถ้าบริโภคกามคุณอย่างปราศจากธรรมะ มันก็จะสร้างนรก เดรัจฉาน เปรต อสุรกายนี้ได้มากขึ้น และบ่อยขึ้น.

ฉะนั้น การบริโภคกามคุณทุกชนิดทุกระดับ ก็ต้องเป็นไปอย่างถูกต้อง ที่ว่า**เป็นไปอย่างถูกต้องนี้ คือว่าเป็นไปอย่างทำให้นึกได้ คิดได้ มีสติสัมปชัญญะมากขึ้น แล้วรู้จักตามที่เป็นจริงในเวลาอันควร แล้วก็อยู่เหนือสิ่งเหล่านั้นได้.** นี่คือเรียกว่าการบริโภคกามคุณนั้น กลายเป็นบทเรียน กลายเป็นการปฏิบัติธรรมชนิดหนึ่งไปเสียอีก ที่จะช่วยให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายคลายกำหนัดในสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความหลงใหลได้โดยเร็ว นี้เรียกว่าบริโภคกามคุณ กลายเป็นการประพฤติธรรมไป หรืออย่างมีธรรมะไป.

นี้เวทนา ถ้าว่าเกิดทุกขเวทนา จะเป็นทุกขเวทนาชนิดไหนก็ตาม หรือแม้แต่สุขเวทนาก็ตาม; **ต้องมีเวทนานั้นอย่างที่ประกอบไปด้วยธรรมะ** คือมีสติสัมปชัญญะ แล้วก็จัดทำไปให้ถูกต้อง **คือให้เวทนานั้น ทำให้เราเกิดความรู้ ความฉลาด อย่าปล่อยให้เวทนานั้นทำให้เกิดกิเลสตัณหาขึ้นมา.** ถ้าทำผิดเวทนาชนิดไหน ไม่ว่าทุกข์หรือสุข มันจะทำให้เกิดกิเลสตัณหาอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา เช่น สุขก็รักหลงใหล, ไม่เป็นสุขก็เกิดความโกรธ ความเกลียด ล้วนแต่ร้อนเป็นไฟทั้งนั้น; นี่เรียกว่าทำผิด ไปปล่อยให้เวทนาสร้างกิเลสตัณหา เป็นอุปาทานเป็นตัวกู-ของกูขึ้นมา ในรูปนั้นรูปนี้

ทีนี้ อีกทางหนึ่งนั้นมันตรงกันข้าม เมื่อมีเวทนาชนิดใดชนิดหนึ่งอยู่ที่เกิดขึ้นเป็นประจำวัน; ก็ให้รู้ว่าเวทนานี้มันคืออะไร? มันมาทำไม? อย่างน้อยที่สุดก็รู้ว่ามันมาเพื่อทำให้คนโง่หลงใหล มันมาเพื่อให้คนโง่หลงใหล. **นี่เราไม่สมัครจะเป็นคนโง่** เราก็รู้เท่าทันเวทนานั้น, แล้วไม่หลงใหลในเวทนานั้น เวทนายิ่งมีมากเท่าไร

ก็ยิ่งทำให้เราฉลาดมากขึ้นเท่านั้น. นี่เรียกว่าทุกขเวทนา หรือ **เวทนาชนิดไหนก็ตาม มาสำหรับทำให้เรารู้จักนิพพาน** หรือลุถึงนิพพานมากกว่า.

หรือแม้ที่สุดแต่ว่า เมื่อถึงคราวที่จะตายเข้าจริงๆ คือร่างกายจะต้องแตกดับเข้าจริง ๆ. คนที่มีความรู้อย่างนี้ มันก็ง่ายที่จะกระโจนลงไปสู่นิพพาน ถือโอกาสที่ว่า **ยังเหลืออีกไม่กี่วินาทีจะต้องแตกดับนี้ ควบคุมสติสัมปชัญญะถึงระดับสูงสุด ไม่มีตัวกู-ของกูอะไรเหลืออยู่ ในขณะนั้นเลย** แล้วร่างกายมันก็แตกดับไปโดยโรคภัยไข้เจ็บอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม **มันก็กลายเป็นกระโจนลงไปสู่นิพพานที่แท้จริงได้** ในวินาทีสุดท้ายได้เหมือนกัน.

ฉะนั้น จึงไม่มีอะไรเสีย มีแต่ว่าเป็นการก้าวหน้าไปตามประสาของมนุษย์คือพุทธบริษัท; เพราะว่าเขารู้จักทำอะไรอยู่พลางแล้วก็คว้าหานิพพานอยู่พลาง. **สำเร็จอยู่ที่มีสติสัมปชัญญะ รู้จักความว่างจากตัวกู-ของกู อยู่เสมอ.**

เรื่อง **"ความว่าง"** นี้มีคนเข้าใจผิด มีการเข้าใจความหมายของคำว่าความว่างผิดอยู่มาก; นี้ก็เพราะว่าคำๆ นี้มันพิเศษ มีความหมายได้หลายอย่าง ตั้งแต่ความหมายทางวัตถุ กระทั่งความหมายทางจิตใจ, กระทั่งความหมายทางสูงขึ้นไปกว่านั้น คือไม่ต้องเป็นวัตถุหรือเป็นจิตใจ; **มันเป็นสภาวธรรมชนิดหนึ่งซึ่งว่างอยู่เองปราศจากความรู้สึกว่าตัวกู-ว่าของกู** อย่างนี้ก็มี. นี้คนเขาไม่มองเห็น เขาเลยไม่ชอบความว่าง แล้วยังแถมเข้าใจผิดว่า *ถ้าว่างเสียหมดแล้ว มันก็ไม่ได้อะไร.*

ที่จริงเขาไม่รู้ว่าในความว่างนั่นแหละมันมีสิ่งที่น่าปรารถนาอยู่ทุกสิ่งทุกอย่างครบหมด; คือว่า **เมื่อว่างจากตัวกู-ของกูแล้ว มันก็มีแต่ความสะอาด สว่าง สงบ ของจิตใจ** อะไร ๆ ก็เป็นไปในทางที่ถูกที่ควรที่ดีไปหมด. ฉะนั้น เราไม่ควรจะกลัวการที่จิตว่างจากความรู้สึกว่าตัวกู-ว่าของกู และให้นึกถึงเวลาตามธรรมดาที่จิตว่างจากตัวกู-จากของกู ว่ามันเป็นเวลาที่เป็นสุขอย่างยิ่งเพียงใด.

ข้อนี้ต้องพิจารณาดูให้ดีๆว่า เวลาที่เรารู้สึกสบายอกสบายใจที่สุดนั้น เวลานั้นมันเป็นอย่างไร เป็นเวลาที่อิ่ม หรือว่าเป็นเวลาที่หิว หรือว่าเป็นเวลาที่เรากำลังรัก หรือกำลังเกลียด. สังเกตดูให้ดีสักหน่อยก็จะพบว่ามันต้องเป็นเวลาที่ว่างจากทั้งหมดนั้น คือ หิวก็ไม่หิว อิ่มก็ไม่อิ่ม รักก็ไม่รัก เกลียดก็ไม่เกลียด. หรือถ้าพูดอีกทีหนึ่ง **สุขก็ไม่สุข ทุกข์ก็ไม่ทุกข์ มันว่างหรือมันเย็นไปตามธรรมชาติของความว่าง; เมื่อนั้นแหละจะมีความรู้สึกว่าเป็นสุขที่สุด.**

บางคนจะคิดว่า ต้องได้รับความพอใจอย่างนั้นอย่างนี้ จึงจะมีความสุข. ที่จริงความอิ่มหรือความพอใจนั้น ก็ไม่ใช่ความหยุดพัก, มันเป็นอาการของการหิวชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน, หรือว่าทรมานอีกชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน แต่มันคนละแบบคนละรูป; พอเหมาะกันเข้ากับจิตใจของสัตว์โดยทั่วไป มันก็เลยหลงใหลอยู่เพียงเท่านั้น เหมือนบางคนชอบหัวเราะ ไม่ชอบร้องไห้. แต่ถ้าให้จริงกว่านั้นก็คือ**ไม่ต้องหัวเราะ ไม่ต้องร้องไห้ นั่นแหละสบายกว่า.** ถ้าใครยังสงสัยก็ลองไปนั่งหัวเราะดูทั้งวัน ๆ ดูสักทีก็แล้วกัน ว่ามันจะเป็นอย่างไรบ้าง.

ความว่างในที่นี้ หมายถึงว่า **จิตไม่มีอะไรมารบกวน จิตไม่มีอะไรมายุแหย่ ยั่วเย้า หรือปรุงแต่ง มันกำลังเป็นอิสระหรือว่างจากความรู้สึกคิดนึก ประเภทที่เป็นตัวกู-ของกู.** แล้วเราถือได้ว่า ในขณะที่มันว่างอย่างนั้นแหละ มันเป็นความสุขด้วย, เป็นความรู้หรือสติปัญญาอย่างยิ่งด้วย, **ในตัวความว่างนั้นมันมีความรู้อยู่เต็มที่.**

ทีนี้เราไม่รู้จักความว่าง โดยความเคยชินแต่เดิมๆนั้น ไปถือเสียว่า ถ้าว่างแล้วมันก็ไม่มีอะไร ไม่ได้อะไร ไม่สนุกสนานอะไร, กลัวจะสูญเสียความสนุกสนาน เอร็ดอร่อย เลยไม่ชอบความว่าง, ถ้าเข้าถึงความว่างโดยแท้จริงแล้ว จะพบว่า เป็นสิ่งที่มีความสุขหรือความสงบสุขยิ่งกว่าสิ่งใด. ฉะนั้น **จุดสูงสุดที่เรียกว่านิพพานโดยแท้จริงนั้น จึงเล็งถึงความว่าง** อย่างที่มีบาลีเป็นหลักอยู่แล้วว่า *ว่างอย่างยิ่งนั่นแหละคือนิพพาน, เขาสวดท่องกันอยู่เสมอว่า "นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ-ว่างอย่างยิ่งนั่นแหละคือนิพพาน".*

ว่างอย่างยิ่งนั้น แปลว่า ไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับที่จะเป็นตัวกู-ของกู; มันจึงเป็นความสะอาด สว่าง สงบ ชนิดที่ถูกต้อง ที่แท้จริงและสมบูรณ์ และเป็นผลสุดท้ายของการปฏิบัติด้วย. ส่วนเรื่องอื่น ๆ นอกนั้น ยังไม่ทำให้เกิดความสุขถึงระดับนี้ จะให้ได้บ้างก็แต่เพียงความเพลิดเพลิน ความสนุกสนานเอร็ดอร่อย หรืออย่างมากก็ความพอใจ; ฉะนั้น อย่าเอาความพอใจนี้มาปนกันเข้ากับคำว่านิพพาน ซึ่งอยู่เหนือความพอใจไปเสียอีก.

ความรู้ที่มีอยู่ในขณะที่จิตว่างนั้น เป็นความรู้ที่ถูกต้อง; และเป็นผลสุดท้ายของความรู้. ความรู้ที่ยังไม่ถึงระดับสุดท้าย ยังเที่ยวหา เที่ยวสงสัย เที่ยวอะไรอยู่นี้ยังไม่ถึงขนาด มันเกือบจะเป็นกิเลสชนิดหนึ่ง แม้แต่สิ่งที่เรียกกันว่าปัญญา.

สติปัญญาของคนตามธรรมดานี้ ก็ยังเป็นกิเลสชนิดหนึ่ง เพราะว่าตกอยู่ใต้อำนาจความอยาก มีปัญญาไปตามความอยาก มีปัญญาไปตามความต้องการของกิเลส, ฉะนั้นมันจึงดับทุกข์ไม่ได้ สำหรับปัญญาชนิดนี้. ส่วนปัญญาที่ออกมา ในขณะที่มีจิตว่างนั้น เป็นปัญญาที่ถูกต้อง เรามีจิตปรกติดี ความคิดอะไรออกมาก็จะถูกต้อง; พอจิตไม่ปรกติ จะคิดอะไรออกมา จะวิเศษอย่างไร ก็เป็นไปตามอำนาจของกิเลสทั้งนั้น จึงไม่ถูกต้อง หรือไม่ถูกต้องถึงที่สุด.

เราจะต้องรู้ว่า เราอยากได้อะไรนี้ อยากได้เพราะอำนาจของกิเลสก็มี, อยากได้เพราะอำนาจของปัญญาก็มี, **อยากอะไรก็รบกวนไปด้วยกันทั้งนั้น** แม้จะอยากได้เพราะด้วยอำนาจของปัญญา ต่อเมื่อ**หยุดอยากแล้วต่างหาก จึงจะไม่รบกวน.**

เรามี**ความสงสัย** มีความสงสัยอะไรอยู่ ลำบากอยู่ด้วยความสงสัย; ความสงสัยนี้เพราะกิเลสก็ได้ เพราะปัญญาก็ได้ ปัญญาก็ชวนให้สงสัยเก่งเหมือนกัน. ปัญญาตามธรรมดายิ่งสงสัยเก่ง, จะหยุดความสงสัยได้ต่อเมื่อว่างจากตัวกู-ว่างจากของกู ที่จะเป็นผู้เอาประโยชน์ แล้วความสงสัยก็ไม่เกิด.

ในที่สุด แม้แต่**การกระทำนี้** ก็ยังเป็นอย่างเดียวกันอีก, ทำ

ด้วยอำนาจกิเลสก็ตาม ทำด้วยอำนาจโพธิหรือปัญญาก็ตาม ยังยุ่งอยู่ด้วยกันทั้งนั้น. มันต้อง**อยู่เหนือการกระทำ, อยู่เหนือกรรม,** ไม่ยึดถือในการกระทำและผลของการกระทำ คือ**ว่าง** อย่างนั้นแล้ว **จึงจะเป็นความสุขที่แท้จริงได้.**

ทีนี้เรากำลังอยาก อยากทำบุญอย่างนี้ อยากทำบุญเพราะกิเลสก็มี, อยากทำบุญเพราะปัญญาหรือโพธิชนิดที่ยังต้องการอยู่ ยังมีตัวกู-ของกูอยู่ อย่างนี้ก็มี; ฉะนั้น บุญเหล่านี้มันจึงเป็นของหนักอยู่เรื่อยไป คือเป็นอุปธิอยู่เรื่อยไป. **ต่อเมื่อไรมันว่างไปพร้อมกันกับตัวกู-ของกู เมื่อนั้นแหละจึงจะรวมกันเป็นความดับทุกข์ถึงที่สุด หรือเป็นนิพพาน.**

แม้ว่าบุญกับบาปจะมิได้ให้ผลเหมือนกัน แต่มันก็ยังไม่ใช่นิพพานด้วยกันทั้งคู่, ผลของบาปนั้นมิใช่นิพพานถูกแล้ว แต่ผลของบุญก็ยังไม่ใช่นิพพาน. ต่อเมื่อไม่ยึดถือทั้งบุญและบาป ไม่มีตัวกู-ของกูที่จะมาเป็นเจ้าของบุญ เป็นเจ้าของบาป; เมื่อนั้นจึงจะว่าง จึงจะนิพพาน และจะไม่มีความทุกข์เลย.

หมดอยาก หมดสงสัย หมดกรรม หมดการกระทำ หมดอะไรทุกอย่าง อย่างนี้จึงจะไม่มีทุกข์เลย คือหมดทุกข์สิ้นเชิง เป็นนิพพานที่แท้จริง.

ขอให้ดูดีๆ ว่าเรื่องบุญเรื่องบาปนี้ มันก็อยู่ในที่เดียวกัน หรือเป็นสิ่งๆเดียวกัน, เพราะว่าถ้าไปยึดถือเข้าแล้ว มีความทุกข์เท่ากัน; นิพพานกับสังสารวัฏฏ์จึงเป็นสิ่งที่หาพบได้ในที่เดียวกัน คือในจิตใจนั้นเอง. **ในจิตใจเดียวกันนั้นแหละ พอมีตัวกู-ของกูก็**

เป็นสังสารวัฏฏ์, พอไม่มีตัวกู-ของกูก็เป็นนิพพาน; ดูให้ดีแล้วจะเห็นว่ามันมีอยู่ในที่เดียวกัน.

ถ้าดูให้ดีกว่านั้นอีก มันก็จะกลายเป็นสิ่งเดียวกัน คือกลาย**เป็นเพียงธรรมชาติของธรรมชาติ. เป็นธรรมชาติของธรรมชาตินั้นหมายความว่าไม่ใช่ของเรา ไม่อาจจะเป็นของเรา หรือไม่อาจจะเป็นตัวเรา.**

นิพพานก็ตาม สังสารวัฏฏ์ก็ตาม เป็นธรรมชาติของธรรมชาติเป็นสภาวธรรมของธรรมชาติ ไม่ใช่ตัวเรา ไม่ใช่ของเรา. ถ้าใครมีปัญญาถึงขนาดนี้ จะมองเห็นว่า *นิพพานกับสังสารวัฏฏ์นั้นเป็นสิ่งเดียวกันไป คือเป็นธรรมชาติของธรรมชาติ นี่เรียกว่าว่างถึงที่สุด;* ตามความหมายของคำว่าว่างในพระพุทธศาสนา. ไม่มีตัวกูเหลืออยู่สำหรับจะเห็นแก่ตัวและเบียดเบียนผู้อื่น, ไม่มีตัวกูเหลืออยู่สำหรับจะทรมานตัวเองให้ดิ้นรนเดือดร้อน นี่เรียกว่าความว่างตามแบบของพระพุทธเจ้าหรือตามแบบของพุทธศาสนา.

ว่างก็อยู่ติดกันกับความวุ่น พลิกไปทางหน้ามือเป็นความวุ่น พลิกไปทางหลังมือเป็นความว่าง อยู่ใกล้กันถึงเพียงนี้; ถึงกับว่าเรา เมื่อตกนรกอยู่ก็คว้านิพพานถึง, หรือว่าเมื่อเรากำลังหิวอยู่ก็คว้าความอิ่มได้, เป็นเปรตอยู่ก็คว้านิพพานได้, เป็นอสุรกายอยู่ก็คว้านิพพานได้, แม้จะเป็นสัตว์เดรัจฉานอยู่ คือมีจิตใจกำลังโง่อยู่ก็อาจจะคว้าถึงนิพพานได้ ; ถ้าคว้าเป็น.

ถ้าคว้าไม่เป็นมันก็ไม่ต้องพูดกัน; แต่ถ้าคว้าเป็นแล้วมันก็คว้าได้ ไม่ว่าจะกำลังเป็นสัตว์นรก หรือสัตว์เดรัจฉาน หรือเปรต

หรืออสุรกาย ก็ตามใจ เพราะว่า **นิพพานก็อยู่ที่นี่เหมือนกับว่าอยู่ที่หน้าผากแล้ว;** แต่ว่าที่หน้าผากนั้นเรามองไม่เห็น, ถ้าไม่ส่องกระจกก็มองไม่เห็น, ทีนี้ก็ไม่มีใครเคยส่องกระจกกันในลักษณะเช่นนี้ จึงไม่มองเห็นว่า มันก็มีอยู่แล้วที่นี่ เดี๋ยวนี้ คือที่หน้าผากนั่นเอง.

ความทุกข์มีอยู่ที่ไหน ความดับทุกข์ก็ต้องอยู่ที่นั่น เพราะถ้าไปอยู่เสียที่อื่นแล้วจะดับความทุกข์ได้อย่างไร. นี่ลองคิดปัญหาง่ายๆ ดูอย่างนี้ว่า ความทุกข์มีอยุ่ที่ไหน ความดับทุกข์มันต้องมีอยู่ที่นั้น, ถ้าจะไปเอาความดับทุกข์กันที่อื่นแล้วมันจะมีได้อย่างไร.

เพราะว่าความทุกข์มันอยู่ที่นี่; ฉะนั้นเราจึงต้องดับทุกข์กันที่นี่ และ**อาศัยสติปัญญาของพระพุทธเจ้า คือ ไม่ยึดมั่นถือมั่นในความทุกข์นั้น ว่าเป็นความทุกข์ของเรา ปล่อยความทุกข์ไปตามธรรมชาติ ปล่อยความดับทุกข์ไปตามธรรมชาติ. ไม่มีตัวเรา ไม่มีของเราเป็นผู้ทุกข์ หรือต้องการจะดับทุกข์ จึงเหลืออยู่แต่จิตว่าง : คือจิตที่ว่างจากตัวกู-ของกู ว่างจากกิเลส ว่างจากความทุกข์โดยประการทั้งปวง.** ว่างนั้นเป็นนิพพานเสียเอง เป็นนิพพานในตัวเสียเอง และเป็นนิพพานที่แท้จริงและสูงสุด, ที่เรียกว่า**ว่างอย่างยิ่งนั้นคือนิพพาน.**

"ว่าง" ตามความหมายของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างนี้; แต่เนื่องจากว่าภาษาพูดของมนุษย์ คำๆ หนึ่งมีหลายความหมาย เช่นคำว่าว่างนี้ หมายถึงไม่มีอะไรเลยก็ได้ ในทางวัตถุหมายถึงไม่มีอะไรเลยก็ได้; หรือว่างชนิดที่ไม่มีที่เกาะที่ยึด อย่างนี้ก็ได้; แต่ว่า

ว่างในทางพุทธศาสนานั้น หมายถึงว่างจากความสำคัญมั่นหมายว่าตัวกู-ของกู. คำพูดคำเดียวมีความหมายหลายขั้น หลายระดับอย่างนี้ มันมีอยู่อย่างนี้จริงๆ.

พวกปากร้าย, ปากร้ายหมายความว่า คอยแต่จะค้านตะพึดหรือด่าคนอื่นตะพึด, พวกปากร้ายเหล่านี้ก็รู้อยู่ดีเหมือนกันว่าคำพูดคำเดียวมีหลายความหมาย แต่แล้วก็เลือกเอาแต่ความหมายที่เข้าข้างตัวเองสำหรับไปด่าคนอื่น ไปค้านคนอื่นตะพึดไป เพราะว่าแกล้งเลือกเอาแต่ความหมายที่เข้าข้างตัวเอง พวกปากร้ายจึงมีโอกาสด่าคนอื่น ค้านคนอื่นได้ตะพึดไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความว่าง.

ความว่างจากตัวกู-ว่างจากของกูตามแบบของพระพุทธเจ้ามีอยู่อย่างน่าอัศจรรย์ที่สุด และอยู่ในวิสัยที่เราจะใช้เป็นประโยชน์ได้อย่างยิ่ง. **อย่างมากที่สุดถึงกับว่า ตกนรกอยู่พลาง คว้าหานิพพานอยู่พลางก็ยังทำได้; นี่ก็เพราะความเข้าใจในสิ่งที่เรียกว่าความว่างอย่างถูกต้อง.** เพราะฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน จงได้มีความเจริญงอกงามก้าวหน้าในทางของธรรมะ จนสามารถที่จะตกนรกไปพลาง คว้านิพพานไปพลาง ได้สมตามความปรารถนา

นี่แหละ คือเรื่องที่จะพูดที่นี่ ในเวลาอย่างนี้ อย่างเป็นกันเอง; ไม่จำเป็นจะต้องเหมือนกับที่คนอื่นเขาพูดกัน แล้วก็ขอให้เอาไปคิดไปนึก ไปศึกษาพิจารณา ชนิดที่ไม่เหมือนกับคนอื่นด้วย

ขอยุติคำบรรยายนี้ เพราะสมควรแก่เวลาเพียงเท่านี้.

กฎบัตรพุทธบริษัท

ไม่เคร่งเครียด ไม่หย่อนยาน แต่อยู่ในลักษณะที่พอดี
นั่นแหละคือความเคร่งที่เป็นพุทธแท้
(นี้คือหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลางในพุทธศาสนา)
กฎบัตรพุทธบริษัทที่ ๑๖

ผลิตมาก กิน เก็บ แต่พอดี เหลือเอาไปช่วยเพื่อนมนุษย์
นี่คืออุดมการณ์ทางการเมืองของชาวพุทธที่ช่วยโลกได้
(เป็นเหตุให้คนไทยมีเอกลักษณ์ยิ้มเสมอ มีความรู้สึกว่าทุกคนเป็นเพื่อน เกิด-แก่-เจ็บ-ตาย ไม่ทำลายล้างกันระหว่างนายทุนกับชนกรรมาชีพ)
กฎบัตรพุทธบริษัทที่ ๒๔

"ทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง" นี้มีผลดี
และจำเป็นสำหรับโลกยุคนี้ ซึ่งกำลังเพิ่มคนโรคประสาท
(จิตว่าง คือจิตที่กำลังไม่มีกิเลสประเภทตัวกู-ของกู แต่กำลังเต็มอยู่ด้วยสติปัญญา เพราะความว่างจากกิเลส นั่นเอง)
กฎบัตรพุทธบริษัทที่ ๘๑

ปัญหาทุกอย่างของโลก
ต้องแก้ด้วยวิถีทางของสัมมาทิฏฐิ
(มิใช่ก้มหน้าแก้ด้วยวิถีทางเศรษฐกิจ-สงคราม-การเมือง ไปตะพึด อย่างที่กำลังกระทำกันอยู่ทั้งโลก ซ่งยิ่งแก้ยิ่งลึก ยิ่งเพิ่มปัญหา)
กฎบัตรพุทธบริษัทที่ ๗๔

การบำรุงพระศาสนา

พุทธทาสภิกขุ

คำว่า **"บำรุงพระศาสนา"** นี้ ก็พอจะเป็นที่เข้าใจกันได้อยู่แล้วว่าหมายถึงอะไร "การบำรุงศาสนา" โดยใจความก็คือทำให้พระศาสนามั่นคงเจริญ เป็นที่พึ่งแก่สัตว์ทั้งหลายได้จริง และเป็นสิ่งที่เราต้องการกันเป็นอย่างยิ่ง ทุกคนล้วนแต่ตั้งใจที่จะบำรุงพระศาสนา

ทีนี้ก็มีปัญหาว่า **การบำรุงพระศาสนานั้นจะต้องทำอะไร** เท่าที่เห็นกันอยู่ในบัดนี้ก็มีอยู่ต่างๆ กัน พอที่จะกล่าวได้ว่ามีอยู่เป็น ๒ ฝ่าย คือ *ประพฤติปฏิบัติพระธรรมในพระศาสนา ที่เป็นส่วนของตนให้ยิ่งขึ้นไป* นี้อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งก็คือ*ช่วยเหลือผู้อื่น ช่วยเหลือกิจการของพระศาสนา บำรุงวัดวาอาราม เลี้ยงพระเจ้าพระสงฆ์ เป็นต้น* เหมือนที่กระทำกันเป็นพิเศษอยู่แล้ว

ใน ๒ อย่างนี้ อย่างที่หนึ่งนั้น คือ**การที่ตัวเองปฏิบัติเอง** อย่างที่ ๒ คือ **การช่วยผู้อื่นหรือสิ่งอื่น** เป็นใจความสำคัญ แต่เมื่อดูตามพระพุทธภาษิตที่พระพุทธองค์เคยตรัสไว้ในสมัยที่ยังทรงพระชนม์ชีพอยู่นั้น ค้นไม่ค่อยจะพบ หาไม่ค่อยจะพบในพระพุทธ

ภาษิตที่ดำรัสว่า *“พวกเธอจงช่วยกันบำรุงพระศาสนา จงช่วยกันเลี้ยงพระเลี้ยงเณร ช่วยกันบำรุงวัดวาอาราม”* ถ้อยคำเช่นนี้หาไม่พบ กลับจะมีแต่พระพุทธดำรัสที่ว่า **“เธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท จงปฏิบัติธรรมะ ทำตนให้หลุดพ้นจากความทุกข์โดยเร็วเถิด”**

อย่างนี้มีมากและมีอยู่ทั่วไป

เราก็มาคิดกันดูว่า อย่างไหนที่เป็นการบำรุงพระศาสนาอย่างแท้จริง คำตอบง่ายๆ ก็น่าจะเป็นไปในทำนองว่า **ถ้ามัวแต่ยุคนอื่นให้ปฏิบัติ แต่ตนเองไม่ปฏิบัติ แล้วก็คงจะไม่มีการปฏิบัติอะไร ในพระศาสนานี้เป็นแน่** เพราะมัวแต่ยุคนอื่น ส่งเสริมคนอื่นบำรุงคนอื่น จนกระทั่งการบำรุงส่งเสริมนั้นมากเกินไปจนเฟ้อหรือเลยเถิด กลายเป็นให้โทษไปเสียก็มี นี้อย่างหนึ่ง

ทีนี้อีกอย่างหนึ่งก็ตรงกันข้าม คือว่า **อย่าไปมัวยุคนอื่นอย่ามัวกระตุ้นคนอื่น ส่งเสริมคนอื่นอยู่เลย จงตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติของตนๆ แต่ละคนๆ ให้ดีที่สุด** ผลก็จะเกิดว่า **มีการปฏิบัติธรรมในพระศาสนา และได้รับผลของการปฏิบัตินั้น โดยสมควรแก่การปฏิบัติ อยู่ในที่ทั่วๆ ไปในที่ทุกหนทุกแห่ง**

เมื่อมีการปฏิบัติอยู่อย่างนี้ และมีผลของการปฏิบัติอยู่อย่างนี้ ก็เรียกว่า**ศาสนาตัวแท้นั้นได้มีอยู่จริง** และ**ศาสนาตัวแท้นั้นได้เจริญรุ่งเรืองอยู่จริง** *มิใช่รุ่งเรืองอยู่แต่เพียงเปลือกภายนอกหรือผิวนอกที่สวยสล้างไปด้วยวัดวาอาราม แต่ส่วนภายในนั้นไม่ค่อยจะมีอะไร* เพราะมัวแต่เลี้ยงกันอย่าง*เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่* เลี้ยงกันตะพึดไป อย่างนี้ก็เป็นความเจริญแต่ภายนอก

เราจะพิจารณากันต่อไปถึงข้อที่เรียกว่า **"บำรุงพระศาสนา" อย่างที่ทำกันอยู่ตามธรรมดานั้น** ก็คือช่วยเหลือพระภิกษุสามเณรให้ได้เป็นอยู่โดยสะดวกสบาย ให้มีวัดวาอารามเกิดขึ้นเป็นปึกแผ่นมั่นคง มีอะไรๆ ที่ตัวอยากจะให้มี อย่างนี้เรียกว่าเป็นการบำรุงพระศาสนา

แต่แล้วก็ไม่มีใครสนใจที่จะปฏิบัติธรรม ไม่มีใครสนใจที่จะรับเอาคำสอนนั้นมาปฏิบัติ มัวแต่เลี้ยงพระหรือสร้างเสนาสนะ ซึ่งรวมความแล้วก็คือ*ให้พระเณรได้กินดีอยู่ดีนั่นเอง* แต่แล้วก็ไม่สนใจว่า **"ตัวแท้ของพระศาสนา" นั้นคืออะไร** ไม่สนใจที่จะเข้าไปไต่ถามว่า **"ธรรมะ" นั้นเป็นอย่างไร และจะปฏิบัติอย่างไร** เพราะมานอนใจเสียว่า ได้บำรุงพระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้บุญกุศลจนเหลือเฟือแล้ว จะต้องการอะไรอีกเล่า

นี่แหละคือการบำรุงพระศาสนาชนิดที่จะเปรียบกันให้ดีแล้วก็เหมือนกับการ **"เลี้ยงไก่ไว้ไข่ให้สุนัขกิน"** ท่านทั้งหลายลองคิดดูว่า มีความหมายอย่างไร

ถ้าจะมีใครสักคนหนึ่ง อุตส่าห์เลี้ยงไก่อย่างมากมาย และด้วยความยากลำบาก ครั้นไก่ไข่ออกมาแล้วก็ไม่ได้สนใจ สุนัขก็มากิน เรื่องก็กลายเป็นว่า **"เลี้ยงไก่ไว้ไข่ให้สุนัขกิน"** แล้วจะมีประโยชน์อะไรที่ตรงไหนมากน้อยสักเท่าใด ลองช่วยกันนึกช่วยกันคิดให้ดี

การเลี้ยงไก่แล้วเก็บเอาไข่ไปกินไปขายนั้น เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ง่าย *แต่ไก่คือศาสนานี้มองไม่เห็นตัว ไม่รู้ว่าไข่ออกมา*

ที่ไหนและเมื่อไร เป็นเพียงแต่ว่า คนเขาได้ตั้งไว้เป็นธรรมเนียมและประเพณีว่า *ได้บำรุงพระศาสนาแล้วก็ได้บุญ* อย่างนี้จะไปโทษคนที่ว่าคนแรกก็ไม่ได้ เพราะคนทีหลังไม่ฟังให้ดีเอง **การบำรุงพระศาสนานั้น หมายความว่าจะต้องทำให้ถูกวิธี ให้ครบถ้วนทุกอย่างทุกประการในสิ่งที่ควรกระทำ**

จะยกตัวอย่างให้ฟังง่ายๆ เหมือนอย่างว่ามีตึกสงฆ์อาพาธเป็นที่แจกจ่ายให้ทานยาของเรา ที่มีอยู่ในสวนโมกข์นี้ ที่นั่นจะต้องมีอะไรบ้าง หรือจะต้องทำอะไรบ้าง ไปดูให้ดี อย่าไปดูอย่างผิวๆ เผินๆ แล้วก็ไม่เข้าใจอะไร

"ดูให้ดี" ในที่นี้หมายความว่า **ดูจนมองเห็นว่า มีความจำเป็นหรือสำคัญ** ๓ อย่างด้วยกัน คือจะต้องมีตัวโรงเรือน ที่จะใช้เป็นโรงพยาบาล เป็นต้น แล้วก็จะต้องมี**หมอ** คือตัวบุคคลที่จะทำหน้าที่ที่นั่น แล้วก็ต้องมี**ยา** ตลอดถึง**เครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับการใช้ยา** เป็นต้น รวมเป็น ๓ อย่างด้วยกัน คือมี**ตัวโรงเรือน**หนึ่ง มี**หมอ**หนึ่ง มี**ยา**หนึ่ง รวมกันเป็น ๓ อย่างจึงจะทำได้ ให้สำเร็จประโยชน์แก่การรักษาโรค ถ้ามีแต่โรงพยาบาลเฉยๆ ไม่มีหมอไม่มียา จะได้ประโยชน์อะไร ลองคิดดูให้ดี

เดี๋ยวนี้ถ้าสมมติว่า *เราจะมีกันแต่วัดวาอารามเฉยๆ ไม่มีพระที่เป็นเหมือนหมอ ไม่มีธรรมะที่เป็นเหมือนยา ก็ไม่มีประโยชน์อะไร หรือว่าเราจะมีโรงพยาบาล มีหมอ แต่ว่ายาและเครื่องใช้ไม้สอยไม่มี ก็ไม่มีประโยชน์อะไร* นี้ก็เหมือนกับว่า **เรามีวัดวาอาราม มีพระภิกษุสามเณรเกลื่อนไปหมด แต่ไม่มีพระธรรม**

คำว่า **"พระธรรม"** ในที่นี้หมายถึง ความรู้ และการปฏิบัติอย่างถูกต้อง และได้รับผลเกิดขึ้นมาตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้นนี้เรียกว่าพระธรรม *ถ้ามีแต่วัดวาอาราม มีแต่พระสงฆ์เกลื่อนกลาดไปหมด แต่ไม่มีพระธรรมตัวจริงแล้ว ก็ยังไม่สำเร็จประโยชน์อะไร* เหมือนกับโรงพยาบาลที่มีแต่โรงพยาบาลกับหมอแต่ไม่มียาเครื่องใช้ไม้สอย อย่างนี้ก็ไม่มีประโยชน์อะไร ฉันใดก็ฉันนั้น

ดังนั้น **เราจะต้องมีวัดวาอารามที่ดี จะต้องมีภิกษุสามเณรที่ดี และจะต้องมีธรรมะคือการศึกษาเล่าเรียน การประพฤติปฏิบัติ การได้รับผลของการปฏิบัติ จึงจะเรียกว่าครบถ้วนและถูกต้อง สำเร็จประโยชน์ คือมีพระศาสนาที่แท้จริง**

ถ้าว่ากันโดยที่แท้แล้ว ศาสนาที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ตัวธรรมะ ไม่ได้อยู่ที่ตัววัดวาอาราม หรือตัวภิกษุสามเณร **ตัวศาสนานั้น** ท่านจำแนกไว้เป็น ๓ อย่าง คือ **"ปริยัติศาสนา"** หมายถึงความรู้ **"ปฏิปัตติศาสนา"** หมายถึงการปฏิบัติ **"ปฏิเวธศาสนา"** หมายถึงผลของการปฏิบัติ คือ มรรค ผล นิพพาน ต่อเมื่อมีครบทั้ง ๓ อย่างนี้แล้ว จึงจะเรียกว่ามี**พระธรรม** หรือ**มีศาสนา**

ลำพังแต่มีวัดวาอาราม หรือมีพระภิกษุสามเณรเกลื่อนไปหมดนั้น มีแต่**เปลือกของศาสนา** ทีนี้คนก็มาบำรุงรักษากันแต่**ส่วนเปลือก ผลจึงเกิดขึ้นเหมือนกับเลี้ยงไก่ไว้ไข่ให้สุนัขกิน** ไม่มีใครได้รับประโยชน์อะไรนอกจากความหวังอย่างละเมอๆลมๆแล้งๆไปว่า *ได้ทำบุญเป็นอันมากแล้ว ตายไปจะได้ไปสวรรค์* ดังนี้

นี่แหละขอให้คิดดูให้ดีว่า การบำรุงพระศาสนานั้น จะต้องบำรุงอย่างไร หรือเท่าไร พูดได้ง่ายๆ ว่า **จะต้องบำรุงจนถึงกับว่ามีการปฏิบัติธรรม และการพ้นจากความทุกข์ คือมีสิ่งที่เรียกว่าธรรม หรือศาสนาเกิดขึ้นมาจริง มิได้มีเพียงแต่เปลือกนอก**

ความจริงหรือตัวจริงของศาสนานั้น คือการดับทุกข์ ที่ไหนมีการดับทุกข์ ที่นั่นก็มีตัวศาสนา จะอยู่ที่บ้านก็ได้ อยู่ในป่าก็ได้ ตามถ้ำตามภูเขาก็ได้ ไม่ต้องมีวัดวาอารามอันสวยงามก็ได้ ไม่ต้องเฉพาะแต่มีพระมีเณร แม้ชาวบ้านถ้าปฏิบัติธรรมะแล้ว ก็มีศาสนาอยู่ที่บ้านด้วยเหมือนกัน เพราะเหตุว่าตัวศาสนานั้นอยู่ที่ตัวการดับทุกข์ หรือตัวการปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์นั่นเอง

ดังนั้น **ถ้าจะบำรุงศาสนากันให้ถูกตัวจริงแล้ว ก็ต้องบำรุงให้เกิดการดับทุกข์ขึ้นมาจริงๆ** ตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแล้วตรัสอีก และท่านได้ตรัสไว้เป็นคำสุดท้ายเมื่อจะปรินิพพานว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เราเตือนพวกเธอว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงมีความสิ้นไปและเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน ให้สำเร็จ ด้วยความไม่ประมาทเถิด"

นี้หมายความว่า พระพุทธเจ้าท่านทรงประสงค์ให้เป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาท *เมื่อมีความไม่ประมาทแล้ว ก็ย่อมมีการประพฤติกระทำที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น* เพราะว่าคำว่า **"ไม่ประมาท"** นี้หมายความว่าอย่างนี้ หมายความว่า**ไม่โง่ไม่ไปทำอะไรอย่างงมงาย ละเมอเพ้อฝันลมๆแล้งๆ** นี้อย่างหนึ่ง และหมายความว่า **ไม่ขี้เกียจ แต่ขยันขันแข็งในการที่จะปฏิบัติ**

หน้าที่ของตน เมื่อรวมกันทั้งความฉลาด และความขยันขันแข็งดังนี้แล้ว สิ่งที่เราต้องการก็สำเร็จไปได้ด้วยดี ในที่สุดก็มีศาสนาตัวจริง มีผู้ได้รับประโยชน์จากศาสนานั้น ไม่กลายเป็นการเลี้ยงไก่ไว้ไข่ให้สุนัขกิน เหมือนดังที่กล่าวมา

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า **"พระธรรม"** หรือ **"ศาสนา"** นี้ เขามีไว้สำหรับ**เป็นที่พึ่งของชาวโลก เป็นที่พึ่งแก่สัตว์โลก** ไม่ได้ต้องการให้คนหนีโลกไปไหน ไม่ต้องการให้คนทิ้งโลกไปไหน **แต่ต้องการให้คนเป็นอยู่ในโลกอย่างมีประโยชน์และไม่มีความทุกข์** เราจะต้องอยู่ในโลกนี้ในลักษณะที่มีประโยชน์ แต่ว่าการประพฤติประโยชน์นั้น ต้องไม่เป็นความทุกข์ด้วย

เดี๋ยวนี้คนเราอยู่ในโลกด้วยความโง่เขลาด้วยความประมาทเห็นแต่ประโยชน์ตัว จนมี**ความเห็นแก่ตัว** จนมี*ความโลภ ความโกรธ ความหลง* จึงมีความทุกข์ หรือว่าถ้ามีอวิชชาโมหะมากแล้วทำอะไรก็ทำไปในลักษณะที่มีความทุกข์ คือมีวิตกกังวล มีความยึดมั่นถือมั่นเต็มไปด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง การงานนั้นก็เป็นทุกข์ *ยิ่งทำการงานมาก ก็ยิ่งมีความทุกข์มาก*

แต่ว่า**ถ้าเขาเป็นคนมีศาสนาอยู่ในใจ หรือมีธรรมะอยู่ในใจ เป็นผู้มีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ เป็นจิตใจที่ว่างจากความยึดมั่นถือมั่นแล้ว ก็จะทำงานได้ดี ไม่มีความทุกข์ และอยู่ในโลกได้ด้วยชัยชนะ ไม่มีความพ่ายแพ้แก่โลกหรือความทุกข์แม้แต่ประการใด**

เมื่อใดคนในโลกอยู่ด้วยความมีประโยชน์ และไม่มีความทุกข์ดังนี้แล้ว นั่นแหละคือการที่โลกนี้มีศาสนา หรือว่านั่นแหละ

คือตัวศาสนาได้มีอยู่ในโลก คือมีประโยชน์เป็นที่พึ่งแก่โลก **เราจงให้ธรรมะหรือศาสนามีอยู่ในโลก มีแต่คนที่ไม่มีความทุกข์อยู่ในโลกให้มากยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิด จะได้ชื่อว่าเป็นการบำรุงพระศาสนาอย่างถูกต้องแท้จริง** มีศาสนาตัวจริงอยู่เกลื่อนกล่นไปหมด ไม่ว่าที่วัดหรือที่บ้าน ไม่ว่าในเมืองหรือในป่า ที่ไหนมีมนุษย์แล้วก็ย่อมมีศาสนาอยู่ที่นั่น เพราะว่าเขาเป็นคนไม่ประมาท ประพฤติประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นได้ดี ด้วยความไม่ประมาท นี้เรียกว่าเป็น**การบำรุงพระศาสนา** ท่านจงคิดดูว่า *แม้จะไม่ต้องเกี่ยวข้องกับพระกับเณร ก็ยังเป็นการบำรุงพระศาสนาได้*

เดี๋ยวนี้เรามีการเกี่ยวข้องกับพระกับเณร วัดวาอาราม และเรียกว่าเป็นการบำรุงพระศาสนา ก็ถูกเหมือนกัน แต่ว่าคงไม่เป็นการถูกต้องทั้งหมด เพราะว่าการถูกต้องทั้งหมดนั้น แม้จะไม่เกี่ยวข้องกับวัดวาอาราม หรือกับพระเณร ก็ยังเป็นการบำรุงพระศาสนาได้ เดี๋ยวนี้เอาเป็นว่า เราจะมีหลักสำหรับยึดกันว่าเราจะต้องมี**วัดวาอาราม** เราจะต้อง**มีภิกษุสามเณร** และจะต้อง**มีธรรมะ** ให้ครบทั้ง ๓ อย่าง

ทีนี้เราก็มาพิจารณาดูว่า จะบำรุงส่งเสริมกันอย่างไร **จะบำรุงส่งเสริมเฉพาะอย่าง หรือว่าจะต้องทำทั้ง ๓ อย่าง หรือว่าจะต้องทำอย่างใดมากอย่างใดน้อย** หรือว่าเรากำลังสนใจกระทำแต่เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วก็ปล่อยให้อีกอย่างหนึ่งนั้น ไม่ได้รับการบำรุงดูแล แล้วเราก็เข้าใจผิดต่อสิ่งนั้น นี่แหละเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาให้ดี

เราชอบบำรุงวัดวาอาราม เราชอบเลี้ยงพระเจ้าพระสงฆ์อย่างนี้ดูจะทำกันเป็นอย่างมาก แต่ที่จะทำให้ธรรมะเจริญนั้น เราไม่ทำ **การที่ทำให้ธรรมะเจริญนั้นแหละ คือการได้กินไข่ไก่** ทีนี้ยังจะเลี้ยงไก่ไว้โดยไม่ได้กินไข่ แล้วก็ยังโง่เผลอไปกินขี้ไก่ อย่างนี้ก็ยิ่งเป็นการน่าสังเวชมากยิ่งขึ้นไปอีก

การบำรุงพระศาสนาจึงเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาดูกันให้ดีอย่างนี้ การสร้างวัดวาอาราม การบำรุงวัดวาอารามก็มีอยู่ทั่วไปแต่คงจะไม่มากเท่ากับการเลี้ยงพระ บำรุงพระภิกษุสามเณร ส่วน**การบำรุงตัวธรรมะ คือการปฏิบัตินั้น แทบจะหาไม่พบ** เพราะไปถือเสียว่า ได้บุญมากตรงที่สร้างวัด บำรุงวัด เลี้ยงพระเลี้ยงเณรทำกันอยู่อย่างเต็มที่แล้ว จะต้องทำอะไรอีกเล่า สำหรับคนอย่างเราๆ คิดไปเสียอย่างนี้ก็ยังมี

ทีนี้จะมาพูดเรียงเป็นอย่าง ๆ ไป โดยเฉพาะจะเอาเรื่องเลี้ยงพระขึ้นมาพูดด้วยกันก่อน คำว่า **"เลี้ยงพระ เลี้ยงเณร"** นั้นคือบำรุงพระภิกษุสามเณร แต่จะบำรุงกันอย่างไร สักเท่าไร นี่เป็นปัญหา ถ้าหากว่ามีการบำรุงภิกษุสามเณรอย่างถูกต้อง ก็เป็นพระเป็นเณร คือ **เลี้ยงพระให้เป็นพระ อย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นหมู** ถ้าเลี้ยงให้พระกินดีอยู่ดีเกินไป โดยไม่ต้องทำอะไร ก็กลายเป็นว่าเลี้ยงพระนี้ให้กลายเป็นหมู

บางทีก็**เลี้ยงพระนี้ให้กลายเป็นม้า** คำว่า **"ม้า"** ก็หมายถึงการติดต่อการสื่อสารเหมือนม้าใช้ ถ้าใครจะเลี้ยงพระไว้สำหรับเป็นพ่อสื่อแม่ชัก ก็เหมือนกับเลี้ยงพระให้กลายเป็นม้า บางทีก็ไป

อ้อนวอนว่า ท่านออกปากมาคำเดียวว่า พ่อหนุ่มคนนั้นดี เท่านี้เองเขาก็ให้ลูกสาว ถ้าใครทำกันในลักษณะอย่างนี้ ก็เหมือนกับเลี้ยงพระให้กลายเป็นม้า

หรือบางทีก็ถึงกับว่า ใช้ภิกษุสามเณรนั้น ให้ทำประโยชน์ทางวัตถุแก่ตนอย่างซึ่งๆ หน้า อย่างนี้ก็มี อย่างนี้ก็เท่ากับ**เลี้ยงพระให้กลายเป็นควายเป็นวัว** สำหรับใช้งาน

นี่แหละท่านลองคิดดูว่า ถ้าเลี้ยงพระไม่เป็นพระ แล้วก็กลายเป็น**หมู**ก็ได้ เป็น**ม้า**ก็ได้ เป็น**ควาย**ก็ได้ หรือในที่สุดเป็น**นกเขา**ก็ได้ ที่ว่าเป็นนกเขานี้ ก็คือ ให้ขันเพราะ ๆ *สำหรับให้ทายกทายิกาสบายใจ* ให้พูดอย่างนั้นอย่างนี้ ให้เบิกบานสำราญใจไปวันหนึ่ง ๆ แม้ที่สุดแต่ที่นั่งพูดอยู่บนธรรมาสน์นี้ อาจจะกลายเป็นนกเขาไปด้วยก็ได้ ถ้าไม่ระวังให้ดี

นี่แหละจึงว่า **อย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นหมู หรือเป็นม้า หรือเป็นวัว หรือเป็นนกเขา แต่จงเลี้ยงพระให้เป็นพระ**

ถ้าจะมองให้ดีไปกว่านั้นอีก ก็อยากจะพูดว่า อย่าไปเลี้ยงพระนี้ให้กลายเป็นเทวดาไปเสีย คนเรานั้นเมื่อบำรุงบำเรอกันมากเกินไปก็เหลิงเจิ้ง เอาแต่สนุกสนานเล่นหัว อย่างนี้ก็เรียกว่า เลี้ยงพระให้กลายเป็นเทวดาไปเสียแล้ว ไม่ต้องทำอะไร นอกจากเป็นอยู่อย่างสะดวกสบาย สนุกสนานกันทั้งนั้น นี้ต่างกันจากเลี้ยงพระให้เป็นหมู **เลี้ยงพระให้เป็นหมูนั้น ก็คือเลี้ยงให้อ้วนให้พี ให้นอนอยู่เฉยๆ แต่เลี้ยงพระให้เป็นเทวดานี้ ให้เล่นหัวกันให้สนุกสนาน ให้เปิดวิทยุฟังเพลงกันอย่างสบายใจตลอดวันตลอดคืน** ท่านลอง

คิดดูว่าจะดีที่ตรงไหนในการที่จะเลี้ยงพระให้เป็นเทวดา

ทีนี้อีกอย่างหนึ่ง **ก็อย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นยักษ์เป็นมาร** *คนเราเมื่อเอาอกเอาใจกันหนักเข้า ก็กลายเป็นคนเจ้าอารมณ์ ใครว่าอะไรก็ไม่ได้ เป็นคนขี้โมโหโทโส* ชาวบ้านเอาใจสมภารมากเข้า สมภารก็กลายเป็นคนขี้โมโห นี่แหละคือเลี้ยงพระให้กลายเป็นยักษ์เป็นมาร

ตัวอย่างเท่าที่ยกมานี้ ก็มากพออยู่แล้ว ที่จะนำไปคิดไปนึกเอาเองดูบ้างว่า **อย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นหมู เป็นม้า เป็นวัว เป็นควาย เป็นนกเขา เป็นเทวดา เป็นยักษ์เป็นมาร หรือเป็นอะไรอย่างอื่น ๆ อีกมากมาย แต่จงเลี้ยงพระให้คงเป็นพระเถิด**

ทีนี้ เราก็จะได้พิจารณาดูกันต่อไปว่า เลี้ยงพระให้คงเป็นพระนี้ เป็นอย่างไร ความเป็นพระนี้มีชื่อเรียกอยู่หลายอย่าง คือเป็น **"พระ"** ก็ได้ เป็น **"ภิกษุ"** ก็ได้ เป็น **"บรรพชิต"** ก็ได้ แม้ที่สุดแต่เป็น **"ปะระทัตตูปะชีวี"** ก็ได้ บรรดาถ้อยคำทั้งหลายที่ได้กล่าวมานี้นั่นแหละ เป็นเครื่องบอกให้รู้ว่าความเป็นพระนั้นเป็นอย่างไร

ถ้าเราจะเอาคำว่า **"พระ"** มาเป็นหลัก คำว่า **"พระ"** หรือ **"วร"** นี้ แปลว่า **ประเสริฐ** ประเสริฐที่ตรงไหน **ประเสริฐตรงที่มีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ** หรือว่าอย่างน้อยที่สุดก็กำลังประพฤติปฏิบัติอยู่ เพื่อให้จิตใจมีความสะอาด สว่าง สงบ มีความประเสริฐ คือดีกว่าคนธรรมดาอยู่ที่ตรงนี้เอง

คนธรรมดาจิตใจ**สกปรกมืดมัวและเร่าร้อน** มีกิเลสเกิดขึ้นมากเกินไป ไม่ประเสริฐที่ตรงไหน ส่วนพระที่ว่าประเสริฐนั้น ก็ตรงที่ว่าจิตท่าน**ว่างจากกิเลส** มีความ**สะอาด สว่าง สงบ** อยู่ในจิตใจ จึงจัดไว้ในฐานะเป็น**ปูชนียบุคคล** คือเป็น**ผู้ที่บุคคลควรบูชา** เพราะว่าท่านดีกว่าคนธรรมดา คนธรรมดาจึงต้องบูชา นี้อย่างหนึ่ง ถ้าจะเลี้ยงพระให้เป็นพระ ก็คงช่วยเลี้ยงให้เป็นผู้ที่มีจิตใจอย่างนี้ นี่แหละเรียกว่า**เลี้ยงพระให้เป็นพระ**

หรืออีกอย่างหนึ่ง เราจะดูกันที่คำว่า **"ภิกษุ"** คำว่าภิกษุนี้ตามตัวหนังสือแปลว่า **ผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร หรือในความทุกข์** เมื่อเราต้องการจะเลี้ยงพระให้เป็นพระ **เราก็ต้องเลี้ยงพระนั้นให้เป็นผู้ที่สามารถมองเห็นว่า วัฏฏสงสารเป็นความทุกข์ เป็นความน่าเบื่อหน่าย น่าเอือมระอา ควรจะหลุดพ้นออกไปเสีย** ถ้าเราช่วยกันเลี้ยงพระให้เป็นหมู เป็นม้า เป็นวัว เป็นควายกันอยู่อย่างนี้ ก็ไม่ใช่เลี้ยงพระให้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร ดังนี้จึงไม่เป็นภิกษุไปได้

บางทีบางคนจะคิดว่า คำว่า **"ภิกษุ"** นี้แปลว่า **"ผู้ขอ"** แต่ว่าไม่เหมือนกับคนขอทาน **ภิกษุนี้ไม่ใช่เป็นคนขอทาน หรือเหมือนกับคนขอทาน** *ภิกษุนี้เพียงแต่เข้าไปขออาหาร เพราะว่าตนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติอย่างสูงสุด เพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่น* ส่วนคนขอทานถือกะลา เที่ยวขออาหารหรือสตางค์อยู่ตามถนนนั้น เขาไม่ได้มีหน้าที่อย่างเดียวกับภิกษุ เขาไม่มีหน้าที่ที่จะปฏิบัติธรรมะเพื่อช่วยตนเองและผู้อื่น ที่เขาเที่ยวขอทาน เพราะว่าเขาไม่สามารถจะหาอาหารจากทางอื่นได้

ส่วน**ภิกษุ**หรือ**ผู้ขอ**ในแบบของภิกษุนี้ **มีหน้าที่ต้องปฏิบัติเต็มมือ ไม่มีโอกาสที่จะไปทำไร่ทำนา หาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องด้วยตนเอง ต้องทำหน้าที่ที่จะต้องชำระตน หรือชำระโลกให้บริสุทธิ์ให้สะอาด ให้หมดจดจากกิเลสและความทุกข์** ไม่มีเวลาแม้แต่จะหุงข้าวกินเองด้วยซ้ำไป ดังนั้นจึงถือบาตรไปแสดงตัวว่า *ต้องการอาหารเพียงเพื่อประทังชีวิตให้เป็นไป* แล้วจะได้ทำหน้าที่ของตนได้ตลอดเวลา อย่างนี้เรียกว่า **ภิกษุ**

ไม่ใช่ไปบิณฑบาตมาฉัน แล้วมานอนเปิดวิทยุฟังเพลงอยู่อย่างนี้*ไม่ใช่ภิกษุ* และจะกลายเป็นผู้ที่โกหกหลอกลวงยิ่งกว่าคนขอทานตามข้างถนนเสียด้วยซ้ำไป ขอให้เข้าใจคำว่า *"ภิกษุ"* ให้ดีๆ อย่างนี้

อีกนัยหนึ่ง **"ภิกษุ"** แปลว่า **"ผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร แล้วก็รีบปฏิบัติเพื่อจะให้หลุดพ้นจากความทุกข์ในวัฏฏสงสาร"** ไม่มีเวลาหาอาหาร ไม่มีเวลาปลูกฝังข้าวปลาอาหารด้วยตนเอง จึงได้ถือบาตรไปขอเพียงเพื่อนำมายาไส้ให้รอดตายไปวันหนึ่ง ๆ *ท่านทั้งหลายจงเลี้ยงพระให้เป็นภิกษุอย่างนี้ ก็จะมีประโยชน์ มีบุญ มีกุศล*

คำอื่นเช่นคำว่า **"ประระทัตตูปะชีวี"** นี้ก็มีความหมายเบ็ดเตล็ดที่ประกอบกันเข้า เพื่อให้รู้จักความเป็นอยู่ของภิกษุ **"ประระทัตตูปะชีวี"** แปลว่า **ผู้มีชีวิตอยู่ด้วยของที่ผู้อื่นให้** *ประระทัตตะ* แปลว่าของที่ผู้อื่นให้ *อุปะชีวี* แปลว่ามีชีวิตเป็นอยู่ *ประระทัตตูปะชีวี* แปลว่า ผู้มีชีวิตอยู่ด้วยของที่ผู้อื่นให้

คำนี้มีความหมายกว้าง คนขอทานมีชีวิตอยู่ด้วยของที่ผู้อื่นให้ เปรตก็มีชีวิตอยู่ด้วยบุญกุศลหรือของที่ผู้อื่นให้ **คนขอทาน**ก็เป็นประระทัตตูปะชีวี **พวกเปรต**ก็เป็นประระทัตตูปะชีวี และ**พวกพระนี้**ก็เป็นประระทัตตูปะชีวีด้วยเหมือนกัน แต่ความหมายหรือน้ำหนักนั้นไม่เหมือนกัน หรือไม่เท่ากัน

ภิกษุประพฤติธรรม เพื่อปลดเปลื้องตัวเองและผู้อื่นจากกองทุกข์ จนไม่มีเวลาทำอาหารกินเอง จึงต้องกินอาหารที่ผู้อื่นให้ และได้ชื่อว่า **ประระทัตตูปะชีวี** ดังนี้ เพราะฉะนั้น **ภิกษุจึงจำเป็นที่จะต้องประพฤติตนให้เหมาะสมกับอาหารที่ทายกทายิกาเขาได้ให้มาจริง ๆ**

ถ้าประพฤติตนไม่เหมาะสมกัน ไม่คุ้มกันแล้ว ก็จะต้องเป็นคนขอทานข้างถนน หรือว่าจะต้องกลายไปเป็นเปรต หรือว่าจะต้องตกนรกไปในที่สุด เพราะเป็นคนคดโกงหลอกลวง อ้างอาชีพของภิกษุมาบังหน้า แล้วไปเป็นอยู่อย่างคนหลอกลวง ไม่ประพฤติปฏิบัติในหน้าที่ของตน

ทีนี้จะได้พิจารณากันต่อไปว่า **ทำไมภิกษุจึงมีโอกาสหลอกลวงได้มากถึงอย่างนี้** นี้ก็เพราะว่า **ความโง่เง่าหลับหูหลับตาของทายกทายิกาผู้เลี้ยงพระนั่นเอง ไม่เลี้ยงพระให้เป็นพระ แต่เลี้ยงให้เป็นหมูบ้าง เป็นม้าบ้าง เป็นวัวเป็นควายบ้าง เป็นนกเขาบ้าง เป็นเทวดาบ้าง เป็นยักษ์มารบ้าง**

ทำไมไม่เลี้ยงให้เป็น*ภิกษุ* เป็นพระ เป็น*ประระทัตตูปะชีวี* หรือเป็น*บรรพชิต*อย่างถูกต้องเล่า ทั้งนี้เพราะความที่ไม่เอาใจใส่

ว่าตัวศาสนาแท้นั้นอยู่ที่ไหน หรือว่าตัวความเป็นพระนั้นอยู่ที่ไหน ทำเพ้อ ๆ ไปอย่างไม่ระมัดระวัง

ตั้งใจว่าจะปลูกตะไคร้ก็กลายเป็นหญ้าคา เพราะว่าไม่ดูให้ดี ไม่เลือกพันธุ์ตะไคร้ให้ดี ไปคว้าโน่นคว้านี่เอามาปลูก คิดว่าจะปลูกตะไคร้ แล้วมากลายเป็นหญ้าคาขึ้นมาอย่างนี้ เพราะว่าเราทำไม่ถูกต้องตามวิธีที่แท้จริงของธรรมชาตินั่นเอง จึงเป็นทางที่จะหัวเราะเยาะได้ว่า **ปลูกกล้วยก็กลายเป็นกล้ายไปเสีย ปลูกกุหลาบก็กลายเป็นเล็บเหยี่ยวหรืออะไรไปเสีย** เป็นต้น **ปลูกจำปาก็ออกดอกมาเป็นดอกอุตพิตเสีย นี่คือความไม่ระมัดระวังของทายกทายิกาผู้เลี้ยงพระ**ดังกล่าวแล้ว ที่มีหนักไปกว่านั้นอีกก็คือ *เลี้ยงพระไว้จะได้เป็นลูกเขย หรือหลานเขยของตัว* อย่างนี้ก็ยังมี ได้ยินเขาว่าให้ฟังอยู่บ่อย ๆ แล้วจะไปโทษใครที่ไหน

นี่แหละจงพิจารณาดูให้ดีเถิดว่า **การบำรุงพระศาสนาก็ดี การเลี้ยงพระ**ก็ดี คงจะไม่ใช่เป็นของที่ง่ายดายนัก อาจจะ**เป็นของที่จะต้องทำด้วยความไม่ประมาทอย่างยิ่ง**ด้วยเหมือนกัน

พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสสอนไว้ว่า

"ท่านทั้งหลาย จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด"

เมื่อเป็นดังนี้ก็ควรจะถือว่า **แม้ในการบำรุงศาสนาหรือเลี้ยงพระนี้ ก็ต้องทำความไม่ประมาท คือ ต้องมีสติสัมปชัญญะ พินิจพิจารณาดูให้ดี จนกระทั่งมีปัญญารู้แจ้งแทงตลอดตามที่เป็นจริงว่าอะไรเป็นอย่างไร แล้วจึงจะมีความขยันขันแข็งในการกระทำในสิ่งนั้น จนสำเร็จประโยชน์สมตามความประสงค์**

ที่อธิบายมาตั้งยืดยาวนี้ **เป็นการบำรุงพระศาสนาในส่วนที่เกี่ยวกับผู้อื่น** ชนิดที่ว่าถ้าทำไป ๆ ก็มีแต่**การยุให้คนอื่นทำ ตัวเองไม่ทำ ตัวเองถือเสียว่าได้บุญพอแล้ว** เพราะการที่ไปยุคนอื่นให้ทำ ท่านจะฟังเข้าใจหรือไม่เข้าใจ ก็ลองฟังดูใหม่ว่า *ตัวเองนอนใจเสียว่าได้บุญมากแล้ว ไม่ต้องทำอะไร* เพราะว่าได้เลี้ยงคนอื่น หรือว่าได้ยุคนอื่น ได้ช่วยคนอื่นให้ทำ ตัวเองไม่ต้องทำ ก็ว่าได้บุญ

บุญนั้นคืออะไร **"บุญ" นั้นคือความอิ่มใจ ความพอใจว่าตนมากไปด้วยบุญ ตายแล้วก็ไม่ต้องตกนรก จะได้ไปอยู่ในสวรรค์วิมาน** ถ้าเขาต้องการเพียงเท่านั้นก็คงจะได้บ้าง ถ้าไม่ได้อย่างแท้จริง ก็ได้อย่างปลอม ๆ ก็พอจะให้สบายใจได้เหมือนกัน เช่น เรามีเงินปลอมมาก ๆ ถ้าเราไม่รู้ว่าปลอมเราก็สบายใจได้เหมือนกัน แต่แล้วสักวันหนึ่งก็จะปรากฏออกมาว่าไม่มีประโยชน์อะไรเลย

ถ้าเราจะคิดว่า ได้เกิดในสวรรค์ เป็นการเพียงพอแล้วนี้ มีทางที่จะล้มละลายได้ถึง ๒ แง่ คือถ้าเป็นเรื่อง**สวรรค์ของความหลอกลวง** เขาหลอกให้ทำ ก็เป็นสวรรค์ปลอม เหมือนกับคนมีเงินปลอม ทีนี้ถ้าสมมติว่า**มีสวรรค์จริง** ก็ยิ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความมัวเมา ความโง่ ความประมาทยิ่งขึ้นไปอีก พูดกันตรง ๆ ก็ว่า *พวกเทวดานั้นมีความประมาทมากกว่าพวกมนุษย์* ในโลกเทวดานั้น เต็มไปด้วยการเล่นหัวสนุกสนานเหมือนที่บอกเมื่อตะกี้ว่า *อย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นเทวดาเลย*

คำว่า **"เทวดา"** หรือ **"เทวโลก"** นั้น หมายถึง**สถานที่ที่เต็มไปด้วยบุคคลที่เอาแต่เล่นแต่หัว** ก็มีกิเลสมาก มีความประมาทมาก ทำไมถ้าในโลกเทวดามีอะไรดีแล้ว พระพุทธเจ้าก็จะต้องไปเกิด และเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในโลกเทวดา ทำไมท่านจะต้องมาเกิดในมนุษย์โลก

เรื่องนี้ก็มีคำอธิบายชัดเจนอยู่ในคัมภีร์แล้วว่า **ข้อที่พระพุทธเจ้าไม่ไปเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในเทวโลกนั้นก็เพราะในเทวโลกเต็มไปด้วยความหลอกลวง เต็มไปด้วยความเล่นหัว สนุกสนาน ไม่เอาจริงเอาจังอะไรกันเลย ไม่สนใจกับเรื่องความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย กันเลย** เพราะเต็มไปด้วยความสนุกสนานเต็มไปด้วยความหลอกลวงนั้น

ในส่วนมนุษย์โลกนี้มีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายปรากฏ มีความเหน็ดเหนื่อยเหงื่อไหลไคลย้อยปรากฏ มีอะไร ๆ ที่ทำให้เกิดความไม่ประมาท เหมาะสมที่จะบรรลุธรรมหรือตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงต้องมาเกิดในมนุษย์โลก เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า

นี่แหละความสำคัญอยู่ตรงที่ **"ความประมาท"** หรือ **"ความไม่ประมาท"** อย่างเดียวเท่านั้น *ในมนุษย์โลกนี้มีสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความไม่ประมาทอยู่มากมาย ในสวรรค์นั้นมีแต่สิ่งที่ยั่วให้เกิดความประมาททั้งนั้น* ถ้าใครจะได้เพียงสวรรค์ หรือว่าได้สวรรค์จริง ๆ แล้วหยุดอยู่แค่เพียงสวรรค์นั้น ก็ลองคิดดูเถิดว่า **จะดับทุกข์ได้อย่างไร จะเป็นที่สิ้นไปแห่งความทุกข์ได้อย่างไร**

นี่แหละเป็นคำตอบ ที่จะช่วยอธิบายให้เข้าใจได้ว่า เรื่องสวรรค์กับเรื่องมรรค ผล นิพพาน นั้น ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน **เรื่องมรรค ผล นิพพาน นั้นเป็นไปเพื่อดับกิเลสและความทุกข์ ส่วนเรื่องสวรรค์นั้นเป็นไปเพื่อให้มัวเมาในกิเลสหรือในกองทุกข์** เป็นคนละเรื่องอย่างตรงกันข้าม ดังนี้ *ถ้าทายกทายิกาคนใดจะเลี้ยงพระบำรุงศาสนาเพื่อเอาสวรรค์แล้ว ก็จงคิดดูให้ดีเถิด* ถ้าได้**สวรรค์จริง** ก็มีอย่างนี้ ถ้าได้**สวรรค์ปลอม**ก็ยิ่งร้ายไปกว่านี้ มีอะไรที่น่าไว้ใจ หรือน่าเห็นอกเห็นใจที่ตรงไหน

การบำรุงพระศาสนา หรือการเลี้ยงพระบำรุงพระศาสนาด้วยการบำรุงพระ มีสิ่งที่จะต้องระมัดระวังอย่างนี้ ถึงแม้การที่จะบำรุงวัดวาอารามโดยส่วนรวม ก็มีอาการอย่างนี้

ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่า **จะทำให้ความไม่ประมาทเกิดขึ้นมาได้อย่างไร แล้วทำให้เกิดการปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ได้อย่างไร แล้วจะให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน กันได้อย่างไร** ต่างหาก นั่นแหละคือ*ปัญหาที่เกี่ยวกับ การบำรุงพระศาสนา หรือการบำรุงภิกษุสามเณรวัดวาอารามไว้* เพื่อให้มีผลเกิดขึ้นมา เป็นบุคคลที่ดับกิเลสและดับทุกข์ได้จริง

หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้มีความสนใจในเรื่องนี้ให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่แล้วมา มีการบำเพ็ญบุญทุกอย่างให้ก้าวหน้า ให้เป็นไปในลักษณะที่เรียกว่า **"ดีขึ้น" ทีนี้เราจะบำรุงพระศาสนา เลี้ยงพระบำรุงวัดวาอารามกันให้ดีขึ้นได้อย่างไร** ก็จงเอาไปคิดดูเถิด คำอธิบายก็มีมากแล้ว เท่าที่ได้กล่าวไปนั้น ซึ่งถ้าจะสรุปความก็

อาจจะสรุปความได้ว่า

"ในการบำรุงพระศาสนานั้น จะบำรุงให้ถูกตัวศาสนาจริงๆ แล้ว ก็คือตัวเองรีบปฏิบัติธรรมะให้ถูกให้ตรงเสียโดยเร็ว นั่นคือการบำรุงพระศาสนาที่ถูกต้องและรวดเร็ว"

ส่วนที่จะไปเลี้ยงคนอื่น ไปบำรุงคนอื่น ไปยุคนอื่น ไปส่งเสริมคนอื่นนั้นยังไม่แน่ อาจจะมีข้อแก้ตัวว่า เราทำไม่ได้ ให้คนอื่นที่เขาทำได้ ทำอย่างนั้นก็ถูก แต่ว่า**ถ้าเราตกอยู่ในความงมงายโง่เขลาแล้ว ก็จะกลายเป็นเหยื่อของคนหลอกลวงไป โดยไม่ต้องสงสัยเลย** เพราะว่าปู่ย่าตายายพูดไว้เสมอว่า **"คนโง่ย่อมเป็นเหยื่อของคนโกง หรือคนฉลาดแกมโกง"** *ถ้าคนเขามีปัญญาจริง เขาไม่หลอกลวงใคร แต่ว่าคนฉลาดแกมโกงนั้น เขาพร้อมที่จะหลอกลวงคนอื่นทุกเมื่อ*

ในการบำรุงพระศาสนานี้ก็เหมือนกัน ระวังให้เป็นการบำรุง**บุคคลผู้มีความซื่อสัตย์ มีสติปัญญา มีความบริสุทธิ์สะอาด มีความเคารพนับถือตัวเอง** ดังนี้เป็นต้น จึงจะเรียกว่าเป็น **"ผู้ที่ควรบำรุง"**

พระสงฆ์มีลักษณะที่ควรบำรุง ก็เพราะว่า เป็นผู้ปฏิบัติดี เป็นผู้ปฏิบัติตรง เป็นผู้ปฏิบัติชอบ เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแก่ธรรม เหมือนกับที่เราสวดกันอยู่ทุกวันว่า

"สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ" สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติดี

"อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ" สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติตรง

"ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ" สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติเป็นธรรม คือปฏิบัติถูกต้องสมควรแก่ธรรม

"สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ" สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติสมควรแก่หน้าที่การงานของตน และปฏิบัติสมควรแก่การกราบไหว้ของมหาชน ดังนี้ แล้วยังมีต่อไปว่า **"อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัญชะลิกะระณีโย"** ซึ่งแสดงความสวยสดงดงามอย่างอื่นอีกเป็นอันมาก แต่สำคัญอยู่ที่ ๔ อย่างข้างต้นเท่านั้น คือ จะต้องมีการ**ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม** และ**ปฏิบัติสมควร**

เราจงเลือกดูให้มีการปฏิบัติอย่างนี้ และช่วยบำรุงส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติอย่างนี้ แล้ว**พระสงฆ์นั้นไม่ต้องอยู่ที่วัดเสมอไป อยู่ที่บ้านก็ได้** ถ้าใครปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควรแก่ธรรมแล้ว ก็จงช่วยบำรุงส่งเสริมเถิด ก็จะได้ชื่อว่าเป็น**การบำรุงพระสงฆ์**ในพระศาสนานี้ได้ด้วยเหมือนกัน

มรรค ผล นิพพาน นั้น ไม่จำกัดสำหรับภิกษุสามเณรอย่างเดียว แม้อุบาสกอุบาสิกาก็มีได้ เป็นได้ เข้าถึงได้ อยู่ในวิสัยที่จะเข้าถึงได้ ดังนั้นท่านจึงกล่าว **"การบรรลุคุณธรรม เป็นหลักสำคัญตัดสินว่าใครเป็นพระสงฆ์"** ไม่ได้ถือหลักว่า ภิกษุสามเณรเป็นพระสงฆ์แต่อย่างเดียว แต่ถือหลักว่า ใครที่ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน แล้ว ก็เรียกว่าเป็นพระสงฆ์ด้วยเหมือนกันทั้งนั้น **จึงมีพระสงฆ์อยู่ในเพศฆราวาส เป็นพระโสดาบัน เป็นพระ**

สกิทาคามี พระอนาคามี กระทั่งเป็นพระอรหันต์ในที่สุด

เมื่อเราจะให้ความเป็นธรรมแก่พระธรรมแล้ว ก็จงส่งเสริมในการปฏิบัติเถิด **อย่าส่งเสริมความต้องการของบุคคล แต่จงส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติที่เป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งธรรม** เมื่อเกิดสิ่งที่เรียกว่า **"ธรรม"** ขึ้นมาแล้ว ศาสนาก็จะเจริญงอกงามก้าวหน้า ตั้งอยู่อย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคง เป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายได้จริง และนั่นแหละเราจะมี **พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์** ครบถ้วนอยู่ในตัวเรา

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า **"ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็นตถาคต"** คำว่า **"ธรรม"** ในที่นี้ก็เป็นคำ ๆ เดียวกัน กับคำว่า **"ศาสนาที่แท้จริง"** ไม่ใช่ *"เปลือกของศาสนา"* เพราะคำว่า **"ธรรม"** หรือ **"ศาสนา"** นี้ หมายถึง**สิ่งที่กำจัดทุกข์และกำลังกำจัดทุกข์อยู่ทีเดียว** *ไม่ใช่เป็นเพียงพิธีรีตอง ไม่ใช่เป็นเพียงตัวหนังสือ* แต่ต้องเป็นตัวความดับทุกข์ ที่กาย วาจา ใจของเขา มีอยู่แต่เรื่องความดับทุกข์

ความดับทุกข์มีอยู่ที่ไหน ที่นั่นก็มีศาสนา ที่บ้านก็ได้ ที่วัดก็ได้ ในเมืองก็ได้ ในป่าก็ได้ มีได้ทั่ว ๆ ไป ดังที่ได้กล่าวมา

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะได้ระลึกนึกถึงพระพุทธภาษิตที่ตรัสว่า **"ท่านทั้งหลาย เราเตือนพวกเธอว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงมีความเสื่อมไปสิ้นไปเป็นธรรมดา จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด"**

ท่านมีแต่ตรัสไว้อย่างนี้ ไม่เคยตรัสว่า *จงบำรุงพระศาสนา จงเลี้ยงพระเลี้ยงเณร* แต่พระองค์ตรัสว่า ***"จงปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม จงพยายามช่วยตัวเอง ให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวงเถิด"*** มีแต่ทรงกำชับอยู่อย่างนี้ และถือว่า **นี่แหละคือการบำรุงพระศาสนา**

เพราะว่า ถ้าบุคคลชนิดนี้มีอยู่แล้ว ชื่อว่าพระธรรมมีอยู่ พระธรรมมีอยู่แล้ว ก็ชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่ และทั้งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็มีอยู่ได้ด้วยเหตุนี้ ดังนั้น **การบำรุงพระศาสนาของบุคคลชนิดนี้ จึงไม่เป็นหมันเลย**

ไม่มีทางที่ใครจะมาด่าว่า *มัวแต่เลี้ยงไก่ไว้ไข่ให้สุนัขกิน หรือมัวแต่จะเลี้ยงพระให้กลายเป็นหมู ให้กลายเป็นม้า ให้กลายเป็นวัวเป็นควาย เป็นนกเขา เป็นเทวดา เป็นยักษ์ เป็นมาร จนกระทั่งกลายเป็นลูกเขยหลานเขยของคนไปดังนี้เลย*

นี้เรียกว่า เป็น**สัตบุรุษ** เป็น**พุทธบริษัท** เป็น**สาวกของพระพุทธเจ้าผู้รุ่งเรืองอยู่ด้วยปัญญา** ดังบาลีว่า **"อติโรจติ ปญฺญาย สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก" สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ย่อมรุ่งเรืองอยู่ด้วยปัญญา** ดังนี้

แสดง ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา
เมื่อ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๓

ความแก่-ความเจ็บ
ความตาย

เรื่องราวบางประการ
ที่พระพุทธเจ้าทรงใกล้จะปรินิพพาน

พระอานนท์ได้พิจารณาทอดสายตามาที่พระพุทธองค์ ได้เห็นสังขารที่ร่วงโรยของพระองค์ ท่านจึงได้กล่าวว่า "พระองค์ทรงชราภาพแล้วนะ" พระองค์ทรงตอบพระอานนท์ว่า "นั่นถูกแล้ว ...อานนท์

พระองค์ได้ทรงตรัสบอกกับพระอานนท์ว่า...

จากนี้ไปเป็นเวลาอีก ๓ เดือน เราจะละสังขาร พระอานนท์ทูลร้องขอให้พระองค์มีชีวิตอยู่ต่อ แต่พระองค์ทรงปฏิเสธ เพราะท่านได้เคยกล่าวไว้หลายครั้งแล้ว แต่พระอานนท์ก็ไม่ได้ทูลขอไว้ ทำให้พระอานนท์ทรงเศร้าโศกเสียใจเป็นอันมาก พระองค์ก็ได้ทรงปลอบพระอานนท์ว่า

อานนท์ เราเคยบอกเธอแล้วมิใช่หรือว่า บุคคลย่อมต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ที่พอใจ เป็นธรรมดา หลีกเลี่ยงไม่ได้

อานนท์เอย ชีวิตนี้มีความพลัดพรากเป็นที่สุด

สิ่งทั้งหลายมีความแตกไป ดับไป สลายไป เป็นธรรมดา จะปรารถนามิให้เป็นอย่างที่มันควรจะเป็นนั่นเป็นฐานที่ไม่พึงหวังได้ ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินเคลื่อนไปสู่จุดสลายตัวอยู่ทุกขณะ”

พระองค์ทรงสอนพระอานนท์ต่อไปว่า

“อานนท์ สถานที่เป็นเหตุให้ระลึกถึงเราก็มีอยู่ คือ

- *สถานที่เราประสูติ คือ ลุมพินีวันสถาน*
- *สถานที่เราตั้งอาณาจักรแห่งธรรมขึ้นเป็นครั้งแรก คือ อิสิปตนมิคทายะ แขวงเมืองพาราณสี*
- *สถานที่เราตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ บรรลุความรู้อันประเสริฐ ทำกิเลสให้สิ้นไป คือ โพธิมณฑล ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม และ*
- *สถานที่เราจะนิพพาน คือ ป่าไม้สาละ ณ นครกุสินารา*

“อานนท์ เอย! สถานที่ทั้ง ๔ แห่งนี้ เป็นสังเวชนียสถานสำหรับให้ระลึกถึงเรา และเดินตามรอยบาทแห่งเรา”

“เธอทั้งหลายจงเดินไปทางอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ อันเป็นทางที่ทำให้มารหลงติดตามไม่ได้ เธอทั้งหลายจงตั้งใจปฏิบัติเพื่อทำทุกข์ให้สูญสิ้นไป

ความเพียรพยายาม เธอทั้งหลายต้องทำเอง ตถาคตเป็นแต่เพียงผู้บอกทางเท่านั้น เมื่อปฏิบัติตนดังนั้น พวกเธอจักพ้นจากมารและบ่วงแห่งมาร”

"อานนท์ พุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ทำการสักการะบูชาเราด้วยเครื่องบูชาสักการะทั้งหลายเป็นอามิส เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น หาชื่อว่าบูชาตถาคตด้วยการบูชาอันยิ่งไม่

อานนท์ เอย! ผู้ใดปฏิบัติตามธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติธรรมให้เหมาะสม ผู้นั้นแลชื่อว่าสักการะบูชาเราด้วยการบูชาอันยอดเยี่ยม"

"สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้น สิ่งนั้นย่อมมีการดับไปเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเกิดขึ้นเพราะมีเหตุ สิ่งนั้นย่อมดับไปเมื่อเหตุดับ สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นในเบื้องต้น ตั้งอยู่ในท่ามกลางและดับไปในที่สุด"

"ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราจักเตือนพวกเธอทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนและท่าน ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด"

นี่เป็นวาจาครั้งสุดท้ายของพระตถาคตเจ้า

บัดนี้ พระพุทธองค์ทรงดับแล้ว ดับอย่างหมดเชื้อ ทิ้งวิบากขันธ์ และกิเลสานุสัยทั้งปวง ประดุจกองไฟดับลงแล้ว เพราะหมดเชื้อ ฉะนั้น"

ทั้งผู้เป็นมิตรและศัตรูกับพระองค์ ต่างก็ทะยอยกันเข้าไปสู่**ปากแห่งมรณะ** กันตามลำดับ แม้พระพุทธองค์จะต้องนิพพานไป แต่ศาสนายังอยู่ **พระธรรม**คำสอนของพระองค์ยังคงอยู่เป็นประทีปส่องโลกต่อไป

จำนวนผู้เคารพเลื่อมใสในพระศาสดาของพระองค์ ได้เพิ่มพูนเอ่อสูงเหมือนน้ำที่บ่าสูงขึ้นไป โดยไม่มีเวลาลด รากแก้วแห่งพระพุทธศาสนาได้หยั่งลงแล้วอย่างแท้จริงในจิตใจของมนุษยชาติ

ธรรมะของพระองค์จะนำพามนุษยชาติทุกรูปทุกนาม ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใดๆก็ตาม ให้พ้นจากทุกข์ อาสวะ เครื่องเศร้าหมองทั้งปวงได้เป็นอนันตกาล ในที่สุดแม้พระพุทธองค์เองก็ต้องประสพอวสานเหมือนคนทั้งหลาย **พระธรรม**ที่พระองค์เคยพร่ำสอนมาตลอดพระชนม์ชีพว่า

"สัตว์ทั้งหลาย มีความตายเป็นที่สุดนั้น
เป็นสัจจธรรมที่ไม่มียกเว้นแก่ผู้ใด
แม้แต่พระองค์เอง"

เรื่องหลังจากการปรินิพพานแล้วต่อไปนี้ เป็นข้อความตรัสไว้ก่อนการปรินิพพานในที่ต่างๆ กัน ได้นำมาเรียงลำดับไว้ตอนนี้ก็เพื่อให้เป็นท้องเรื่องประวัติที่เข้ารูปกัน ผู้อ่านไม่พึงฉงนว่าพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้ว ทำไมยังมาตรัสเล่าอีก

ชราธรรม ย่อมมีในความหนุ่ม
พยาธิธรรม ย่อมมีในความไม่มีโรค
มรณะธรรม ย่อมมีในชีวิต

จากพระพุทธประวัติจากพระโอษฐ์
ของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ

งานศพ ตามหลักพระพุทธศาสนา

ปัญญานันทภิกขุ

งานศพของพระพุทธบิดา

ในหนังสือกล่าวว่า เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะทรงพระประชวร ก็ส่งข่าวไปยังพระพุทธเจ้าว่าปรารถนาจะฟังธรรม พระพุทธองค์เสด็จมาเยี่ยม เมื่อเห็นอาการมากแล้วคงไม่รอดจากความตาย จึงได้ทรงแสดงพระธรรมให้ฟัง เพื่อให้จิตใจได้เบิกบานด้วยรสแห่งพระสัทธรรม และพระพุทธบิดาก็ถึงแก่ความตาย

เมื่อตายแล้วพระศาสดาตรัสสั่งพระญาติและสาวกไปจัดที่เผา คือ จัดกองฟืนเท่านั้น แล้วนำศพไปเผาในวันนั้นเอง โดยมิได้มีพิธีการแต่อย่างใดเลย นอกจากสรงน้ำพระศพ ห่มผ้าขาว ใส่ในโลงนำไปเผาเท่านั้น ไม่มีธงหรือเครื่องแห่ ไม่มีการประโคมด้วยดนตรีนานาชนิด ไม่มีการเวียนพระเมรุ (เพราะมิได้ทำพระเมรุ) ไม่มีการทำปราสาทเพื่อเผาไฟ เป็นพิธีเผาอย่างง่ายๆ และสิ้นเปลืองน้อยทุกอย่าง เผาแล้วก็ไม่ปรากฏว่าทำอะไรอีก แต่น่าจะ

มีการเก็บกระดูกไปทิ้งน้ำในที่ใดที่หนึ่งตามประเพณีพื้นเมืองของอินเดีย.

งานศพของพระสารีบุตร

พระสารีบุตรเป็นมือขวาของพระศาสดาในการช่วยพระองค์ประกาศศาสนาให้แพร่หลาย เป็นพระสาวกที่ทำงานมาก คู่กันกับพระโมคคัลลาน์ คำสอนที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก เป็นของมหาเถรรูปนี้อยู่มิใช่น้อย ชีวิตของท่านเป็นตัวอย่างของนักบวชที่ทำคุณประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง

ครั้นถึงคราวที่ท่านจักต้องตาย ท่านรู้ตัวของท่านเองดีแล้วจึงไปทูลลาพระศาสดาเพื่อนิพพาน ทรงพระอนุญาตแล้วก็เดินทางไปบ้านเดิมของท่านที่ตำบลนาลันทา เพื่อเทศนาโปรดมารดาผู้ยังมีความเห็นผิดอยู่ และได้นิพพานที่นั่น

พวกญาติจัดการถวายเพลิงศพอย่างง่ายๆ และเก็บกระดูกห่อผ้าขาวนำไปถวายพระศาสดาที่เวฬุวัน จึงสั่งให้ก่อสถูปไว้ที่ทางสี่แพร่ง เพื่อเป็นที่สักการะของประชุมชนต่อไป นี่ก็เป็นงานศพที่ง่าย ๆ ไม่มีพิธีอันใดเหมือนกัน

งานพระบรมศพของพระพุทธเจ้า

ในวันที่จักปรินิพพาน พระศาสดาเสด็จจากเมืองเวสาลีผ่านหมู่บ้านเป็นลำดับ เพื่อจะไปนิพพานที่เมืองกุสินารา อันเป็นเมืองเล็ก ๆ เมืองหนึ่ง

ก่อนหมดลมหายใจ พระอานนท์ได้ทูลถามว่า

"เมื่อปรินิพพานแล้วจักปฏิบัติต่อพระสรีระโดยวิธีใดๆ"

ตรัสตอบว่า "ดูก่อนอานนท์ ! พวกเธอผู้เป็นพระภิกษุบริษัทอย่าขวนขวาย เพื่อการบูชาต่อสรีระของเราเลย อานนท์ ! เราขอเตือนเธอทั้งหลายจงพยายามทำให้มากในประโยชน์ของเรา (คือทำตนให้พ้นจากกิเลส) จงมีความเพียรเป็นเครื่องแผดเผากิเลสบาปกรรมให้เบาไป มุ่งต่อที่สุดทุกข์โดยเสมอเถิด อานนท์เอ๋ย ! การบูชาต่อสรีระของตถาคตนั้น มิใช่เป็นกิจเป็นหน้าที่ของภิกษุ แต่เป็นหน้าที่ของฆราวาสเขา พวกราชาพราหมณ์ผู้ศรัทธาในเรามีอยู่ เขาจักทำเอง หน้าที่โดยตรงของภิกษุ คือ การรีบทำความเพียรเพื่อถึงที่สุดทุกข์ แล้วจักได้ช่วยผู้อื่นต่อไป"

ข้อความตอนนี้เท่ากับทรงย้ำไว้ให้พวกเราเข้าใจว่าพระมีหน้าที่อย่างไร? พระศาสดาไม่ทรงชมเชยความฟุ่มเฟือยที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน

ครั้นปรินิพพานแล้ว พวกมัลลกษัตริย์ ผู้ครองเมืองกุสินาราเป็นเจ้าภาพจัดแจงห่อพระศพด้วยผ้าขาวและสำลี ๕๐๐ ชั้น แล้ว

วางพระศพลงในรางเหล็กที่เต็มไปด้วยน้ำมันหอมปิดฝา เพราะเป็นพระศพของผู้ที่ควรบูชามาก จึงทำอยู่ถึง ๖ วัน พอถึงวันที่ ๗ ก็นำไปถวายพระเพลิงนอกพระนคร นี่เป็นวิธีการเผาศพครั้งกระโน้น

งานศพท่านธัมมปาละ

ท่านธัมมปาละ เป็นลูกหัวปีของตระกูลเหววิตานในเกาะลังกา ครอบครัวนี้เป็นผู้มั่งมีมาก ไม่ใช่มีแต่เงิน มีคุณงามความดีด้วย บิดามารดาของท่านรักและนับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงเตรียมพร้อมเพื่อเสียสละ พระศาสนายุคนั้นกำลังมืดมัว เพราะถูกพวกศาสนาอื่นเบียดเบียน

นายธัมมปาละหนุ่มน้อยมีใจเสียสละทุกอย่างโดยปฏิญาณตน เป็นพรหมจารีถือบวช แล้วทำงานกู้พระศาสนาโดยการก่อตั้งสมาคมมหาโพธิขึ้น สร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล เที่ยวเทศน์สอนคนให้พบแสงสว่างทั้งในลังกา ท่านได้ไปถึงยุโรปและอเมริกาเพื่อการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า ชื่อเสียงของท่านเป็นที่รู้จักของนักศึกษาทั่วโลก ผลงานที่ท่านทำกว้างใหญ่ไพศาลมากกว่าของพระเถระของเราสิบรูปรวมกัน ชาวโลกได้รู้จักพระพุทธศาสนามากขึ้นเพราะท่านผู้นี้

ท่านเป็นผู้มักน้อยสันโดษ พอใจในสิ่งที่พอยังชีพเท่านั้น ท่านไม่มีอะไรเป็นของท่าน ท่านทำงานเพื่อประชากรของโลก เมื่อ

ร่างกายของท่านแก่ลงแล้ว ท่านบวชเป็นพระภิกษุ มอบงานให้ผู้อื่นทำต่อไป หันเข้ามาหาความสงบ และได้ถึงแก่กรรมที่สารนาถ อินเดีย

ก่อนตายท่านได้สั่งไว้ว่า ท่านตายแล้วจงเผาศพท่านง่ายๆ ไม่ต้องจ่ายเงินทองให้เสียเปล่า จงเก็บเงินไว้เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากโลกเถิด

เมื่อข่าวมรณะของท่านก้องไปทั่วทางวิทยุ โทรเลข แสดงความเสียใจนับจำนวน ๑๐๐ ได้มาถึงสมาคม ในวันเผาศพไม่มีพิธีอย่างไรหมด นอกจากมีเพื่อนฝูงและคนนับถือไปประชุมเผากันอย่างเงียบ เป็นการไว้อาลัยท่าน อาลัยในผลงานท่านเท่านั้น ไม่มีการทำอะไรฟุ่มเฟือยไร้สาระเลยสักนิด แต่งานของท่านยังไม่ตาย ยังติดอยู่กับโลกนี้เสมอ

ประเพณีศพมิใช่เรื่องของศาสนา

พี่น้องชาวไทยทั้งหลาย ! ข้าพเจ้าได้นำท่านไปดูงานศพในสมัยก่อนมากแล้ว จุดหมายก็เพียงเพื่อชี้ชวนท่านทั้งหลายให้ได้รู้ได้เห็นว่า การทำศพของคนฉลาดในเหตุผลนั้นเขาทำกันอย่างไร เขามองเห็นการณ์ไกลอย่างไร และเป็นการแนะนำให้เข้าใจว่าประเพณีศพนั้น เป็นแต่ประเพณีพื้นบ้านโดยเฉพาะ หาเป็นเรื่องของศาสนาไม่

การมีพระเข้าไปเกี่ยวข้องบ้างนั้น ก็เพื่อระงับการโศกเศร้าของเจ้าภาพบ้าง เพื่อแนะนำในทางดี ทางชอบบ้าง เป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้อยู่อันเป็นเหตุมาจากผู้ตายเท่านั้น เมื่อเข้าใจเหตุผลตามที่เป็นจริงแล้ว จักได้พิจารณากันถึงงานศพในสมัยปัจจุบันนี้บ้าง ว่าเป็นการดีชอบเพียงใด เสียไปเพียงใดบ้าง

ทำความเข้าใจเรื่องประเพณีศพ

ก่อนที่จะกล่าวต่อไป ขอทำความเข้าใจอีกสักนิด คือข้าพเจ้ามิใช่ผู้ทำลายประเพณี แต่ข้าพเจ้าพยายามทำประเพณีให้ดีขึ้นเท่านั้น จึงขอให้ท่านผู้อ่านฟังคิดให้รอบคอบสักหน่อย แล้วจักเข้าใจในเหตุผล อย่าคิดแต่เรื่องร้ายจนเกินไปก็แล้วกัน

กับอีกประการหนึ่ง เรื่องที่จะพูดมิใช่เป็นเรื่องของเชียงใหม่โดยเฉพาะ แต่เป็นเรื่องของเมืองไทยทั้งประเทศ มิใช่จะเป็นเรื่องของพระ แต่เป็นเรื่องของคนจนด้วย พูดเพื่อเหตุผล เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ

จึงขอโอกาสพูดกันอย่างตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม ไม่เกรงใครจักโกรธเคือง เพราะเป็นการพูดด้วยความหวังดีต่อพี่น้องชาวไทยเท่านั้น

ข้อปฏิบัติในงานศพของนักบวช

ในตอนนี้ ขอพูดถึงการฌาปนกิจศพนักบวชก่อน

นับแต่ข้าพเจ้าบวชมา ก็เป็นเวลา ๒๐ ปีแล้ว ได้พบได้เห็นพิธีการศพมามาก รวมทั้งได้ไปเทศนาและบังสุกุลมาด้วย

อุดมคติของข้าพเจ้ากับเจ้าภาพไม่ค่อยตรงกัน ที่ไม่ตรงกันนั้นคือ **ข้าพเจ้ามุ่งธรรม แต่เจ้าภาพมุ่งทางโลกเกินไป** ทุกครั้งที่เทศน์ ก็เลี่ยงไปพูดเรื่องธรรมะอันเป็นของจริง มากกว่าที่จะไปนั่งยกย่องผีอยู่บนธรรมาสน์ เพราะไม่อยากเทศนายกย่องใคร ในเมื่อผู้นั้นไม่มีคุณความดีที่ควรยกย่อง และทุกครั้งที่ไปในงานศพก็สนใจว่าเขาทำบุญกันอย่างไร? บาปปนอยู่เท่าไร? นี่เป็นข้อสังเกตของข้าพเจ้าที่มีอยู่เสมอมา

ทางแถวใต้...พระตายลง และเป็นผู้ใหญ่หน่อย ก็ทำโลงศพทำชั้นรองมียอดแบบปราสาทเหมือนกัน แต่ไม่เผา (ถึงไม่เผาเก็บไว้ก็ไม่มีประโยชน์อันใด) มีการฆ่าวัว-ควาย-หมู เพื่อกระเพาะอันไม่รู้จักเต็มของมนุษย์ ในบางแห่งก็มากตัว อันเป็นการผิดหลักของพระพุทธศาสนาอย่างร้ายกาจ และงานศพทุกงาน พระเป็นผู้จัดเป็นผู้บงการ ทำไมเขาจึงไม่คิดถึงศีลธรรมกันบ้าง

นี่หรือเป็นการกระทำของชาวพุทธ นอกจากการฆ่าสัตว์ยังมีการดื่ม การเล่น เต้นร้องต่างๆ เป็นภาวะตรงกันข้ามกับงานศพอันเป็นงานเศร้า ส่วนการทำบุญที่แท้นั้นน้อยมาก เงินทองเป็นจำนวนมากถูกจ่ายในทางไม่สมควร และเราก็ชมว่าใหญ่โต

คนมาก และเป็นเกียรติอย่างสูง

ถ้าหากพระพุทธองค์ทรงมีอยู่ในสมัยนี้ คงตั้งกฎลงไปแล้วว่า มันมิใช่เป็นการทำศพของชาวพุทธผู้มีเหตุผลอะไรเป็นมูลเหตุของสิ่งเหล่านี้ ขอบอกว่า ***"อวิชชา"*** นั่นเองเป็นตัวการ ทำไมเราจึงไม่ทำลายมันเสียบ้างหนอ

ดังปรากฏมีศพของตุ๊หลวงหลายวัด ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปเทศนาด้วย ณ วัดแห่งหนึ่ง คนมีศรัทธามาทำบุญ ช่วยกันสร้างปราสาทสิ้นเงิน ๑,๕๐๐ บาท อีกวัดหนึ่งสิ้นไป ๓,๐๐๐ บาท อีกวัดหนึ่งไปเกือบ ๔,๐๐๐ บาท อีกแห่งหนึ่ง ๖,๐๐๐ บาท

ข้าพเจ้าสืบดูว่าเงินนี้ได้มาอย่างไร บางแห่งก็ศรัทธา ให้โดยการเรี่ยไร บางแห่งเป็นเงินของท่านผู้ตายที่ได้จากการเทศนาบังสุกุล-สวดมนต์ และเก็บไว้ ๆ จนมีจำนวนถึงหมื่นเศษแล้วท่านตายไป

ชาวบ้านอาจนึกว่าท่านไม่มีเงิน แต่พอตายลง เงินเหลืออยู่มากมายอย่างนี้แล้ว พวกเราก็ชวนกันทำสิ่งที่ว่าบุญ และอ้างว่าเป็นความกตัญญูกตเวที ก็เป็นการดี ขอชมเชย แต่เราไม่มีวิธีที่ดีไปกว่านี้อีกแล้วหรือ ประเทศชาติของเรา ต้องการอะไรบ้าง? ทำไมพวกเราโดยเฉพาะพวกบรรพชิตไม่คำนึงถึงกันบ้าง บางท่านก็ว่าเป็นประเพณีของบ้านเมือง ใครเป็นผู้สร้างประเพณีขึ้น คนมิใช่หรือ เมื่อคนสร้างคนจักแก้เสียบ้างไม่ได้หรือ ดัดเสียใหม่ให้เข้ารูปที่เป็นประโยชน์ขึ้นบ้าง มิได้หรือ? ขอบอกว่าทำได้

สมัยนี้ พวกเราเปลี่ยนกันมากทุกวัน ของเก่าบางอย่างหายไป บางอย่างมีอยู่ แต่คลุกเคล้าด้วยของใหม่ ภาวะของโลกเป็นเช่นนี้ ประเพณีย่อมมีเกิดมีแปร มีหายไปได้เหมือนกัน สิ่งใดดีเราเอาไว้ สิ่งใดเสียหายเราก็ต้องเปลี่ยนเสียบ้าง จึงจะชอบด้วยเหตุผล ฯ

ทุกงานศพที่ผ่านมานั้น ถ้างานใหญ่มากก็ต้องจ่ายเงินถึง ๓๐,๐๐๐ บาทกว่า ๆ นี่คิดเฉพาะเกี่ยวกับเครื่องประดับตกแต่งและใช้จ่ายในบริเวณโลงศพ ยังค่าดอกไม้ไฟอะไรอีกไม่น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท เงินทั้งหมดนี้หมดไปเพราะการทำกระดูกคนให้เป็นขี้เถ้าไปเท่านั้นเอง

ถ้านึกว่าเงิน ๔๐,๐๐๐ บาท เป็นของมีราคา ลองเอาไปสร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล ตั้งเป็นทุนอุดหนุนการศึกษาของประเทศชาติ จักเป็นประโยชน์มากกว่าหรือไม่ จักเป็นการตอบแทนบุญคุณที่งามหรือไม่ ขอให้คิดกันดู

ถ้าสมมติว่าเราเดินไปบนถนน และพบใครคนหนึ่งเป็นคนมีเงินมากขั้นมหาเศรษฐี และเขาเอาเงินของเขามามวนบุหรี่สูบ หรือนึกอยากสนุกขึ้นมาก็เอาเงินมาเผาไฟเล่น เราคงนึกว่านายคนนั้นมีสติไม่สมบูรณ์แน่ทีเดียว นี่เป็นเรื่องสมมติของคนๆ เดียว

ทีนี้เรามาคิดถึงพวกเราที่เอาเงินหลายหมื่นเผาไฟกันบ้างว่าจักเป็นอย่างไรกัน เราไม่นึกว่าเราไม่ดี แต่เรานึกไปว่าดีกันหมด เรื่องมันถึงไปกันใหญ่โต เราทำไมจึงไม่คิดกันบ้างหนอ?

ข้าพเจ้าคิดว่าในงานศพของพระนั้น ถึงเป็นพระธรรมดาสามัญก็ทำง่าย ๆ คือ ตายเช้าก็เผาเย็นเป็นพอแล้ว ถ้าศรัทธานาบุญจักร่วมการกุศลก็เอาเงินนั้นสมทบทุนการศึกษา หรืออะไรอันจักเป็นประโยชน์ ใช้จ่ายแต่ที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น ควรช่วยกันสร้างสิ่งที่ดีกันมากกว่า

ที่วัดแห่งหนึ่งมีตุ๊หลวงตาตายลงรูปหนึ่ง ท่านมีเงินเหลือใช้ถึงหมื่นเศษ (เป็นพระไม่น่าจะมีมากอย่างนี้) เงินนี้กับเงินศรัทธาหายไปเป็นเถ้าถ่านไปหมด ข้างวัดไม่มีโรงเรียนเด็ก ถ้าสร้างโรงเรียนก็ดูเหมือนจักได้ แต่เราไม่ทำกัน นี่เรียกว่าใช้เงินไม่เป็นไม่สมกับเป็นชาวพุทธ ขอให้ช่วยกันแก้ไขบ้างเถิด

ถ้าเป็นพระผู้ใหญ่ เราควรเก็บศพไว้อย่างมากสัก ๗ วัน (ถ้าจำเป็นต้องเก็บ) ออกบัตรเชิญบำเพ็ญกุศล ในวันที่ ๖ มีเทศนาปาฐกถา แล้วรวมเงินที่ผู้มีศรัทธาบริจาคแบ่งออกเป็นกองการกุศลสองส่วน คือ บำรุงพระศาสนา ๑ ส่วน บำรุงสาธารณกุศล ๑ ส่วน

พระที่มาในงานทุกรูปมาเสียสละกันทั้งนั้น ผู้เทศน์ก็ดี สวดก็ดี สละเป็นกองกลางหมด อาหารการบริโภคไม่ควรจ่ายมากนัก ทำให้สั้นที่สุด คืนเดียวเสร็จงาน ไม่ต้องสร้างปราสาท ไม่ต้องลากไปเผาที่อื่น เผาในวัดก็ได้ไม่ขัด แต่ต้องเผาในเวลา ๒๔ นาฬิกาล่วงแล้ว ทำให้เรียบร้อยก่อนจุดไฟเผา ให้มีการพูดให้ประชาชนฟังเป็นการเตือนไม่ให้ประมาท ให้ทำเป็นระเบียบ เป็นการฝึกหัดให้มีวัฒนธรรมไปด้วย

ในงานศพไม่มีการออกร้าน ไม่มีมหรสพทุกชนิด มีการแสดงธรรม สนทนาธรรม และสวดมนต์ภาวนาแทน ถ้ามีของแจกโดยมีผู้ศรัทธา ก็ควรแจกหนังสือที่เป็นประโยชน์แก่การศึกษา เผาศพแล้วประกาศให้ประชาชนทราบถึงจำนวนเงินที่เขาบริจาค และบอกด้วยว่าเอาไปสร้างอะไรที่ไหน เป็นการเร้าคนให้ทำดีต่อไป

สิ่งใดเป็นของฟุ่มเฟือย เช่นดอกไม้ไฟเป็นต้น เป็นการหมดเปลืองโดยไม่มีประโยชน์ ควรเอาออกเสียดีกว่า งานศพก็ให้เป็นงานศพจริงๆ เสร็จการเผาแล้วควรมีพิธีไว้อาลัยสักครั้งหนึ่ง ถ้าผู้ตายมีความดีมากพอมีคนจักกล่าวถึง ควรทำสำหรับผู้ที่ทำประโยชน์แก่มนุษย์มากจริงๆ จึงทำ ถ้าเป็นเช่นนี้ความหมดเปลืองก็น้อยและเป็นการชอบด้วยเหตุผลดีกว่า

เรื่องที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรทำนองนี้ ความสำคัญก็อยู่ที่ผู้ที่มีหน้าที่นำชาวบ้านให้ตื่นตัว ควรพูดให้เข้าใจเหตุผล เดี๋ยวนี้ชาวบ้านเป็นผู้ตื่นตัวในเหตุผลขึ้นมากแล้ว พูดให้เขาเข้าใจเขาก็ไม่ด่าดอก ขอให้พวกผู้นำเห็นดีก่อนเถิด ผู้ตามก็ไปกันได้เท่านั้น

วิธีจัดทำคนให้ฉลาดในเหตุผลมีประการใดบ้างก็ควรทำ ไม่ใช่คนตาบอดจูงคนตาบอดเสมอไป โดยเฉพาะท่านผู้ใหญ่ที่มีชีวิตอยู่นั้น ถ้าท่านมีรายได้มีเงินโดยทางใดก็ตาม ขอกรุณาลดความเห็นแก่ตัวออก เสียสละออก สร้างสิ่งที่เป็นสาธารณกุศลเสียบ้าง ดีกว่าจะเก็บไว้เพื่อศพของตน

พระเคยสอนผู้อื่นว่า บุญนั้นควรทำเสียในเมื่อมีชีวิต อย่าหวังน้ำบ่อหน้า ตายแล้วทำไม่ได้ พวกศรัทธาจึงได้ทำบุญกันใหญ่

พวกพระเจ้ารับทานจากเขาแล้วอย่านำมาเก็บไว้ หรือจ่ายในทางไม่เป็นประโยชน์ จงพยายามทำประโยชน์เสียดีกว่า ทั้งจะเป็นตัวอย่างแก่ประชาชนด้วย ควรได้รับความชมเชยว่าเป็นผู้ไม่สร้างสมควรแก่การกราบไหว้ของชาวโลก และก่อนจักตาย ควรสั่งสอนลูกศิษย์ทำนองเดียวกับท่านธัมมปาละบ้างจะดีไม่น้อยทีเดียว คำว่า **เกียรติยศ** นั้น ขอให้หมายถึงความดีที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ด้วย จึงจะชอบด้วยวิธีการ

ถ้านักบวชพยายามช่วยกันสร้างทั้งฝ่ายรูปและนามแก่ประชาชนแล้ว ป่านนี้จักมีอะไรดีๆ หลายประการแล้ว การให้คือการรับ ไม่ให้คือไม่รับ ให้มากยิ่งได้มากขึ้น จึงควรพอใจในการให้กันเถิด อย่าเก็บไว้เพื่อส่วนตัวเลย

ข้อปฏิบัติในงานศพของชาวบ้าน

ส่วนเรื่องงานศพชาวบ้านก็เช่นเดียวกัน ควรตัดให้สั้นที่สุดอย่าให้มากเรื่องนัก การบำเพ็ญกุศลควรทำโดยการเสียสละเป็นก้อนดีกว่าสละเป็นปลีกย่อย คือควรที่เราจักพิจารณาดูว่า เพื่อเป็นที่ระลึกแก่มารดาบิดาของเรา เราจักทำอะไรตามจำนวนเงินที่อำนวยให้

สมมติว่า ท่านจักจ่ายในงานศพสัก ๕,๐๐๐ บาท ก็ควรพิจารณาดูว่าควรทำอะไรรอบ ๆ บ้านของท่าน ในวัดมีกุฏิ มีศาล มีวิหารเต็มแล้ว พระอยู่กันกี่รูป รูปเดียวมองที่อื่นต่อไป วัดใดมีพระมาก มีการศึกษาธรรมหรือเปล่า หรืออยู่กันอย่างเกียจคร้าน

วัดใดมีพระมาก มีการศึกษาอบรมปฏิบัติดี ก็ควรสละส่วนหนึ่ง เพื่อเป็นทุนการศึกษา ไม่เฉพาะท่านรูปใด ถวายเป็นกองกลาง โดยนิมนต์พระวัดนั้นมารับรูปเดียวแทนสงฆ์

ส่วนเงินนอกนี้ควรบริจาคช่วยในสาธารณกุศล เช่น โรงพยาบาล, โรงเรียน, สะพาน, บ่อน้ำ อันเป็นสาธารณูปโภค ก็จักเป็นการช่วยจ่ายเงินในทางที่ถูกได้ ถ้าเราถวายพระจำนวนมากจริง แต่องค์ละไม่กี่บาท ก็หาประโยชน์อะไรไม่ได้ จึงควรเปลี่ยนวิธีการกันบ้าง

ส่วนการเลี้ยงดูปูเสื่อกันนั้น ไม่น่าจะทำในงานศพเลย ยิ่งการเลี้ยงของเมาควรห้ามเด็ดขาด ดนตรี ปี่พาทย์ ไม่จำเป็นต้องมี ให้เป็นงานศพที่สั้นง่าย แต่เป็นประโยชน์มากดีกว่า การสิ้นเปลืองก็น้อยกว่า ถ้าน้อยและได้ประโยชน์ก็น่าชมเชยมาก แต่กลวงในก็น่าติอยู่เหมือนกัน

ควรนึกไว้เสมอว่า งานศพเป็นงานที่เราทำดีเพื่อผู้ตาย มิใช่งานที่ยกศพนั้นเป็นเหตุโฆษณาหาเงินมาสนุกกัน แล้วไม่มีอะไรเหลือ ทำงานกันตั้งปี แต่มันกลายเป็นเถ้าถ่านในเวลา ๔ นาทีเท่านั้น คิดแล้วน่าสลดใจมาก เงินหมื่นบาทกลายเป็นของสูญไปชั่วพริบตา ความใหญ่โตของเครื่องประดับ ความสว่างของดอกไม้ไฟ เสียงกลองฆ้องที่แข่งกันกับเสียงธรรมะนั้น สามวันก็ลืมหมด ไม่มีใครคำนึงถึงอีกต่อไป

แต่ถ้าเราเก็บเงินนี้โดยเผาศพง่าย ๆ ไม่หลงในยศเกินไป แล้วเอาไปสร้างโรงพยาบาลของสงฆ์ มันจักเหลืออยู่เป็นอนุสรณ์

แห่งความมีเหตุผลและความรอบคอบ ประเทศไทยยังต้องการโรงพยาบาลสำหรับพระโดยเฉพาะ จึงขอวิงวอนพระคุณเจ้าทั้งหลายจงมีใจเสียสละ

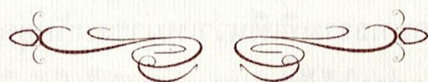
ถ้าท่านเก็บเงินไว้สำหรับตัวท่านมักจะสูญเปล่า ให้เขาทำประโยชน์จักไม่สูญเรื่องสรีระศพนั้น อย่าคิดถึงมันเลย ไม่มีใครเมินเฉยดอก มันเหม็น จงทำสิ่งที่ท่านมีให้เป็นประโยชน์กันเถิดพี่น้องชาวพุทธทั้งหลาย

ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้มาก็ยาวพอแล้ว หวังว่าพี่น้องทั้งหลายคงรับฟังด้วยไมตรี และคิดค้นหาเหตุผลโดยทางที่ชอบธรรม อันจักนำให้เกิดประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น โดยทางที่ดีตามหลักแห่งพุทธศาสนา อันเป็นคู่กับชาติไทย เป็นมิ่งขวัญของความสงบสุขของโลก

๑๐๘ ปี ชาตกาล
พุทธทาสภิกขุ

คำนิยม

คุณโยมวีระ จัดแจง มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนา และชอบใจธรรมบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุเป็นพิเศษ ด้วยเหตุที่คำบรรยายของท่านแจ่มแจ้ง ชัดเจน ตรงประเด็น และเป็นประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง ปลอดพ้นจากปัญหา และยังสามารถนำไปใช้ปรับปรุงพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อมรอบตัว รวมทั้งสถาบันศาสนาเองให้มีความชอบธรรมตามพุทธประสงค์อีกด้วย

ในโอกาสที่วันพุทธทาส (๒๗ พฤษภาคม ของทุกปี) เวียนมาบรรจบครบรอบอีกครั้งหนึ่ง ด้วยความสำนึกในพระคุณของท่านผู้อยากให้คำสอนดีๆ ที่แทนตัวท่านแพร่หลายกว้างขวาง คุณโยมจึงบรรจงคัดเลือกบทธรรมที่เห็นว่าเหมาะสมกับยุคสมัย ตอบโจทย์สังคมไทย และช่วยให้ผู้อ่านสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางแก้ไขและเจริญชีวิตของตนให้เข้าถึงความสุขได้เป็นอย่างดี และยังเป็นทางให้ปรับปรุงพัฒนาพระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของแต่ละคนให้เข้าใกล้ธรรม เข้าใจธรรม และเข้าถึงธรรมอันเป็นแก่นแท้ และโดยที่ธรรมะเป็นยาครอบจักรวาล ซึ่งสามารถแก้ไข

ปัญหาทั้งหลายได้ด้วยการปฏิบัติให้ถูกต้อง ดังคำของท่านที่ว่า **"โลกอาจรอดได้ แม้เพราะกตัญญูกตเวทีเพียงข้อเดียว"** ที่สำคัญคือ ต้องนำไปประพฤติปฏิบัติให้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามหลัก ให้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ให้ธรรมน้อยคล้อยตามธรรมใหญ่ และให้ธรรมอุปกรณ์เกื้อกูลแก่ธรรมประธาน เป็นอาทิ

ขออนุโมทนาแด่ คุณโยมวีระ จัดแจง รวมทั้งธรรมสภาที่มีกุศลเจตนาจัดพิมพ์หนังสือที่มีคุณค่าน่าอ่านอย่างยิ่ง ในท่ามกลางสังคมที่นิยมรูปแบบสวยงามมากกว่าเนื้อหาสาระ เป็นธรรมะเคลือบชอคโกแลต หรือธรรมเฮฮา เน้นความบันเทิงสนุกสนาน หรือธรรมลูกกวาดที่มีสีสันสวยงาม รสหวาน กลิ่นหอมยั่วยวน แต่อาจมีประโยชน์ไม่มากเท่าอาหารอันเปี่ยมด้วยคุณค่าโภชนา และรสชาติอันเป็นของเดิมแท้ ที่อยากขอเชิญชวนทุกท่านสนใจอ่าน คิดพินิจและนำไปฝึกฝนอบรมตนเอง และชักนำให้สังคมของเราเป็นสังคมพุทธ ที่มีความตื่น รู้ เบิกบาน และมีความรัก ความเมตตา ความเกื้อกูลกัน

ด้วยความปรารถนาดี

พระดุษฎี เมธังกุโร

วัดทุ่งไผ่ จังหวัดชุมพร

สิ่งที่ได้รับและอุดมคติของการมี

สวนโมกข์

อาตมภาพได้รับการขอร้องจากคุณโยมวีระ จัดแจง เป็นผู้ที่ชื่นชอบ ศรัทธา เลื่อมใส สนใจศึกษาปฏิบัติ บำเพ็ญประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ตามทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะตามแบบอย่างของสวนโมกขพลาราม คือ ตามวิธีการที่ท่านอาจารย์พุทธทาสเคยศึกษาทดลองปฏิบัติ จนได้รับผลเป็นที่พอใจ มีความสุขใจอย่างที่ไม่เคยได้รับมาก่อน ให้ช่วยเขียนเกี่ยวกับสวนโมกข์ ว่าได้รับอะไรบ้าง? ได้ตามที่ระลึกได้

ดังความรู้สึกที่ท่านอาจารย์บันทึกไว้ตอนหนึ่งว่า “ข้าพเจ้ามีชีวิตอยู่ต่อไป เพื่อเผยแผ่หรือแจกจ่ายแบ่งปันความรู้สึกที่เป็นสุขอย่างสดชื่นแจ่มใสเยือกเย็นแห่งดวงใจ นี้เท่านั้นแก่เพื่อนมนุษย์ทุกคน”

ด้วยเหตุดังนี้ อาตมภาพขอแสดงความยินดีอนุโมทนาแก่คุณโยมที่มองเห็นสัจจะของธรรมชาติตามที่เป็นจริงว่า ทุกชีวิตในโลกต่างดิ้นรนเพื่อแสวงสิ่งที่ดีกว่า สูงกว่า ประเสริฐกว่า เพื่อหลุดพ้นจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา คือ ความทุกข์ยากนานาประการ

เมื่อดับความทุกข์นั้นได้ สมมติเรียกว่าความสุข แต่พระอริยเจ้าท่านถือว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าตนหรือของตน แม้แต่ความทุกข์หรือความสุข ซึ่งปุถุชนทั่วไปยึดมั่นถือมั่นกันเหนียวแน่น คือ ยึดมั่นความสุข คือ เรื่องกิน-กาม-เกียรติ จนเกิดปัญหาทะเลาะวิวาทขัดแย้ง รบราฆ่าฟันกันไม่มีที่สิ้นสุด

เมื่อกล่าวถึงสวนโมกข์ ก็หมายถึง พระเดชพระคุณ ท่านอาจารย์พุทธทาสอย่างที่จะเว้นเสียมิได้ ถ้าว่าโดยกฎอิทัปปัจจยตาก็ว่า เมื่อมีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น เพราะมีพระพุทธเจ้า พระธรรม จึงถูกเปิดเผย เพราะพระธรรมถูกเปิดเผย จึงมีผู้ได้รับแสงสว่างจากพระธรรม คือ พระอริยสงฆ์ เพราะมีพระอริยสงฆ์ พระธรรม ของพระพุทธเจ้า จึงมีการศึกษาปฏิบัติ และได้ผลจากการปฏิบัติ แล้วเผยแผ่ อบรมสั่งสอนสืบต่อ ๆ กันมาหลายชั่วบรรพบุรุษ คำว่า **บรรพบุรุษ** ในที่นี้ ได้แก่ ผู้ที่เกิดก่อนและทำประโยชน์ไว้ก่อน ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ มีบิดามารดาครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ คนแก่ คนเฒ่า พระเจ้า พระสงฆ์ เป็นต้น

ท่านอาจารย์ได้รับความรู้จากบรรพบุรุษเหล่านั้นอย่างเต็มเปี่ยม บวกกับความเป็นคนเรียนรู้จริง ฉลาด สังเกต ประณีต ทำอะไรต้องดีกว่าครูอยู่เสมอ ครูในที่นี้หมายถึงครูธรรมดา มิได้หมายถึงพระบรมครูคือพระพุทธเจ้าเพราะเรียกตัวเองว่าพุทธทาส คือ ทาสรับใช้พระพุทธเจ้า ผู้ทำตามรอยพระอรหันต์ ตามรอยพระพุทธเจ้า

เหตุดังนั้น การมีสวนโมกข์ ก็คือการมีสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับศึกษาและปฏิบัติตามรอยพระอรหันต์ การเป็นอยู่อย่างต่ำทางวัตถุ เช่น การบริโภคปัจจัย ๔ คือ จีวร อาหารบิณฑบาต เสนาสนะที่อยู่อาศัย และคิลานเภสัช ยาแก้โรค ตามมีตามได้ มุ่งกระทำอย่างสูงทางจิตใจ มุ่งหมายความหลุดพ้นจากกิเลส เหตุเศร้าหมองคือความทุกข์ทั้งปวง ทำจิตให้ว่างจากนิวรณ์และกิเลสอยู่เสมอ

เป้าหมายสูงสุด คือ รู้จักจัดการกับจิต อย่าให้ปรุงแต่งเป็นตัวกู ของกู จนเป็นทุกข์ แต่ละเวลานาทีหรือทุกขณะจิต ดำรงจิตให้บริสุทธิ์ ตั้งมั่น ว่องไว พร้อมที่จะดูเห็น กาย-เวทนา-จิต ธรรม เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เนืองนิจ ไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าตัว-ตน เรา-เขา มีสติ ปัญญา สัมปชัญญะ สมาธิ ทำไปตามที่ควรทำ

อุดมคติ คือ **ทางไปที่สูง** หรือความดำริแห่งจิตที่ตั้งไว้ให้เป็นไปในทางสูงอยู่เสมอว่า ฉันเกิดมามิใช่เพื่อเป็นทุกข์ และไม่ทำใครให้เป็นทุกข์ทุกสถาน แต่เพื่อทำให้โลกนี้งามตระการ เป็นวิมานในเมืองคน ยลแล้วเย็น

การปรารถนากระทำเหล่านี้ ถ้ายังมีผู้นำมาเป็นตัวอย่างในการคิด-พูด-ทำ โดยส่วนบุคคลก็เป็นผู้มีจิตสูง สมกับคำว่ามนุษย์ ทำบาปทำชั่วทุจริตไม่ได้ เมื่อไม่ประกอบอกุศล ทำแต่สิ่งที่เป็นกุศล แล้วทำจิตให้ผ่องแผ้ว ก็เป็นผู้ที่มีความทุกข์น้อย หรือไม่มีความทุกข์เลย โดยประการทั้งปวง

เมื่อบุคคลแต่ละคนไม่มีความทุกข์ ก็ย่อมไม่มีการเบียดเบียนผู้อื่นหรือสังคมให้เดือดร้อนเป็นทุกข์ สังคมหรือโลกก็จักมีสันติภาพ

อุดมคตินี้เป็นเรื่องที่ปุถุชนคนกิเลสหนาทำได้โดยยาก แต่สำหรับสาธุชนคนดีแล้ว เห็นว่าไม่เหลือวิสัยพอที่จะทำได้บ้างตามสติกำลัง เพราะทุกสิ่งทุกอย่างไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงได้ตามเหตุตามปัจจัย จึงขวนขวายส่งเสริมสนับสนุนให้เหตุปัจจัยที่เป็นไปได้ในการที่จะช่วยกันทำให้โลกนี้น่าอยู่ ให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ในโลก ได้ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม ได้รับผลจากธรรม คือ ไม่เบียดเบียนตนเอง และไม่เบียดเบียนผู้อื่น คือ มีชีวิตเย็นและเป็นประโยชน์ คือ มีนิพพานเป็นที่อยู่ที่นี่และเดี๋ยวนี้ เห็นกันแล้วก็มีความเย็นอกเย็นใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย และยิ่งกว่านั้น เห็นว่าคนทุกคนในโลกคือคน ๆ เดียวกัน

สมัยพุทธกาล มีคำกล่าวว่า คน ๆ นี้ใครได้เป็นแม่เป็นพ่อก็เย็น คือเย็นอกเย็นใจ ไม่มีความเดือดเนื้อร้อนใจ สมัยนี้ถ้ามีการปฏิบัติอย่างนั้น โลกสวยสดงามตามิน้อยเลย

สรุปว่า การมีสวนโมกข์ ก็เพื่อการสนองพระพุทธประสงค์ได้ในบทว่า ตถาคต อุบัติบังเกิดขึ้นในโลกก็เพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขทั้งเทวดาและมนุษย์

เครื่องมือที่จะเอาชนะเรื่อง กิน-กาม-เกียรติ ได้นั้น ต้องอาศัยธรรมะของพระพุทธเจ้า นำมาศึกษาและปฏิบัติให้ได้ผลจากการปฏิบัติ เหมือนที่ท่านอาจารย์พุทธทาสได้ศึกษาปฏิบัติ ได้ผลแล้วเผยแผ่มาแล้วตลอดชีวิตของท่าน

สำหรับอาตมภาพนั้น ได้รับอะไรจากสวนโมกข์ จากท่านอาจารย์ จะนำมากล่าวโดยสังเขป ดังนี้ คือ

๑. ได้อ่านเรื่องปฏิจจสมุปบาท คืออะไร เมื่อ ๓๐ ปีที่ผ่านมา
๒. เกิดความสนใจอยากอ่านเรื่องอื่นๆ อีกมากหลายเล่ม
๓. เกิดความแน่ใจว่าต้องไปที่สวนโมกข์ให้ได้
๔. ได้มาอยู่สวนโมกข์ตามที่ตั้งใจไว้ ได้กราบท่านอาจารย์ครั้งแรก และต่อมาอีกหลายครั้ง ปัจจุบันก็กราบระลึกถึงพระคุณท่านอยู่เสมอ ทำอะไรถามท่านก่อน
๕. ได้มีโอกาสอ่านหนังสือของท่านอาจารย์มากขึ้นพร้อมกับได้ฟังธรรมจากปากท่านอาจารย์มากขึ้น และได้กราบเรียนถามข้อสงสัยบางอย่าง ท่านตอบให้ด้วยความเมตตากรุณา
๖. ได้ความคุ้นเคย ท่านใช้ให้ช่วยเปิดเครื่องขยายเสียงแล้วช่วยบันทึกเทปเสียง และเปิดฟังอยู่เป็นประจำไม่มีเบื่อ วันละ ๓ ครั้ง บางคืนฟังเสียงท่านอาจารย์จนหลับไปก็มี ท่านใช้ให้นำแก้วน้ำใส่น้ำถวายให้ท่าน

ฉัน ก็เคยทำหลายครั้ง ท่านใช้ให้ช่วยนวดเท้าในเวลาอาพาธก็เคยมี ท่านให้ช่วยพิมพ์ดีดหัวข้อธรรมในคำกลอน โดยท่านบอกทีละคำ

๗. พยายามปฏิบัติตามความประสงค์ให้สุดความสามารถเท่าที่จะปฏิบัติได้ เช่น ส่วนปริยัติ ก็อ่าน-ฟังอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นภาพปริศนาธรรม และอุปกรณ์อื่น เช่น รูปถ่าย รูปภาพ ลายมือที่ท่านเขียนไว้เป็นหลักฐาน ส่วนปฏิบัติ ก็ปฏิบัติแบบอานาปานสติภาวนา เหมือนกำลังขี่จักรยานจิต ท่านอาจารย์นั่งขัดสมาธิเพชรให้ดูเป็นแบบไว้ให้แล้ว ปฏิบัติตามได้ตามสมควร ส่วนปฏิเวธ เป็นเรื่องเฉพาะตน พยายามตั้งจิตเพื่อไม่ให้เป็นทุกข์ และอยู่อย่างสดชื่นที่สุดที่จะเป็นได้ ส่วนเผยแผ่ พยายามนำเสียงของท่านอาจารย์เปิดให้ผู้อื่นฟังด้วย บางโอกาสก็คัดลอกจากเทปเป็นตัวหนังสือให้ผู้อื่นช่วยพิมพ์เผยแผ่บ้าง

๘. ได้เห็นตัวอย่างจากการปฏิบัติธรรมที่ท่านอาจารย์แสดงให้เห็นอยู่ที่เนื้อที่ตัวตลอดเวลา ถือเป็นผู้ที่ไม่มีความทุกข์ให้ดู จนเกิดกำลังใจอยากจะทำตามบ้างตามสติกำลังหรือสติปัญญาที่มีน้อย

๙. ได้ทำกิจวัตรประจำวัน ทำวัตรเช้า-เย็น ตามแบบของ สวนโมกข์ ตลอด ๓๐ ปี และกิจอื่นๆ ที่ควรกระทำที่ไม่ผิดธรรมวินัย ตามแนวทางของสวนโมกข์ เช่น กินข้าวจานแมว เป็นต้น

๑๐. ได้วิธีคิด-พูด-ทำ ที่เป็นประโยชน์ตนและผู้อื่นตามรอยท่านอาจารย์ให้สุดสติกำลัง

สรุป ทั้งหมดนี้คือได้รับประโยชน์จากสวนโมกข์ จากท่านอาจารย์พุทธทาส

ขอภาวนาว่า การพิมพ์หนังสือธรรมะเพื่อเผยแผ่นี้
เพื่ออุดมคติอันสูงสุดนั้นเทอญ

ด้วยธรรม พร และเมตตา
ทวี จนฺทสโร ภิกฺขุ
ธารน้ำไหล ไชยา
๒ เมษายน ๒๕๕๗

อนุโมทนา

คุณโยมวีระ จัดแจง ขอให้ข้าพเจ้าช่วยเขียนความประทับใจเกี่ยวกับท่านอาจารย์พุทธทาส

ข้าพเจ้าประทับใจในความสุภาพในการพูดจาของท่าน แม้ขณะนั้นท่านอาจารย์กำลังอาพาธหนัก

ปกติพระอาจารย์นุ้ย สัมปันโน จะเข้าเวรนอน-นั่งเฝ้าท่าน ณ ห้องเล็ก ทางทิศใต้ของกุฏิ บางวันก็เป็นท่านอาจารย์สิงห์ทอง ท่านอาจารย์พระครูใบฎีกามณเฑียร มณฺฑิโร แต่นับว่าเป็นโชคของข้าพเจ้าที่ได้มีโอกาสเข้าไปนั่งนอนเฝ้าท่านอาจารย์พุทธทาส

ท่านใช้คำว่า คุณ ช่วยหยิบยาหอมให้ผมหน่อย ท่านพูดด้วยถ้อยคำที่สุภาพมาก นุ่มนวลมาก จึงประทับใจข้าพเจ้ามาโดยตลอด แม้วันเวลาจะผ่านไป ๒๐ กว่าปีแล้วก็ตาม

ส่วนความประทับใจในข้อธรรม ได้แก่ ธรรมอุดมคติสำหรับการอบรมเด็ก ซึ่งข้าพเจ้าได้ใช้เป็นหลักในการอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน มี ๗ ประการ ดังนี้

๑. เป็นผู้ที่รัก ซื่อสัตย์ กตัญญูกตเวที ต่อบิดามารดา แม้ชีวิตก็ยอมสละเพื่อท่านได้

๒. เป็นผู้ที่เคารพเชื่อฟังครู อาจารย์ คนแก่คนเฒ่า ตลอดถึงพระเจ้า พระสงฆ์

๓. เป็นผู้รักเพื่อนอย่างเพื่อนผู้ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย และไม่เห็นแก่ตัวเพราะมีความรักเช่นนั้น

๔. เป็นผู้ที่กล้าบุญ กลัวบาป ขยะแขยงต่ออบายมุขในทุกๆ ความหมาย

๕. เป็นผู้ที่สามารถบังคับความรู้สึกฝ่ายต่ำ คือ กิเลส และพิทักษ์รักษาความรู้สึกฝ่ายสูง คือ โพธิ ไว้ได้

๖. เป็นผู้ที่ถือว่าการทำหน้าที่ของมนุษย์อย่างถูกต้องครบถ้วนเป็นการปฏิบัติธรรม

๗. เป็นผู้เข้าถึงหัวใจของสิ่งที่เรียกว่า ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จนฝังแน่นในจิต ในวิญญาณ

ทั้ง ๗ ข้อ โดยสรุปคือ รักพ่อ แม่ เคารพครูอาจารย์ รักเพื่อน ไม่เห็นแก่ตัว กลัวบาปกล้าบุญ บังคับความรู้สึก ทำหน้าที่คือการปฏิบัติธรรม รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสามารถย่อลงเพียงคำว่า **ศีลธรรมของยุวชนคือสันติภาพของโลก** นั่นเอง

ด้วยธรรม พร เมตตา

พระอาจารย์เมธี สุเมธโส

วัดตะกรบ ต.ตะกรบ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

๒๕ เมษายน ๒๕๕๗

ธรรมะที่ประทับใจ

ธรรมในธรรมอันประจักษ์แจ้ง

ก่อนอื่น อาตมาก็ต้องอนุโมทนา ที่คุณโยมวีระมีความปรารถนาที่จะรวบรวมธรรมอันแจ้งต่อบุคคลผู้เป็นศิษย์ทั้งหลายของหลวงพ่อพุทธทาส ที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต ด้วยหลักธรรมที่หลวงพ่อผู้ประกาศตัวเป็นทาสรับใช้พระพุทธเจ้าโดยสมัครใจ ด้วยการชี้แจงและอธิบายธรรมในธรรมแห่งพุทธองค์ให้ประจักษ์แจ้งในศิษย์ทั้งหลาย ด้วยความพยายามจนถึงที่สุด ด้วยการทดลองโดยใช้องค์ท่านอาจารย์เป็นองค์ปฏิบัตินั้นเอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ในการตั้งสวนโมกข์แห่งแรกที่พุมเรียง และเนื่องในโอกาสครบ ๑๐๘ ปี ของอาจารย์พุทธทาส

อาตมามีธรรมประทับใจดังนี้

- พระผู้ไขข้อข้องใจในศิษย์ทั้งหลาย
- พระผู้ไม่ตอกย้ำความผิดพลาด
  แต่กลับให้กำลังใจและให้เกียรติเสมอมา
- พระผู้เคารพในธรรมของผู้อื่น
- พระผู้ให้ชีวิตและจิตวิญญาณแห่งลมหายใจ
- พระผู้ปฏิบัติตามคำสอนของท่านอันแท้จริง (ละตัวตน)

หัวข้อแรก หลวงพ่อจะพยายามอธิบายในหัวข้อธรรมให้เข้าใจ และก็หายข้อข้องใจ ด้วยการบรรยายธรรม แต่ละหัวข้อใช้เวลาการบรรยายนานเป็นปี ๆ อาทิ ธรรมะ ๙ ตา เช่น ตถตา สุญญตา อตัมมยตา ฯลฯ ในหัวข้อธรรมะเหล่านี้ ให้แนวคิดหลายแง่มุม พร้อมอธิบาย ยกตัวอย่าง.

มีอยู่เหตุการณ์หนึ่ง ตอนหัวค่ำ ท่านอาจารย์กำลังอาพาธอยู่ แต่ท่านก็ปรารถนาที่จะให้ธรรมในธรรมนั้นประจักษ์แจ้งจริงแก่ผู้เป็นศิษย์นั้น หัวข้อธรรมนั้นมีชื่อว่า "น้ำนิ่งตลิ่งไหล" ขณะที่ท่านอาจารย์ได้บรรยายจบ มีพระท่านหนึ่งได้กล่าวว่า เป็นธรรมอันสูงและลึก เข้าใจยาก ด้วยคำกล่าวประโยคนี้ ท่านอาจารย์ก็ปรารภออกมาทันทีที่เครื่องขยายเสียงว่า **"สีซอให้ควายฟัง พรุ่งนี้จะอธิบายให้เข้าใจอีกที"** พระท่านนั้นก็สะดุ้งทันที.

หัวข้อที่สอง หลวงพ่อจะให้กำลังใจและให้เกียรติเสมอในการทำหน้าที่ของพระแต่ละท่านที่ช่วยงานในสวนโมกข์ หรือแม้แต่รับใช้ท่านอาจารย์ เมื่อมีความเสียหาย หรือผิดพลาดประการใดก็ดี ท่านอาจารย์จะไม่ตอกย้ำสิ่งนั้น จะไม่ตำหนิอะไรทั้งสิ้น เพียงแต่บอกว่าคราวหน้าขอให้มีสติหน่อย **"เดี๋ยวพระจะอด สุนัขมันจะอิ่ม"**

หัวข้อที่สาม หลวงพ่อจะมีความอดทนในการรับฟังเป็นอย่างดี ถึงขั้นอดทนมาก เช่นโยมบางคนก็จะมาเล่าธรรมที่ตัวเองรู้บ้าง หรือหลาย ๆ หัวข้อธรรม ท่านก็จะนั่งฟังและพิจารณาร่วมกันแก้ไขเป็นประจำ บางครั้งมีโยมพูดเรื่องอภิธรรม พูดและอธิบาย

เยอะมาก แต่หลวงพ่อรับฟังได้อย่างนิ่งเฉย แต่มีศิษย์บางคนทนฟังไม่ได้ ก็ลุกโพลงขึ้นมา และก็กล่าวว่า คุณพูดเรื่องอะไรมากมายเยอะแยะ มันไม่ดับทุกข์ หลวงพ่อกำลังป่วยอยู่ แต่หลวงพ่อก็ได้ตำหนิโยมลูกศิษย์ท่านนั้นว่า คุณฟังไม่เข้าใจเลย ไม่รู้เรื่อง นั่งฟังไปก่อน จนโยมผู้นั้นพูดจบ หลวงพ่อก็สรุปอย่างชัดเจน โดยไม่ขัดแย้งในธรรมและความคิดของโยมคนนั้น.

หัวข้อที่สี่ มีนัยแก่ผู้เขียนเอง โดยต้องขออนุญาตที่จะกล่าวในที่นี้ พระผู้ให้ชีวิต ในฐานะของพุทธบุตรของพระพุทธองค์และเดินตามรอยแห่งพระธรรม สืบต่อไปในทางจิตวิญญาณ ในเวลา ๒ วันต่อมา หลวงพ่อพุทธทาสได้เรียกอาตมาเข้าไปพบและได้มอบหนังสือธรรมะเล่มหนึ่ง ก็คือหนังสืออานาปานสติ (ภาษาอังกฤษ) และท่านอาจารย์ก็ได้กล่าวว่า ลองศึกษาดูอาจจะเป็นประโยชน์แก่เธอบ้าง อาตมาก็ได้ถือว่าหนังสือเล่มนั้น เป็นลมหายใจแก่จิตวิญญาณของอาตมา.

หัวข้อที่ห้า พระผู้ปฏิบัติตามคำสอนของท่านอันแท้จริง (ละตัวตน) มีอยู่ครั้งหนึ่ง รู้สึกว่าจะเป็นการอาพาธครั้งล่าสุดของหลวงพ่อสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก ได้เสด็จมาเยี่ยมโดยไม่มีหมายกำหนดการที่จะเสด็จมา แต่พระองค์ก็มีเมตตาสูง ก็เลยแวะมาเยี่ยม ทางวัดจัดที่นั่งให้แทบไม่ทัน พระองค์ก็ประทับอย่างเรียบง่ายในที่นั่งของหลวงพ่อพุทธทาส แล้วท่านอาจารย์ก็ได้นั่งรถเข็นออกมาจากห้อง เพื่อมารับรองเจ้าพระคุณสมเด็จ พวกเราทั้งหลายกำลังก้มกราบเจ้า

พระคุณสมเด็จอยู่ สมเด็จก็ร้องห้ามหลวงพ่อพุทธทาสว่า ท่านเจ้าคุณไม่ต้องไหว้ ขณะพวกเรากำลังก้มกราบในครั้งที่ ๒ อยู่นั้น สิ่งที่ไม่คาดฝันก็ได้ปรากฏขึ้น รถเข็นสั่นโดยหลวงพ่อได้ลุกขึ้นยืนเพื่อจะได้นั่งก้มกราบ และแสดงความเคารพอย่างอ่อนน้อม ได้กล่าวขอบพระคุณ เจ้าพระคุณสมเด็จได้อย่างไพเราะและเหมาะสม ทั้ง ๒ ท่านได้แสดงให้เราเห็นการมีสัมมาคารวะซึ่งกันและกันอย่างน่าจดจำไม่รู้ลืม

หลวงพ่อพุทธทาสได้กราบเจ้าพระคุณสมเด็จในฐานะผู้ปกครองคณะสงฆ์สูงสุด แต่ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จรับกราบตอบในฐานะหลวงพ่อพุทธทาสมีอาวุโสมากกว่า อาตมาได้เห็นภาพนั้นรู้สึกประทับใจที่สุด ที่ท่านทั้ง ๒ ได้แสดงให้โลกทั้งโลกได้เห็นการเคารพกันตามลำดับ อาตมาคิดว่า โลกทั้งโลกคงจะสงบเย็นและเป็นประโยชน์มากกว่านี้ ถ้าทุกคนรู้จักการเคารพนอบน้อมต่อกัน.

อาตมาได้กล่าวธรรมอันประทับใจในหลวงพ่อพุทธทาสใน ๕ ประเด็นนี้ ศิษย์ท่านใดจะนำไปปฏิบัติเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันก็ขออนุโมทนา.

พระครูใบฎีกามณเฑียร มณฺฑิโร

ก่อนถึงวันตายควรต้องหายโง่

จากข้อความสั้นๆ ที่ว่า **"ก่อนถึงวันตายควรต้องหายโง่"** มันช่างเป็นแรงบันดาลใจกระตุ้นให้คนแก่วัยเกินเกษียณอย่างเราตัดสินใจออกบวชเพื่อหาคำตอบ ๓ ข้อ

ข้อแรก... ชีวิตคืออะไร

ข้อสอง... ความทุกข์มีขบวนการเกิดขึ้นอย่างไร และอยู่อย่างไรจึงจะไม่ทุกข์สำหรับชีวิตที่เหลือ

ข้อสาม... ตายแล้วไปสุคติภพทำอย่างไร (ไม่ต้องไปนิพพาน แต่ก็ไม่อยากไปนรก)

เมื่อครั้งก่อนบวชประมาณต้นเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๕ เพื่อนชื่อคุณนิคม เจตน์เจริญรักษ์ ชวนไปกราบท่านอาจารย์โพธิ์ ที่บ้านคุณขาว แถวพุทธมณฑล และมีโอกาสพบท่านจ้อยด้วยเป็นครั้งแรก วันนั้นระหว่างเดินทางกลับได้ประพันธ์บทกลอนบูชาคุณท่านอาจารย์พุทธทาส บนรถ มีความว่า...

พุทธทาส ปราชญ์ธรรม นำแสงส่อง
ให้เหลียวมอง แก่นธรรม นำวิถี
ธารน้ำไหล พร้อมสวนโมกข์ แหล่งความดี
ให้โลกมี พลังธรรม นำโลกา

พุทธทาส เป็นทาสธรรม นำพุทธะ
เพียรมานะ ชี้ทาง ผู้เสาะหา
หวังเพียงให้ ศีลธรรม คู่โลกา
เพราะรู้ว่า ธรรมแท้ ไม่แพ้มาร

เหมือนพุทธทาส ยังไม่ตาย วายจากโลก
นับเป็นโชค ชาวพุทธ สุดกล่าวขาน
หาพระแท้ ธรรมแท้ มาช้านาน
พบแต่มาร มอดไม้ ทำลายธรรม

ใคร่สืบสาน งานธรรม พุทธทาส
ใครบังอาจ มองข้าม ดูน่าขำ
ใครใจพุทธ มาร่วมด้วย มาช่วยกัน
ที่สุดนั้น คือความว่าง สุญญตา

ต่อมา เมื่อบวชแล้วอยู่ที่สวนโมกข์ ประมาณ ๔ เดือน ก็ได้คำตอบกระจ่างชัดทั้ง ๓ ข้อ รายละเอียดดูได้ใน DVD (แจกฟรี) พระอนันต์ทำไมจึงบวช? บวชแล้วได้อะไร

ที่สำคัญที่สุด อยากเชิญชวนผู้อ่านทุกท่านติดตามประเด็นข้อสงสัย ที่อาตมาได้อ่านพบในหนังสือตัวกู-ของกู ฉบับสมบูรณ์ (อนุสรณ์การพระราชทานเพลิง คุณวัฒนี คุณะเกษม) ตัวกู-ของกู ตอนที่ ๑๙ ชื่อตอน สิ่งที่ปรากฏแทน ตัวกู-ของกู วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๐๔ มีข้อความบางส่วนที่สำคัญระบุว่า

สิ่งที่เรียกว่า **อุบัติเหตุ** แม้ในท้องถนน เช่น รถชนกัน เป็นต้น หรืออุบัติเหตุในโรงงานที่ทำให้คนแขนขาดมือขาด เป็นต้น ก็ดี แม้แต่อุบัติเหตุตามธรรมดาสามัญ เช่น การพลัดตก หกล้ม ก็ดี สิ่งเหล่านี้มีขึ้นก็เพราะมูลเหตุอย่างเดียว คือ "ตัวกู-ของกู" ด้วยเหมือนกัน เช่น คนขับรถยนต์เมาเหล้าก็เพราะปฏิบัติผิดในเรื่องเกี่ยวกับ "ตัวกู-ของกู" อีกอย่างหนึ่ง คนขับรถยนต์ด้วยความทะนง อวดดี หรือด้วยความละโมภอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น นั่นคือประพฤติผิดในเรื่อง "ตัวกู-ของกู" อย่างเลวร้ายที่สุด เช่น ขับเพื่อจะแย่งประโยชน์กัน ขับเพื่อจะอวดฝีมือกัน ขับอวดเพศตรงข้าม เป็นต้น ทั้งนี้เป็นการผลักดันของความรู้สึกว่า "ตัวกู-ของกู" ทั้งนั้น ไม่มีอุบัติเหตุรายไหนที่ไม่เกี่ยวกับการทำผิดในเรื่อง "ตัวกู-ของกู" นี้ ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม ฉะนั้น ขอให้มองกันอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริงว่า ถ้าเรามีการศึกษาและการปฏิบัติเกี่ยวกับการควบคุม "ตัวกู" หรือทำลาย "ตัวกู" ให้หมดสิ้นแล้ว ก็จะนำความสุขสวัสดีมาให้แก่มนุษย์เรา แม้ในกรณีที่เป็นอุบัติเหตุตามท้องถนน

ในฐานะนายกสมาคมปลอดภัยไว้ก่อน ขอบอกว่าประเทศไทยมีปัญหาอุบัติเหตุก็จริง แต่ปี ๑๕๐๔ มันน่าจะเร็วกว่าสภาพความเป็นจริงไป ๒๐ ปี เพราะปี ๒๕๐๔ ยังมีรถราง รถเจ๊กยังมีให้เห็น ถนนก็ไม่มากมาย รถก็น้อย โรงงานก็ยังไม่มากมาย ลองช่วยกันคิดดูเถิด อุบัติเหตุตอนนั้นยังไม่เป็นปัญหา ถ้าย้อนเวลาได้อาตมาอยากกราบถามท่านอาจารย์พุทธทาสจริงๆ ว่าท่านอาจารย์เอาเหตุการณ์ล่วงหน้าที่เป็นจริงทุกประการดังปรากฏ ซึ่งในปัจจุบันทุกคนไม่มีใครปฏิเสธ แต่มันผิดตรงเวลาเร็วกว่าความเป็นจริงเป็นสิบๆปี ท่านใช้แว่นอะไรขยายจึงมองเห็นอนาคตได้ไกลขนาดนั้น?

พระแก่ผู้หายโง่

ความก้าวหน้า
ในการปฏิบัติธรรมและการบังคับตน

ผู้เขียน : กุหลาบ สายประดิษฐ์

ชีวิตที่ได้ลงไปสวนโมกข์ของ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นช่วงเวลาของชีวิตที่ฝึกฝนตนเอง ในการศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนา ได้อ่านหนังสือธรรมะของท่านพุทธทาส ได้สนทนาธรรมกับท่านพุทธทาสและฝึกปฏิบัติธรรมในเรื่องการเจริญภาวนาในแนวทางพระพุทธศาสนาอานาปานสติเป็นหลักใหญ่ ได้ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายตามวิธีของสวนโมกข์อยู่อย่างมีสติและรู้เท่าทัน

การไปสวนโมกข์ครั้งนี้นับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในการดำเนินชีวิต ดังจะเห็นได้จากบันทึกการสรุปการเดินทางไปสวนโมกข์ว่า

ตลอดเวลา ๑๓ วัน ได้ประกอบความก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต ดังต่อไปนี้

๑. ได้ใช้ชีวิตด้วยความสำรวมโดยทั่วไป

๒. เว้นการดื่ม

๓. สำรวมในการรับประทาน ขณะอยู่สวนโมกข์รับประทานสองเวลา ไม่บริโภคเพื่อมุ่งความอร่อย เมื่อมาพักที่สุราษฎร์ ๓ วัน

ก็รับประทานอาหารง่ายๆ ตามที่ทางบ้านจะจัดให้ ไม่ได้บริโภคเพื่อมุ่งความอร่อยเช่นกัน **การเว้นการดื่มและการสำรวมในการรับประทาน ไม่บริโภคเพื่อมุ่งความอร่อยเป็นคุณในการฝึกบังคับตน เป็นคุณในการฝึกการครองชีพอย่างง่ายๆ เป็นคุณแก่สุขภาพ เป็นคุณในการส่งเสริมการดำเนินชีวิต** ไปในแนวทางแห่งสันติและบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

๔. ได้รื่นรมย์รสการใช้ชีวิตอันสงบห่างไกลจากเหตุการณ์โสมม

๕. ได้รับความซาบซึ้งในรสของธรรมะ จากการศึกษาในบรรยากาศที่สงบเย็น

๖. ได้มีโอกาสพิจารณาเจริญสมาธิตามวิธีอานาปานสติอย่างจริงจัง

หลังจากกลับมาถึงกรุงเทพฯ แล้ว คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เขียนจดหมายถึงท่านพุทธทาส กราบขอบพระคุณท่าน ลงวันที่ ๓๑ พฤษภาคม หลังวันวิสาขบูชา ได้เล่าถึงว่าได้ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในการพิจารณาทบทวนข้อธรรมะและทำความรู้สึกที่จะประกอบกิจอันสมควร

"ผมใคร่จะเรียนแก่ท่านว่า การที่ได้ออกไปพำนักอยู่ที่สวนโมกข์ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์นั้น แม้จะเป็นช่วงระยะเวลาอันสั้นเพียงหนึ่งสัปดาห์ แต่ผมก็รู้สึกว่าเป็นเวลาอันมีค่าอย่างยิ่งแก่การฝึกฝนอบรมทางจิต ผมรู้สึกว่าได้ความก้าวหน้าขึ้นใหม่ในการน้อมชีวิตไปสู่การปฏิบัติธรรม ตั้งแต่กลับจากสวนโมกข์ ผมได้แบ่ง

เวลาไว้ส่วนหนึ่งสำหรับการทบทวนพิจารณาข้อธรรมะเป็นประจำ ผมได้กำหนดไว้ว่า แต่นี้ไปจะเป็นเวลาที่เราจะนำข้อธรรมะของพระบรมศาสดา เข้าสู่ห้องทดลอง ซึ่งตั้งอยู่ภายในร่างกายของเรานี้ จะทดลองได้ผลเพียงไรนั้น เป็นเรื่องที่ยังพูดไม่ได้ แต่ข้อที่พูดได้ข้อหนึ่งคือ จะดำเนินการก้าวหน้าเรื่อยไป แม้จะเป็นส่วนเล็กน้อยอย่างไรก็จะต้องไม่มีการถอยหลังเป็นอันขาด หนังสือพุทธประวัติจากพระโอษฐ์นั้น ผมได้ถือเอาเป็นคัมภีร์ของผมในการฝึกฝนอบรมจิต ผมได้บันทึกและอ่านทบทวนอยู่เสมอ เวลาศึกษาข้อธรรมะจากหนังสือพุทธประวัตินั้น ผมรู้สึกว่าเวลานั้นเป็นทั้งเวลาศึกษา และเป็นการพักผ่อนทางใจอย่างดีเลิศ”

สำหรับหนังสือที่ชาวพุทธควรศึกษา เพื่อการปฏิบัติธรรมจากจดหมายนี้ ท่านเรียนท่านพุทธทาสว่า “หนังสือธรรมะที่ผมอ่านอยู่ในเวลานี้ ส่วนมากผม**เลือกอ่านหนังสือที่มุ่งแนะนำส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ทั้งนี้เพื่อผูกใจไว้กับการปฏิบัติ ผมเห็นว่าพุทธศาสนิกชนที่มุ่งหมายจะดำเนินชีวิต ตามแนวคำสั่งสอนของพระบรมศาสดาโดยแท้จริงนั้น ไม่จำต้องอ่านหนังสือธรรมะมากมายอะไรเลย ถ้าจะมีหนังสือพุทธประวัติจากพระโอษฐ์สักหนึ่งเล่ม** และมีธรรมเทศนาของท่านสัก ๓ เรื่อง คือ **วิถีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม ภูเขาแห่งพระพุทธธรรม และเรื่องความสงบ** เพียงหนังสือ ๔ เล่มเท่านี้ก็เป็นการเพียงพอที่พุทธศาสนิกชนจะลงมือปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มศรัทธาแล้ว **หากว่าเขาเป็นพุทธศาสนิกชนที่มุ่งหมายปฏิบัติธรรม มิใช่พูดหรือแสดงธรรมโดยไม่ใยดีกับการปฏิบัติ** แต่

ถ้าท่านจะเรียบเรียงหนังสือว่าด้วยการฝึกสมาธิอย่างละเอียดขึ้นสักเล่มหนึ่ง โดยอาศัยแนวทางปฏิบัติที่ท่านได้ใช้มา ก็คงจะช่วยผู้เริ่มการฝึกฝนอบรมทางจิตตามแนวธรรมะได้มากทีเดียว และก็คงจะเป็นที่ปรารถนาของผู้สนใจในทางนี้ทั่วกัน"

ซึ่งภายหลังท่านพุทธทาสได้บรรยาย **"อานาปานสติอย่างสมบูรณ์ ในระหว่างพรรษาปี พ.ศ. ๒๕๐๒ และได้กลายมาเป็นหนังสือที่สมบูรณ์ที่สุดดีและตรงที่สุดในเรื่องการฝึกสมาธิของพุทธศาสนิกชน"** สำหรับกรณีท่านพุทธทาสได้ชักชวนให้คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เขียนหนังสือแนวธรรมะเพื่อเผยแพร่แก่ประชาชนนั้น คิดว่ายังไม่ถึงเวลา ขอปฏิบัติให้ดีก่อนจึงค่อยทำ

"ตามที่ท่านได้ชักชวนให้เขียนเรื่อง ในทางแนะนำเผยแพร่ธรรมะแก่ประชาชนนั้น อันที่จริงก็พ้องกับความปรารถนาของผมอยู่แล้ว เป็นแค่ขั้นนี้ผมยังจะใช้เวลาเพ่งเล็งในการปฏิบัติ และข้อธรรมะที่เกี่ยวกับการปฏิบัติก่อน ต่อเมื่อได้รับความก้าวหน้าในการปฏิบัติ และเห็นว่าจิตใจได้หยั่งลงสู่ธรรมะมั่นคงพอสมควรแล้ว จึงจะให้เวลาศึกษาพุทธธรรมโดยกว้างขวางต่อไป และเมื่อได้ศึกษาเป็นที่พอใจแล้ว จึงจะถึงเวลาที่จะเขียนสู่การพิจารณาของประชาชน"

ซึ่งเป็นเรื่องจริงแท้ เพราะกว่าจะเขียนหนังสือชุดอุดมธรรมก็เพียรใช้เวลาปฏิบัติคิดใคร่ครวญในทางธรรมแล้ว จึงเขียนออกมาเผยแพร่ หลังจากนั้นหลายปี อุดมธรรม ซึ่งได้เขียนเมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๔๙๘ เรื่องนี้พิมพ์ในหนังสือวิปัสสนาสาร วัดมหาธาตุ

ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ๒๔๙๙ การบูชาอันสูงสุด เมษายน ๒๕๐๐ พิมพ์ในกระดึงทอง เดือนพฤษภาคม ๒๕๐๐ สนทนาเรื่องพุทธศาสนา มีนาคม ๒๔๙๙ จบตอนที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๐๐ พิมพ์ในกระดึงทอง ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๔๙๙ ทั้งสามเรื่องรวมเล่มชื่อ **"อุดมธรรมกับความเรียงพุทธศาสนา ๑๓ บท"** โดยกุหลาบ สายประดิษฐ์ อุบาสก โดยสำนักพิมพ์สุภาพบุรุษ เมื่อปี ๒๕๐๐

เรียกได้ว่าไม่รู้จริง ไม่ยอมเขียน จนกว่าจะรู้เข้าใจเห็นจริงแล้ว จึงเขียนเผยแพร่สู่ประชาชน เห็นจะจริงแท้ดังที่ท่านพุทธทาสว่า การประพันธ์คือการปฏิบัติธรรม และการปฏิบัติธรรม คือการประพันธ์นั่นเอง

หากมีใครถามว่า ไปสวนโมกข์ไหม ท่านตอบคนที่ถามว่า **"สวนโมกข์ เป็นป่าไม้น่ารื่นรมย์ อันเป็นกำลังให้ถึงธรรมเครื่องหลุดพ้นจากทุกข์"** นี่คือความหมายอันสำคัญยิ่งของสวนโมกขพลาราม ที่ท่านพุทธทาสบรรจงตั้งชื่อนี้ฝากไว้ให้เป็นอนุสสติแก่ผู้ที่ได้มาเรียนรู้และเยี่ยมเยือนได้เข้าใจ และนั่นคือจดหมายที่เขียนโดยกุหลาบ สายประดิษฐ์ กราบนมัสการท่านพุทธทาส บอกถึงชีวิตที่ได้เรียนรู้และรับความสุขจากสวนโมกข์

เป็นการสรุปบทเรียนชีวิตของท่าน

บทสัมภาษณ์ วิโรจน์ ศิริอัฐ

คำถาม : มีจุดหักเหอย่างไร

วิโรจน์ : ตอนนั้นเรียนธรรมศาสตร์จบและทำงานทนายวัยใกล้ๆ สี่สิบแล้ว วันหนึ่งมีเพื่อนเอารถมารับไปเที่ยวปากช่อง แล้วผมได้พบกับหนังสือ *"คู่มือมนุษย์"* มันสะดุดใจอย่างแรง เอ๊ะ มนุษย์ต้องมีคู่มือด้วยหรือ ผมก็เปิดอ่านแล้วปัญหาที่ผมตั้งคำถามมาตลอดว่า *"ชีวิตมีความหมายตรงไหน แล้วเราเกิดมาทำไม เพื่ออะไร แล้วชีวิตมีค่ามีความหมายตรงไหน"* ปัญหามันคลี่คลายลงๆ อย่างน่ามหัศจรรย์ ผมอ่านอยู่ ๒-๓ เที่ยว

คำถาม : หลังจากนั้น

วิโรจน์ : ผมพบว่าธรรมะเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับชีวิต ถ้าไม่มีมันจะเลวร้ายยิ่งกว่าสัตว์เดรัจฉานอีก

คำถาม : ในฐานะที่ทำการเผยแผ่ด้านศาสนามานาน คิดว่ามันดีขึ้นหรือเลวลงในด้านความเป็นอยู่ของผู้คน ในด้านศีลธรรมของผู้คน

วิโรจน์ : คือเราคิดว่าถ้าไม่รู้จักธรรมะ ไม่รู้จักศาสนา ก็เท่ากับคนหลงทาง หลงทางแล้วมันจะเดินถูกทางได้อย่างไร เมื่อเดินไม่ถูกทาง มันก็ต้องเบียดเบียนกัน เข่นฆ่ากัน

คำถาม : ข้อแนะนำในการศึกษาพุทธศาสนา

วิโรจน์ : เรื่องนี้ผมมองว่าทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องสร้างสังคมให้มีความสงบร่มเย็น มีเสรีภาพ เพื่อตัวทุกคนจะได้มีสันติสุขไปด้วย การที่จะทำให้สังคมมีสันติภาพ และตัวเรามีสันติสุขได้ มันก็ด้วยสามัคคีธรรม

คำถาม : ได้อ่านหนังสือเล่มหนึ่ง ท่านอาจารย์พุทธทาสได้กล่าวถึงคุณในฐานะที่ช่วยเผยแพร่ผลงาน

วิโรจน์ : ผมพิมพ์หนังสือของท่านอาจารย์พุทธทาส ของท่านปัญญาด้วย แล้วไปวางจำหน่ายตามแผงหนังสือจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ

คำถาม : เคยไปได้รับอุบัติเหตุเพราะงานนี้

วิโรจน์ : ครับ กลับจากเชียงใหม่ นั่งรถมา มีพระนั่งซ้าย ผมนั่งกลาง ถึงอ่างทองประมาณเที่ยงคืน คุณบันลือ สุขธรรม เป็นคนขับ เมื่อเห็นผมสลบ จึงช่วยพาส่งโรงพยาบาลที่อ่างทอง พอตีสี่กว่าๆ ผมฟื้นจากสลบก็ได้ยินว่าคุณบันลือตายเสียแล้ว ส่วนพระคืออาจารย์บัญญัติฟันขบลิ้นจนทานอาหารไม่ได้หลายวัน ผม

ย้ายมาอยู่โรงพยาบาลศิริราชนานเป็นเดือน และมาพักฟื้นที่บ้านเป็นแรมปีกว่าจะทำงานได้

คำถาม : หลังจากนั้นยังมีการทำงานเผยแพร่พระพุทธศาสนาต่อไหม

วิโรจน์ : ไม่ขาดตอนหรอกครับ ผมเห็นว่าเราต้องสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีศาสนาธรรมอยู่ในหัวใจ ก็เลยส่งหนังสือคู่มือมนุษย์, การทำงานคือการปฏิบัติธรรม และเพลงชุด ไม่ทำชั่วทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใส สามชิ้นนี้ไปตามโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศ ในทางส่วนตัวก็เป็นลูกศิษย์ของท่านอาจารย์พุทธทาส เวลาไปไหนมาไหน เช่น เชียงใหม่ นั่งรถไฟไปด้วยกัน ท่านนอนบนเตียง ผมนอนพื้น ได้เห็นว่าทำกิจวัตรที่เป็นประโยชน์อันมหาศาลต่อเพื่อนมนุษย์ คือสามารถให้ทุกคนดับทุกข์ ดับปัญหา คือตัวเองดับทุกข์ได้ และช่วยสังคมได้

คำถาม : ตอนนี้งานมูลนิธิฯ มีคนรุ่นใหม่มาช่วยไหม คนเหล่านั้นมีอายุประมาณเท่าไหร่

วิโรจน์ : ก็เจ็ดสิบกว่าๆ คนรุ่นใหม่ๆ ผมก็หวังว่าธรรมสภานี่แหละที่จะสืบต่องานเผยแผ่ธรรม งานของท่านอาจารย์พุทธทาสที่จะช่วยให้ดูแลต่อไปคือเรื่องสุญญตาธรรม ไม่มีตัวตน ไม่มีเขา-เรา เรื่องนี้ต้องเผยแผ่ให้ได้ เพราะถ้าคนเรายังเห็นแก่ตัวแล้ว มันยังต้องเบียดเบียนกันต่อไป

คำถาม : ฝากอะไรถึงเจ้าอาวาสองค์ใหม่ที่สวนโมกข์บ้าง

วิโรจน์ : ผมก็ฝากเรื่องอย่างนี้แหละ โลกจะมีสันติภาพได้ก็ด้วยสุญญตานี่แหละ

คำถาม : อยากให้เล่าถึงพระพรหมคุณาภรณ์ และท่านอาจารย์ชา ที่เกี่ยวเนื่องกับท่านอาจารย์พุทธทาส

วิโรจน์ : คืออย่างนี้ พระพรหมคุณาภรณ์เมื่อท่านได้รับอาราธนานิมนต์ไปสอนฝรั่ง ท่านให้ผมพาท่านไปลาท่านอาจารย์ที่สวนโมกข์เลยนะ

ท่านอาจารย์ชานั้น หลายสิบปีแล้วท่านมาที่บ้านพักทหารอากาศ แล้วท่านโทรมาหาผม ๆ ไปกราบท่าน ๆ บอกว่า *เราต้องการหนังสือของท่านอาจารย์พุทธทาสทุกเล่มเท่าที่จะหาได้รวมทั้งเทปที่บันทึกเสียงด้วย* ผมหาได้ ๒-๓ ลังให้ท่านไป ท่านบอกว่า...**เราจะเอาไปสอนลูกศิษย์ของเรา**

อาจารย์พุทธทาส...ในฐานะ ครู

เป็นโชคดีของข้าพเจ้า...ที่ได้มีโอกาสฟังธรรมะจากท่านอาจารย์เมื่อครั้งที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ สิ่งที่ข้าพเจ้าได้รับฟังมา และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด คือ**เรื่องการจดบันทึก**

ทุกครั้งที่มีโอกาสได้ฟังธรรมะจากท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าจะจดเสมอ จนเกิดเป็นสมุดบันทึกจำนวน ๒๐ เล่ม ซึ่งได้จดบันทึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทุกวันในขณะที่ข้าพเจ้าอยู่ที่สวนโมกข์ รวมกับคำบรรยายธรรมะของท่านอาจารย์อย่างละเอียด

ตัวอย่างเช่นในสมุดของข้าพเจ้า เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ เขียนไว้ว่า เรื่อง **"ธรรมะใช้ในการทำงานทุกชนิด"** กล่าวถึงการจดบันทึกไว้ว่า **"เวลาฟังอธิบายธรรมะนั้น ต้องจดด้วย คืออาศัย สุ จิ ปุ ลิ (โดยเฉพาะเมื่อฟังคนสำคัญๆ)"**

ท่านทวีซึ่งมีหน้าที่อัดคำบรรยายธรรมะทุกครั้งของท่านอาจารย์พุทธทาส เคยบอกข้าพเจ้าว่า ท่านอาจารย์พุทธทาสเคยกล่าวถึงข้าพเจ้าว่า "ลุงแก่คนที่จดนั่นแหละคงเข้าใจดี" ได้ก่อให้เกิดความปีติแก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างสูง ทุกครั้งที่อ่านบันทึกข้าพเจ้าจะสามารถระลึกถึงบรรยากาศอันสงบของวัดสวนโมกข์ และภาพของท่านอาจารย์พุทธทาส ซึ่งนั่งอยู่ ณ กุฏิหน้าลานหินโค้งเสมอ

นายสงัด เวชรังษี (หมอหงัด) อายุ ๙๒ ปี

๑๓ เมษายน ๒๕๕๗

สวนโมกข์ทำไม ทำไมสวนโมกข์ ?

รัญจวน อินทรกำแหง

เมื่อไปถึงสวนโมกข์ในตอนเช้าตรู่ เจ้าประคุณท่านอาจารย์พุทธทาสนั่งอยู่ที่ม้าหินหน้ากุฏิของท่าน จำได้ว่าหลังจากกราบนมัสการท่านแล้ว ก็ได้พูดเล่าอะไรต่างๆ ที่เป็นความรู้สึกอยู่ในใจขณะนั้น สิ่งที่พูดที่เล่าดูล้วนแล้วแต่แสดงความดี ความเสียสละของตัวเองที่หันชีวิตเข้าสู่ทางธรรม แล้วยังแสดงความอวดรู้ในทางธรรมอีกไม่น้อย

ทั้งที่ตอนท้ายก็ลงเอยด้วยการแสดงความต้องการที่จะมีครูอาจารย์ที่สามารถสอนธรรมอบรมธรรมได้ถูกทาง

ท่านอาจารย์นั่งฟังด้วยความปกติ เอ่ยโต้ตอบบ้างเป็นบางครั้ง แต่ส่วนใหญ่ท่านฟังเฉยๆ โดยไม่แสดงอาการว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

เมื่อย้อนคิดดูภายหลัง ท่านน่าจะรู้สึกสมเพชมากกว่า ก็ดูเถอะ! ทั้งๆ ที่ตั้งใจจะฝึกปฏิบัติการลดละ แต่แล้วก็ยังแสดงการโอ้อวดว่า **"ตัวฉัน"** เป็นผู้ปฏิบัติธรรมอยู่อย่างเต็มที่เต็มอัตรา

เมื่อท่านได้ปล่อยให้พูดจนสมใจอยากแล้ว ท่านก็บอกให้ไปพักผ่อนเสียก่อนแล้วจึงไปหาท่านอีก

ตอนเย็นได้เดินไปกราบนมัสการท่านอาจารย์เพื่อกราบเรียนถามวิธีการปฏิบัติ เวลาไปก็มีรายชื่อหนังสือแผ่นยาวติดไปด้วย พอไปถึงก็เริ่มต้นด้วยการอ่านรายชื่อหนังสือให้ท่านฟัง มีทั้งหนังสือของท่านอาจารย์และหนังสือของท่านผู้อื่น

แล้วก็จบด้วยคำถามว่า ท่านอาจารย์จะโปรดแนะนำให้อ่านเรื่องอะไรก่อน เรื่องอะไรหลัง เรียงไปตามลำดับ เพื่อที่จะได้มีความรู้ความเข้าใจในธรรมะไปตามลำดับจากเบื้องต้นไปเบื้องปลาย และสามารถนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่จิตได้

คำตอบของท่านอาจารย์ก็คือ *"ไม่ต้องอ่านเลยสักเล่มเดียว! หยุดอ่านได้ เพราะอ่านมามากพอแล้ว เดี๋ยวนี้ให้อ่านแต่หนังสือเล่มในเท่านั้น!"*

แล้วท่านอาจารย์ก็เริ่มเทศนาถึงเรื่องลักษณะนิสัยของผู้ที่อยู่ในอาชีพครูอาจารย์ว่า *"อวดรู้ อวดฉลาด รับฟังใครไม่ได้ อวดเก่งกว่าคนอื่น คิดแต่ว่ารู้มากกว่าเขา ฯลฯ"* และอะไรต่ออะไรอีกยาว

ขณะนั้นก็นั่งฟังท่านโดยดุษณี ไม่มีความรู้สึกอย่างใดต่อถ้อยคำของท่าน เพราะในใจนั้นบอกกับตัวเองว่า **"เราไม่ได้เป็นอย่างนั้น"**

เมื่อท่านพูดจบแล้วก็กราบเรียนถามท่านถึงวิธีอ่านหนังสือเล่มใน ซึ่งท่านอาจารย์ก็ได้ **เน้นย้ำอยู่แต่ความสำคัญของการเฝ้าดูจิต รักษาจิตให้สงบ มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งกระทบ**

ถ้าจะเรียนถามอะไรท่านนอกไปจากนี้ ท่านอาจารย์ก็จะย้อนถามว่า **"จะอยากรู้ไปทำไม"**

อันที่จริงก็จริงของท่าน เพราะก็ได้มีจุดยืนอยู่ในใจแล้วว่าต้องการจะหาหนทางหรือวิธีดับทุกข์ที่เกิดที่จิต แล้วจะไปวุ่นวายอยากรู้โน่นรู้นี่ให้มันยุ่งเหยิงไปทำไม

ยิ่งอยากรู้อะไรๆ ที่ข้างนอกมากๆ ก็จะยิ่งไกลจากการรู้ข้างใน คือ "รู้จิต" มากขึ้นทุกที แล้วความทุกข์ก็จะมีแต่เพิ่มทวีขึ้น

แล้วท่านอาจารย์ก็สอนต่อไปอีกว่า **ให้ใช้ธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ เข้าใกล้ธรรมชาติให้มากๆ เลือกมุมใดมุมหนึ่งที่สงบสงัดถูกอัธยาศัย แล้วนั่งศึกษาธรรมชาติให้รู้จักธรรมชาติ**

ขณะที่ฟังคำสอนของท่านในวันนั้น มีความเข้าใจเพียงว่าดูความสงบสงัดของธรรมชาติ ให้สัมผัสความเย็นของธรรมชาติแล้วจิตจะได้สงบเป็นสมาธิ

ก็ได้พยายามที่จะดูข้างในอ่านหนังสือเล่มในให้ทะลุปรุโปร่งอย่างที่ท่านสอน

แต่การอ่านหนังสือเล่มในนี้แสนยาก เพราะไม่มีตัวหนังสือเป็นบรรทัดๆ ให้อ่าน เมื่อมองลงไปเพื่อจะอ่าน ก็ไม่เห็นอะไร

พอไม่เห็นอะไรก็จัดแจงแต่งหนังสือเล่มใหม่ขึ้น ปรุงแต่งไปตามสัญญาบ้าง ตามผัสสะบ้าง เรื่อยเจื้อยไป กว่าจะได้สำนึกก็ได้อ่านหนังสือข้างนอกไปหลายเล่มสมุดไทยแล้ว

ในขณะที่ฝึกอ่านหนังสือเล่มในนั้น ก็ได้ฟังธรรมของท่านอาจารย์อยู่เสมอๆ หัวข้อธรรมที่ท่านพูดเป็นประจำ ทั้งในธรรม

บรรยายและในการสนทนาก็คือเรื่อง **“ตัวกู-ของกู”**

เป็นข้อธรรมที่แสลงใจพุทธบริษัทส่วนมาก เพราะเป็นคำสอนที่ตีลงไปแสกหน้า จี้ลงไปที่กลางใจ เป็นคำสอนแบบถอนรากถอนโคน

มนุษย์เราคุ้นเคยแก่การมี **ตัวฉัน** มาแต่รู้ความแล้วก็เชื่ออย่างมั่นใจว่า นี่คือตัวฉันอย่างแน่นอน เป็นอย่างอื่นไปไม่ได้

นอกจากนี้ก็ยังมีสิ่งที่เป็น **“ของฉัน”** เป็นประจักษ์พยานอีกมากมาย เช่น พ่อแม่ของฉัน ชื่อสกุลของฉัน ตำแหน่งการงานของฉัน คู่รักของฉัน ครอบครัวของฉัน เกียรติภูมิของฉัน ฯลฯ แล้วก็ยังอะไรๆ อีกนับไม่ถ้วนที่ล้วนแล้วแต่เป็นของฉัน ทั้งนั้น

แล้วจะมาบอกว่าไม่มีตัวฉัน จะให้เชื่อได้อย่างไร? จะให้ยอมรับได้อย่างไร? ทั้งนี้ เพราะใจนั้นได้ถูกครอบงำด้วยอวิชชาเสียมืดมิดแล้ว

แม้กระนั้น ไม่ว่าใครจะเห็นด้วยหรือไม่ ฟังได้หรือไม่ก็ตาม ท่านอาจารย์ท่านก็สอนย้ำอยู่เช่นนี้มานานนักหนาแล้ว

ท่านย้ำเพื่อให้เห็นชัดกันว่า ในบรรดาความยึดมั่นถือมั่นอันเป็นต้นเหตุของความทุกข์นั้น ความยึดมั่นถือมั่นในความเป็น **“ตัวฉัน”** นี่แหละคือรากเหง้าของความทุกข์ทั้งปวง

ถ้าสลัดความยึดมั่นถือมั่นในตัวฉันออกไปเสียได้ ความทุกข์ทั้งปวงย่อมสลายไปสิ้น เพราะมันไม่มี **“ตัวฉัน”** ที่จะเป็นทุกข์อีกต่อไป จะมีอยู่ก็แต่การกระทำที่ถูกต้อง เพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์

"นี่คือหนทางและวิธีการที่จะดับทุกข์อย่างแท้จริง ใช่ไหม"

เมื่อถามตัวเองด้วยคำถามนี้ คำตอบก็ย่อมไม่เป็นอื่น นอกจากว่า **"ใช่...ใช่แน่แล้ว"**

แต่กระนั้นก็ยังรับไม่ได้ ยังทำไม่ได้ เพราะมันยากแสนยากที่จะมองให้เห็นว่า ไม่มีตัวผู้กระทำ ไม่มีตัวผู้ปฏิบัติ ไม่มีตัวผู้ไป-ผู้มา ไม่มีตัวผู้กิน-ผู้นอน ไม่มีตัวผู้อะไรๆ ทั้งนั้น

มันมีเพียง **สักแต่ว่าเท่านั้นหนอ! สักแต่ว่าเท่านั้นหนอ!**

มันเป็นเช่นนั้นเองตามเหตุตามปัจจัย ได้อย่างมากก็เพียงแค่พูดตามท่าน เหมือนนกแก้ว นกขุนทอง แต่ยังมองไม่เห็น ยังเข้าไม่ถึง

การสอนการอบรมของท่านอาจารย์นั้น ท่านไม่เอาใจใครทั้งสิ้น เพราะไม่มี "ใคร" จะให้เอาใจหรือต้องเอาใจ มันมีเพียง "สิ่ง" ที่ท่านจะสอน ที่ท่านเห็นว่าควรสอนควรบอก

แล้วท่านก็สอนไปบอกไปตามหน้าที่ของผู้เป็น "พุทธทาส" มันมีอยู่เพียงเท่านี้

การสอนตามแบบของท่านอาจารย์ คือ การช่วยฝึกการขัดเกลาความยึดมั่นถือมั่นใน **"ตัวตน"** ไปในตัว

เพราะเมื่อ "ตัวนั้น" ถูกมองอย่างเป็น "สิ่ง" อะไรสิ่งหนึ่งที่ไม่มีความหมาย ไม่มีตัวตน เป็นแต่ "สิ่ง" ที่เข้ามาเกี่ยวข้องตามเหตุตามปัจจัยเท่านั้น

มันก็มีอำนาจพอที่จะทำให้เจ้า "ตัวนั้น" ชะงักหยุดแล้วหันมามองดู "ตัวนั้น" ว่านี่มันอะไรกันแน่

แม้ในครั้งแรก "ตัวนั้น" จะรู้สึกไม่ชอบใจ แต่เมื่อถูกเข้าบ่อยๆ ก็ค่อยๆ เคยชิน แล้วก็เห็นเป็นธรรมดา จิตที่เคยกระเพื่อมขึ้นลงเพราะความไม่ชอบ ก็กลายเป็นเฉยๆ แล้วความรู้สึกยึดมั่นถือมั่นใน "ตัวนั้น" ก็ค่อยจางคลายไปเอง

ดูๆ ไปก็ไม่เห็นมันจะมีความสำคัญอะไร มันก็เพียง "สักแต่ว่าเท่านั้นหนอ!" เท่านั้นเอง

ความมั่นคงข้างในค่อยๆ ทวีมากขึ้น เพราะจิตนั้นแข็งแรงขึ้น แกร่งขึ้น มีรากฐานแน่นหนามากขึ้น ค่อยๆ เรียนรู้ไปตามลำดับ จนสามารถพูด ทำอะไรๆ ได้อย่างธรรมดาตามเหตุผลตามปัจจัยที่ควรเป็นไปได้มากขึ้น

ความรู้สึกถูกใจ ไม่ถูกใจ ก็ลดลงตามลำดับ เพราะความยึดมั่นถือมั่นในศักดิ์ศรีของความเป็น "ตัวตนนั้น" ได้ถูกกำราบให้ลดลงบ้างแล้ว

ปัญญาภายในก็ค่อยๆ เพิ่มพูนขึ้น เห็นโทษทุกข์ของความยึดมั่นถือมั่นใน "ตัวตน" ชัดขึ้น

ในขณะเดียวกัน ก็ยิ่งประจักษ์ชัดในคุณค่าของความจางคลายในความยึดมั่นถือมั่นมากยิ่งขึ้น เพราะรู้ชัดอยู่แก่ใจว่าความทุกข์ที่เคยมีเคยเป็นกำลังลดลงๆ

มาถึงตอนนี้ก็จะสามารถนำวิธีการของท่านอาจารย์มาฝึกขัดเกลาความยึดมั่นถือมั่นใน "ตัวตน" นั้นได้เองทีละน้อยๆ

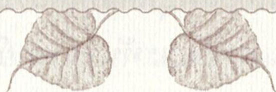
พอความยึดมั่นถือมั่นจางคลายลง สติก็เพิ่มมากขึ้น ความรู้เท่าทันจิตก็รวดเร็วว่องไวขึ้น สามารถเรียนรู้วิธีกำราบความพอง

ยโสในศักดิ์ศรีของความมีความเป็น "ตัวตนนั้น" ได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

แต่แม้จะรู้วิธีและเริ่มจัดการกับมันได้บ้างแล้ว ก็ยังเป็นไปได้เพียงบางขณะเท่านั้น เวลาที่ไม่มี "ตัวนั้น" ยังน้อยกว่าเวลาที่มี "ตัวนั้น" อย่างเทียบกันไม่ได้ แต่เมื่อรู้วิธีและแน่ใจว่าเป็นวิธีที่ถูกต้อง ก็ต้องเร่งความเพียรให้มากขึ้น ไม่ว่าจะต้องใช้กำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญา ทั้งหมดที่มีอยู่เพียงใดก็ตาม ก็ต้องพยายามอย่างสุดกำลัง

ท่านอาจารย์นั้น ท่านเพียงแต่แนะวิธี! แล้วให้ฝึกเองต่อไป ท่านเพียงแต่ดูอยู่ห่างๆ ถ้าเห็นว่าจะเพลี่ยงพล้ำมากนัก ท่านจะช่วยแนะนำชี้แจง แต่ถ้าพอพยุงตนไปได้เอง ท่านก็จะปล่อยให้ดำเนินไปเองตามกำลัง พอจะมองเห็นเจตนาในการฝึกให้กระทำด้วยตัวเองไว้ในร้อยกรองของท่านที่ชื่อ "การพึ่งผู้อื่น" ว่า :

"พึ่งผู้อื่น พึ่งได้ แต่ภายนอก
ท่านเพียงแต่ กล่าวบอก หรือพร่ำสอน
ต้องทำจริง เพียรจริง ทุกสิ่ง, ตอน-
นี้, จึงถอน ตัวได้ ไม่ตกจม

ระลึกถึง...ท่านอาจารย์พุทธทาส

ข้าพเจ้ามาสวนโมกข์ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ จนถึงขณะนี้เป็นปีที่ ๔๐ ถ้านับเป็นอายุคนก็อยู่ในวัยกลางคน ผ่านร้อนหนาว สุขทุกข์มามิใช่น้อย ได้สัมผัสมุมมองของสวนโมกข์ ที่เป็นทั้งบวกและลบ แต่โดยความเป็นจริง สัมผัสด้านบวกมากกว่าลบ โดยธรรมะที่ได้รับคำสั่งสอน อบรม และปฏิบัติมาบ้างพอสมควร ก็สามารถประคองจิตไม่ให้เสียดุลย์มากและนาน และเข้าใจในคำพูดของคนโบราณที่ว่า **"หนทางพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน"** ได้ชัดเจนมากขึ้น

เมื่อกล่าวถึงสวนโมกข์ สิ่งที่คู่กับสวนโมกข์ คือ ท่านอาจารย์พุทธทาส ถ้าไม่มีท่านอาจารย์ก็ไม่มีสวนโมกข์ ถ้าจะกล่าวถึงท่านอาจารย์พุทธทาส ก็ต้องขอสารภาพว่าไม่สามารถบรรยายเป็นตัวหนังสือได้เท่าที่ความรู้สึกที่มีอยู่ จึงขอกล่าวเพียงบางเรื่อง คือทั้งท่านอาจารย์และสวนโมกข์ ให้อิสระในทางจิตใจอย่างมากที่สุด ผู้เข้ามาอาศัยร่มไม้ชายคาอยู่ในสวนโมกข์ สามารถเลือกการเรียนรู้ธรรมะ ทั้งโดยการฟังและการปฏิบัติอย่างอิสระเสรี

ท่านอาจารย์ไม่เคยลืมบุคคลที่เคยรับใช้ช่วยเหลือเท่าที่เคยได้ยินคือ ในกรณีจักษุแพทย์และทันตแพทย์จาก กทม. จะมาดูแลรักษาเรื่องตาและฟัน ท่านอาจารย์ก็บอกว่า ให้บอกหมอตา และหมอฟันที่สุราษฎร์ ที่ดูแลท่านอาจารย์เป็นประจำให้ทราบเสียก่อน

ท่านอาจารย์มีเมตตาต่อเพศมารดาเป็นที่สุด ดังจะเห็นได้จากความดำริในการสร้าง**ธรรมาศรมธรรมมาตา** เพื่อให้เพศแม่มีสถานที่ปฏิบัติธรรมที่สะดวก ปลอดภัย สัปปายะ ในการศึกษาและปฏิบัติธรรม ให้เป็นผู้ที่มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เลี้ยงง่าย **เป็นอยู่อย่างต่ำ มุ่งกระทำอย่างสูง** ดำรงชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

ท่านอาจารย์เคยพูดว่า ถ้าการปฏิบัติธรรมของเราถูกต้อง ความทุกข์ก็จะลดน้อยลงไปเรื่อยๆ ท่านอาจารย์ดำรงชีวิต เป็นตัวอย่างที่ดี ท่าน**พูดให้ฟัง ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้รู้สึก** แต่ใครจะทำตามได้มากน้อยเท่าไรก็เป็นเรื่องเฉพาะตน

เคยได้ยินท่านอาจารย์พูดว่า...ในอนาคตนั้นอาจจะมีการสั่นเซียมซีในสวนโมกข์ก็เป็นได้ ทุกสิ่งเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังพระบาลีว่า

- **สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา**
- **สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา**
- **สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา**

สามัญญลักษณะ มีให้เราทุกคนเห็นตลอดเวลา อยู่ที่ว่าท่านผู้ใดสังเกตเห็น และโอปนะยิโก ได้มากน้อยเท่าไร ก็ได้รับประโยชน์ตามมากน้อยเท่านั้น

เสริมทรัพย์ ดำรงรัตน์

เรามาสวนโมกข์...เพื่ออะไรกัน

วันเวลาผ่านไป อะไรๆ ก็เปลี่ยนแปลงไป เมื่อครั้งที่สวนโมกข์มีอายุครบรอบ ๕๐ ปี ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๒๕ ท่านอาจารย์พุทธทาส ขอให้พวกเรารวมทั้งผู้ที่สนใจเกี่ยวกับงานของสวนโมกข์ ช่วยกันเขียนบันทึกความรู้สึกของตน ใครอยากเขียนตำหนิหรือติชมอย่างไร ก็อนุญาตให้เขียนได้ ปรากฏว่ามีผู้เขียนบันทึกถวายส่งให้ท่านอาจารย์เป็นจำนวนมาก ซึ่งท่านได้ให้รวบรวมและจัดพิมพ์ขึ้น รวมเป็นเล่มใหญ่เรื่อง **"ห้าสิบปีสวนโมกข์เมื่อเขาพูดถึงเรา"**

ผมเป็นผู้หนึ่งที่ได้เขียนรำลึกความหลังเกี่ยวกับสวนโมกข์มีความดังนี้...

มาสวนโมกข์ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้พบกับธรรมชาติ ความสงบร่มเย็น และเมื่อได้ฟังธรรมบรรยายของท่านอาจารย์...ทำให้เข้าใจถึงหลักธรรมแห่งชีวิต ก่อให้เกิดความมั่นใจและอบอุ่นใจอยู่เสมอ

เมื่อทบทวนย้อนหลังถึงชีวิตในอดีต แม้ไม่ทุกข์จนเจียนจะทนไม่ไหว แต่ก็ยังไม่เคยได้พบกับความสงบเย็นในจิตใจจาก ณ

ที่แห่งใดเหมือนที่สวนโมกข์แห่งนี้มาก่อน หรือจะพูดเสียเลยก็ได้ว่าได้รับแสงสว่างแห่งชีวิต ณ สถานที่แห่งนี้

เมื่อเข้ามาอยู่ในสวนโมกข์ ดูเหมือนความทุกข์ร้อน ความกังวลใจ ความวุ่นวายใจ จะถูกริบไปเสียหมดสิ้น ทุกสิ่งมีแต่ความสงบเยือกเย็น ต้นไม้แต่ละต้นดูสง่างาม เหมาะสมกับความเป็นต้นไม้ของมันตามธรรมชาติ นก จิ้งหรีด และจั๊กจั่น ส่งเสียงร้องอย่างอิสระ มีชีวิตชีวา มด ปลวก เดินขบวนอย่างสงบ เปิดเผยและมีระเบียบ ความสงบร่มเย็นมีให้แก่ผู้คนและสรรพสัตว์ทั้งหลาย สมนามแห่งสวนโมกข์ ดินแดนแห่งความสงบร่มเย็น สวนโมกขพลาราม-สวนป่าอันเป็นพลังแห่งความหลุดพ้น

๕๐ ปี แห่งสวนโมกข์ ย่อมหมายถึง ๕๐ ปี แห่งการเจริญเติบโตของผลงานในการเผยแผ่ธรรมที่นำความสงบเย็นสู่ชาวโลก เป็นผลงานที่เกิดจากความตั้งใจจริง ในการที่จะทำให้โลกสงบเย็นด้วยศีลธรรม

ขออำนาจแห่งความตั้งใจดีที่มีต่อเพื่อนร่วมทุกข์ ร่วมเกิด แก่ เจ็บ และตายด้วยกันทุกคน และอานิสงส์ที่ท่านอาจารย์ผู้สร้างสวนโมกข์ ได้ยอมตนและเต็มใจเข้ารับใช้พระพุทธเจ้า ดุจดั่งทาสของพระพุทธองค์อย่างสุดชีวิตนั้น ได้เป็นพลังชักนำมวลมนุษย์ให้ร่วมกันประพฤติธรรม และร่วมกันทำให้ศีลธรรมกลับคืนมาเพื่อสันติสุขของโลก

วันเวลาผ่านไป อะไรๆ หลายอย่างเปลี่ยนแปลงไป จากพฤษภาคม ๒๕๒๕ ผ่านมาถึงพฤษภาคม ๒๕๔๗ มันเปลี่ยนแปลงไปทั้งชีวิตของผู้คน สถานที่ สภาพแวดล้อม ท่านอาจารย์จากพวกเราไปแล้วโดยทางกาย จนถึงขณะนี้เป็นเวลา ๒๑ ปี อายุของสวนโมกข์นับแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงขณะนี้ ก็รวมได้ ๘๒ ปี และหากนับโดยอายุของท่านก็เป็นเวลา ๑๐๘ ปี

ท่านอาจารย์และคณะธรรมทาน ได้ร่วมกันสร้างสวนโมกข์ และได้ทำงานเผยแผ่พุทธศาสนา ผู้คนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติต่างได้รับประโยชน์จากงานของท่าน ท่านอาจารย์จึงได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก เป็นผู้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ชาวโลก

วันเวลาผ่านไปๆ เวลาสำหรับชีวิตก็เหลือน้อยลง ท่านอาจารย์เคยพูดเรื่อง **"เกิดมาทำไม"** ทำให้เราต้องคิดและแสวงหาคำตอบ เราเกิดมาทำไม? ท่านสอนให้เรารู้ว่า **เราเกิดมาเพื่อทำหน้าที่ และคำว่าหน้าที่ ก็คือธรรมะ** ท่านอาจารย์ได้ทำหน้าที่ของท่านโดยศึกษาปฏิบัติธรรม และประกาศยอมตนเป็นทาสของพระพุทธเจ้า ทำงานเผยแผ่ธรรมมาโดยตลอดชีวิตของท่าน

พวกเรามาสวนโมกข์ ก็ด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่นในคำสอนว่าตรงตามแนวทางที่พระพุทธองค์และพระอริยสาวกทรงชี้ทางบอกทาง ท่านอาจารย์ได้ศึกษาและเดินตามรอยของพระอรหันต์เหล่านั้น และช่วยชี้ทางตะโกนบอกทางให้พวกเรา เพื่อให้พวกเรา

ได้เดินตาม เพื่อการดับทุกข์ ได้พบกับความสะอาด ความสว่าง และความสงบ ในชีวิต

ดังนั้น พวกเราซึ่งได้รับประโยชน์จากสวนโมกข์ ได้ยินเสียงตะโกนบอกทาง ชี้ทาง ของท่านอาจารย์ เราจึงมีหน้าที่ต้องเดิน เดินต่อไปในทางสายนั้น ทางที่ท่านอาจารย์ได้เดินไปก่อนแล้ว โดยตั้งใจศึกษาและปฏิบัติธรรม และทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด เพื่อการลดตัวตน ลดความเห็นแก่ตัว เรียนรู้ถึงการให้อภัยและความรักผู้อื่น ช่วยให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ช่วยกันประคับประคองเพื่อให้งานของสวนโมกข์ งานในการเผยแผ่ธรรมตามปณิธานของท่านอาจารย์ คงดำเนินอยู่ต่อไป...

นิคม เจตน์เจริญรักษ์

๕ พฤษภาคม ๒๕๕๗

พระที่คล้องใจ

เรียนจบแล้วก็คิดบวช
อยากเรียนอย่างพระจริงๆดูบ้าง
แล้วก็อยากไปสวนโมกข์
ไปอยู่กับท่านพุทธทาส
"เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์"

ความคิดเรื่องจะบวชจะเรียนนี้ไม่เคยมีมาก่อน สิ่งที่ทำให้อบอุ่นแก่ใจว่าเราเป็นชาวพุทธ ก็ตรงที่มีพระแขวนคออยู่ประจำ สมัยนั้นคนเมืองกาญจน์ ก็ต้องแขวนพระขุนแผนกับท่ากระดาน ซึ่งเรามีอยู่ทั้งสององค์ เราเอาขุนแผนของพ่อมาแขวนองค์หนึ่ง ไม่ว่าจะตะลอน ๆ ไปไหน พระไม่เคยห่างคอ

จำได้ว่า ครั้งหนึ่งไปงานบวชเพื่อนที่บ้านระกาด ในคลองเมืองปากน้ำก่อนถึงบางพลี ประสาหนุ่มตะกอห้อยคอด้วยขุนแผน ก็ส่ายตามองแต่สาวๆ เข้าไปช่วยสาวจัดผ้าไตรจีวร ระหว่างคุยกันเธอจับผ้าจีวรขึ้นมา แล้วมองหน้าพลางว่า

"บวชซี จะได้ห่มผ้าเหลืองอย่างนี้บ้าง"

ประโยคนั้น กังวานอยู่ในหูมาเสมอ แม้ต่อมาอีกหลายปี

ดนตรีไทย งานบวช และพระเครื่องผูกคอ ดูจะจำเจ แนบเนื่องอยู่ในชีวิตจนไม่รู้สึกว่ามีอะไรเป็นพิเศษ เพราะคลุกคลีอยู่กับดนตรีไทยทุกวันคืน ไปเล่นดนตรีงานบวชก็มีอยู่ประจำทุกปี บวกกับที่เคยอาศัยวัดสมัยเรียนหนังสือเรื่อยมา พุทธศาสนาที่เรารู้จักก็ดูเหมือนจะมีอยู่เท่านี้คือ พระบวชกับพระเครื่อง สิ่งนี้เป็นประเพณียึดเหนี่ยวใจไว้ว่า **เรามีศาสนาพุทธเป็นที่พึ่ง**

จนครั้งหนึ่งที่ได้รับทุกข์แสนสาหัสในชีวิต บ้านแตก รักสลาย ขาดสอบ อดข้าว บากหน้าไปฝากท้องกับขอที่ซุกหัวนอนกับเพื่อนที่วัดบวรฯ

สามวันสามคืนที่เราอยู่แต่ในห้องนั้น มืดอับ หมดหวังเหมือนอยากจะฆ่าตัวตาย

เพื่อนได้เอาหนังสือของท่านพุทธทาสมาให้อ่านบางเล่มเกี่ยวกับอานาปานสติภาวนา ของท่านเจ้าคุณวัดบวรฯ

หนังสือของท่านพุทธทาสเล่มนั้น มีอยู่สองเรื่องใหญ่ๆ คือ ภูเขาแห่งพุทธธรรม และวิถีแห่งพุทธธรรม เป็นปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาส เราอ่านอยู่สามวัน ทุกวรรค ทุกบรรทัด เหมือนจะริบเอาใจเราไปหมด

สิ่งนี้ไม่เคยพบ ไม่เคยรู้มาก่อน ทั้งที่อยู่กับมันมาทุกเมื่อเชื่อวัน ทำไมจึงเป็นอย่างนี้นะ

บวกกับอานาปานสติที่ทดลองทำเล่น ๆ ขณะอ่านไปลองไปแล้ว เราก็เปิดประตูห้องออกมา กล่าวลาเพื่อนเป็นกลอนสั้น ๆ ทิ้งไว้บนหนังสือสองสามเล่มนั้น

เราเริ่มมองเห็นทางสายใหม่ที่มีทุกสิ่งโดยไม่ต้องมีอะไรเลย คุณค่าและความคิดนี้ติดอยู่ในใจ เราหวนกลับมาเล่นดนตรีสนุกกับกิจกรรมอีกต่อไป แต่หาหนังสือของท่านพุทธทาสมาอ่านมากขึ้น

เรียนจบแล้วก็คิดอยากบวช อยากเรียนอย่างพระจริงๆ ดูบ้าง แล้วก็อยากไปสวนโมกข์ ไปอยู่กับท่านพุทธทาส

ระหว่างพรรษามีโอกาสได้เรียนธรรมศึกษา ในวัดเรียนกันจริงๆ จังๆ ตั้งแต่บ่ายสองโมงไปจนเย็น และยังมีการบ้าน มีแต่งความขยายพุทธภาษิตหนังสือที่เรียนก็คือนวโกวาท มีว่าด้วยศีล ๒๒๗ ข้อ กับธรรมหมวดต่างๆ ตั้งแต่สติ-สัมปชัญญะ ไปจนคิหิปฏิบัติ ต่อมาจึงได้เห็นความสำคัญของธรรมพื้นฐานเหล่านั้น ว่ามีคุณูปการมากปานใด

ได้รู้ว่าสติต้องคู่กับสัมปชัญญะเสมอ เหมือนอย่างจะเอื้อมมือไปหยิบของ ความระลึกว่าจะต้องหยิบของนั้นคือสติ ส่วนขณะที่เอื้อมไปนั้นต้องมีความรู้ตัวคือสัมปชัญญะกำกับอยู่ด้วยเสมอ คือความรู้ตัวตลอดเวลา ไม่ไปชนโน่นนี่ในระหว่างระยะที่เอื้อมมือไปนั้น

วันแรกที่เข้ากุฏิ จำได้ว่ามีของมากเหลือเกิน ล้วนเป็นของที่รับประเคนมาระหว่างบวชทั้งสิ้น ทั้งของจำเป็นและจิปาถะ

ผิดกับเมื่อกลับจากสวนโมกข์ ห้องเราไม่มีอะไร เหลือแต่อัฐบริขารเท่านั้น พื้นนอนใช้ผ้าอาบลาดปู หมอนใช้สังฆาฏิ นอกนั้นก็มีบาตรกับมุ้งกลด พื้นกระดานเตียนรื่น

วันที่ลาท่านพุทธทาสกลับวัดนั้น ท่านบอกว่า **“ทำจิตให้เป็นปกติได้ จะบวชอยู่หรือสึกไปก็ไม่สำคัญ”**

เพื่อนที่วัดถามว่า ไปสวนโมกข์แล้วได้อะไรมา ไม่รู้จะตอบอย่างไร ก็เลยบอกเป็นโวหารเซ็นว่า **“ได้สิ่งที่คิดว่าไม่ควรได้อะไรมา”**

เราไม่ได้ผูกพระอีกต่อไป เพราะได้ถอดออกจากคอ และบูชาไว้กับใจแล้ว พระที่อยู่ในใจคอยกำกับเตือนว่า

“

ดูก่อนอานนท์ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ใด ๆ
ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง
ปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นย่อมชื่อว่า
สักการะ เคารพนับถือ บูชา ตถาคต
ด้วยการบูชาอันสูงสุด

”

ความประทับใจ
ท่านอาจารย์พุทธทาส

เมื่อตอนที่ผมยังเป็นเด็ก คุณพ่อผมชอบพาผมและน้อง ๆ ไปสวนโมกข์เป็นประจำ ท่านอาจารย์พุทธทาสจะให้ผลไม้และขนมเด็ก ๆ ทาน และให้เด็ก ๆ ได้สะสมแสตมป์ ท่านก็จะให้พระเก็บแสตมที่ติดซองจดหมายไว้ให้เด็ก ๆ เสมอ พร้อมกับให้เด็ก ๆ ท่องคาถาเด็กดี **"ไม่ดื้ออย่างเดียวดีหมดทุกอย่าง" "เด็กดีจะไม่ดื้อ เด็กดื้อจะไม่ดี" "เด็กดื้อจะถูกตี"** และให้ตอบคำถาม เกิดมาทำไม? **"เกิดมาเพื่อทำให้โลกใบนี้งดงาม"** ตอนเด็กๆ พวกเราจึงชอบไปสวนโมกข์ แต่ก็ต้องเตรียมท่องคาถาเด็กดี และคำตอบเกิดมาเพื่อทำให้โลกใบนี้งดงาม

นอกจากนี้ตอนเด็ก ๆ ผมยังชอบนิทาน หนีไปอยู่กับโจรของท่านอาจารย์ด้วย เป็นนิทานพื้นบ้านของชาวบ้านรอบๆ อ่าวบ้านดอน เด็กสามคนหนีไปอยู่กับคนแปลกหน้า คนแปลกหน้าสอนเด็กตรงกันข้ามกับที่พ่อแม่สอน พ่อแม่สอนให้ทำดี ส่วนคนแปลกหน้าสอนให้ทำในสิ่งไม่ดี เด็กคนที่หนึ่งชอบ เลยอยู่กับคนแปลกหน้า เด็กคนที่สองไม่ชอบ หนีกลับมาอยู่กับพ่อแม่ ส่วนเด็กคนที่สามก่อนหนีกลับมาหาพ่อแม่ ก็ได้ฆ่าคนแปลกหน้าตาย

ก่อน เด็กคนที่หนึ่งเป็นเด็กไม่ดี ทำแต่สิ่งไม่ดี เด็กคนที่สองทำสิ่งดีๆ แต่พอลับหลังพ่อแม่ หรือพ่อแม่เผลอเมื่อไร ก็จะทำสิ่งไม่ดี ส่วนเด็กคนที่สามฆ่าคนแปลกหน้าตายด้วย แสดงว่าเขาจะทำแต่ความดีตลอดไป

คาถาเด็กดี และคำตอบว่าเกิดมาทำไม ? ช่วยให้ชีวิตวัยเด็กของผมเป็นเด็กที่มีน้ำใจ พร้อมจะช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวมอยู่เสมอ ในช่วงมัธยมจึงชอบทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม เป็นกรรมการนักเรียน เป็นประธานนักเรียน ทำโครงการพัฒนาโรงเรียน ตกแต่งโรงเรียนให้สวยงาม และเมื่อศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โท เอก ก็เป็นคนชอบทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมมาก เพราะมันสนุก และมีสุขมาก ยังระลึกอยู่ในใจเสมอว่าเกิดมาเพื่อทำให้โลกใบนี้งดงาม

ได้มีโอกาสมาบวชที่สวนโมกข์ เมื่อพรรษา ๒๕๓๑ ท่านอาจารย์บรรยายธรรมในพรรษานั้นเรื่อง ความแข็งแกร่งของชีวิต ทั้งพรรษาที่บวช จึงได้มีโอกาสฝึกความแข็งแกร่งของชีวิตในทุกด้าน ๆ โดยเฉพาะด้านจิตใจ จึงเริ่มเข้าใจโลกและชีวิตละเอียดขึ้นชัดเจนมากขึ้น เกิดมาเพื่อทำให้โลกใบนี้งดงาม โลกใบนี้ที่แท้ก็คือตัวเรานี้เอง ถ้าตัวเราหรือจิตใจของเราดีงามแล้ว เราก็จะสามารถมองสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้อย่างสวยงาม สร้างสรรค์ สงบเย็น และพร้อมเป็นประโยชน์กับทุกฝ่าย

เมื่อทำงานแล้ว มีครอบครัว กลับไปเยี่ยมบ้าน เยี่ยมสวนโมกข์ทุกครั้ง ท่านจะถามเสมอว่าทำงานเป็นอย่างไรบ้าง ผม

ก็พยายามเล่าให้ท่านฟังมากมาย ท่านก็ได้แต่ยิ้ม ๆ ไม่พูดอะไรเลย จะเป็นอย่างนี้อยู่หลาย ๆ ครั้ง มีอยู่ครั้งหนึ่งที่เล่าให้ท่านฟังว่า สนุก มีความสุขที่ได้นำนักเรียนไปเรียนรู้นอกห้องเรียน ไปเข้าค่ายอบรมคุณธรรมนักเรียน ท่านบอกว่า ใช้ได้ ใช้ได้ ทำงานมีความสุข สนุกกับงานแล้วใช้ได้ แสดงว่ามีธรรมะแล้ว จึงเริ่มเข้าใจประโยคทองของท่านที่ว่า **การทำงาน คือการปฏิบัติธรรม ทำงานให้เป็นสุข สนุกเมื่อทำงาน** จะได้ขึ้นสวรรค์ตั้งแต่เดี๋ยวนี้ ไม่ต้องรอให้ถึงชาติหน้า หรือชาติไหน ๆ ขึ้นสวรรค์ที่นี้ เดี๋ยวนี้ได้เลย

เมื่อมาเป็นผู้บริหารก็ได้ถือคติคำสอนของท่านอาจารย์ คุณธรรมของพระโพธิสัตย์ สุทธิ ปัญญา เมตตา ขันติ เมื่อต้องมาเป็นผู้นำคน เป็นหัวหน้าคนจะต้องเริ่มจาก ความจริงใจ ความบริสุทธิ์ใจ ความซื่อสัตย์สุจริต ตามมาด้วยการทำอะไรก็ต้องใช้ปัญญา ใช้เหตุให้ผลหาความรู้ในเรื่องนั้นๆ เป็นหัวหน้ามีลูกน้องหลายคน มีเพื่อนร่วมงานมากมายก็ต้องมีเมตตามากๆ แต่ละคนไม่เหมือนกัน มาจากต่างที่ ต่างครอบครัว ต่างพื้นฐานที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นผู้นำต้องมีความอดทนสูงกว่าคนทั่วไป

ผมชอบสัญลักษณ์เสาห้าต้นของสวนโมกข์ หมายถึงพละ๕ คือ ธรรมเป็นกำลัง ๕ อย่างที่จะทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างมีคุณภาพ เราจะต้องเริ่มด้วย ๑. สัทธา ความเชื่อ. เราต้องเริ่มต้นด้วยความเชื่อ ด้วยศรัทธาในองค์กรของเรา ศรัทธาในหัวหน้าของเรา เราต้องสัทธา เชื่อมั่นในหลักวิชา ทฤษฎี แล้วต้องตามมา

ด้วย ๒. วิริยะ ความเพียร ทำให้สุดความสามารถ พยายามให้เต็มที่เต็มกำลัง เต็มเวลา. และขณะที่ทำอยู่ต้องมี ๓. สติ ความระลึกได้. มีสติอยู่เสมอ และควบคู่กับ ๔. สมาธิ ความตั้งใจมั่น. และจะต้องทำงานทุกอย่างทุกขั้นตอนด้วย ๕. ปัญญา เมื่อเราตั้งใจทำงานด้วยสติปัญญา งานของเราย่อมไม่บกพร่องไม่เสียหายแน่นอน

ผมชอบปณิธานสามประการของท่านอาจารย์ ๑.ให้ศาสนิกเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน ๒. ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ๓. ออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม. โดยเฉพาะปณิธานที่ ๓ ทุกวันนี้คนเราตกเป็นทาสของวัตถุ นิยมวัตถุ แสวงหาแต่วัตถุ แข่งขันกันสะสมวัตถุ มีความสุขกับปัจจัยหรือวัตถุภายนอก ซึ่งไม่ยั่งยืนเป็นความสุขชั่วคราว เงินทองเลยไม่พอใช้ ผมจึงชอบไปนอนที่สวนโมกข์อยู่บ่อย ๆ อยู่กับสื่อ ๑ ผืน หมอนไม้ ๑ อัน

ท่านอาจารย์บอกว่าก่อนนอนนอกจากกราบพระแล้วต้องสามารถกราบตัวเองหรือไหว้ตัวเองได้ด้วย ผมพบว่าวันไหนที่เราสามารถทำได้อย่างที่ท่านอาจารย์บอกคือกราบตัวเอง ไหว้ตัวเองได้อย่างสนิทใจ โดยไม่เข้าข้างตัวเอง วันนั้นเราจะรู้สึกภูมิใจในตัวเอง วันนั้นจะรู้สึกพอใจในตนเองมาก วันนั้นเราสามารถใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่า มีชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างมีคุณค่ามีประโยชน์จริง ๆ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โพธิพันธ์ พานิช
ผู้ช่วยอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ความประทับใจ...อาจารย์พุทธทาส

ปี ๒๕๑๙ ผมอายุ ๑๙ ปี ได้บวชเป็นสามเณรจากจังหวัดพัทลุง และได้เดินทางมาอยู่สวนโมกข์ ในสมัยนั้นถนนสายเอเซียหน้าสวนโมกข์ กำลังทำการก่อสร้าง การเดินทางไปสวนโมกข์ต้องเดินทางโดยรถไฟ และต้องต่อรถ ๒ แถวที่สถานีไชยา ไปสวนโมกข์ ระยะทางประมาณ ๘ กม. สวนโมกข์ในช่วงนั้นถือว่าการคมนาคมยังไม่สะดวก ภายในสวนโมกข์เองก็ยังมีการก่อสร้างอาคารต่างๆ อยู่ เช่น เรือที่ใช้เป็นโรงธรรมใกล้โรงมหรสพทางวิญญาณ การก่อสร้างในช่วงนั้นมีพระเณรที่อาศัยอยู่ในวัดสวนโมกข์และชาวบ้านใกล้ๆ มาช่วยกันก่อสร้าง ผมเองก็มีโอกาสได้ช่วยก่อสร้างเรือ และได้เห็นความร่วมมือระหว่างพระเณรกับชาวบ้านช่วยกันทำ โดยไม่คิดค่าแรงงานใดๆ และมีความสนุกจากการทำงานหนัก ตามที่ท่านอาจารย์พุทธทาสและท่านอาจารย์โพธิ์ กล่าวเสมอว่า ทำงานให้สนุก เป็นสุขกับการทำงาน การทำงานคือการปฏิบัติธรรม เหงื่อที่ออกมาจากการทำงานคือน้ำมนต์อันศักดิ์สิทธิ์เป็นสุขในขณะที่ทำงานโดยไม่ต้องรอผลของงาน ผลงานก็จะออกมาดี และโดยธรรมเนียมของสวนโมกข์ ทุกอาทิตย์ก่อนวันพระจะกำหนดให้เป็นวันกรรมกร พระเณรจะออกมาช่วยกันทำงานวัด

พัฒนาวัดหลายๆ อย่าง ผมเองได้รับการสอนจากอาจารย์พุทธทาส และอาจารย์โพธิ์ว่า **ทำอะไรทำให้จริงจัง อย่าทำแบบขอไปที** ท่านพูดว่า **เรียนอะไรเรียนให้รู้เป็นครูเขา จะได้เบาแรงตนเร่งขวนขวาย** ผมเองจดจำและนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันตลอดเวลา เราทำงานสนุก เป็นสุขเมื่อทำงานอยู่ตลอดเวลา และจิตใจก็ไม่ทุรนทุรายกับผลของงาน มีความสุขสบายตั้งแต่เริ่มทำ กำลังทำ และเมื่อทำเสร็จ อยู่ตลอด และอาจารย์สอนให้ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อตัวเองและสังคม ผมก็ยึดถือปฏิบัติตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ถือว่าการไปอยู่สวนโมกข์ทำให้ชีวิตของผมเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนวิธีคิด วิธีการดำเนินชีวิต และมีความมุ่งมั่น เด็ดเดี่ยว และสามารถทำใจให้ปล่อยวางได้ในผลที่ออกมา ไม่ว่าจะพอใจ หรือไม่พอใจ ไม่ต้องแบกความทุกข์ตลอดเหมือนคนโดยทั่วไปในสังคมปัจจุบันที่น่าจะได้รับการเรียนรู้ธรรมะ ประพฤติปฏิบัติธรรมะ เพื่อเป็นเครื่องประเล้าประโลมใจให้สงบเย็นและเป็นสุข และถ้าคนส่วนมากในสังคมร่วมกันประพฤติปฏิบัติธรรม สังคมก็จะสงบเป็นสุข เป็นสังคมที่น่าอยู่ พวกเราทั้งหลายจึงพยายามช่วยกันคนละไม้คนละมือตามกำลังความสามารถของตน เพื่อสร้างเหตุและปัจจัยให้คนได้มาปฏิบัติธรรมกันมากๆ ตามแต่ความสามารถที่จะช่วยได้ และจะทำตลอดไปจนกว่าจะสิ้นลมหายใจ เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขของคนทั้งหลายที่มีโอกาสได้มาปฏิบัติธรรมทุกๆคน

ธนิต สมแก้ว

ท่านอาจารย์พุทธทาส
กับชีวิตของข้าพเจ้า

"ไม้สั้นอย่าเอาไปรันขี้" เสียงธรรมเทศนาของภิกษุรูปหนึ่งทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ที่ข้าพเจ้าบังเอิญได้ยินสมัยเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าท่านเป็นใคร ฉุกคิดเพียงว่า ครูที่โรงเรียนสอนว่า **"ขี้"** เป็นคำหยาบกุลสตรีไม่ควรพูด แต่ทำไมพระใช้ได้ แสดงว่าไม่ใช่คำหยาบแท้ เมื่อเติบโตขึ้นจึงทราบว่าเป็น**เสียงท่านอาจารย์พุทธทาสแห่งสวนโมกขพลาราม**

ประมาณปีพ.ศ. ๒๕๒๘ หรือ ๒๕๒๙ จำไม่ได้แน่นอน ข้าพเจ้ามีโอกาสไปวัดธารน้ำไหลเป็นครั้งแรก วันนั้นเงียบมาก ไม่พบเห็นผู้ใด เห็นแต่ต้นไม้สูงใหญ่ ร่มครึ้ม ได้กลิ่นป่า เห็นใบไม้ร่วง ได้ยินเสียงไก่ขัน จึงเดินตรงเข้าไปอย่างย่ามใจ ไม่คิดว่าจะเป็นการรบกวนผู้ใด กระทั่งได้เห็นภิกษุรูปหนึ่งนั่งบนม้าหินอ่อนลักษณะเหมือนที่เคยเห็นในรูป ท่านมองตรงมา จึงทรุดตัวลงกราบท่านบนพื้นทราย เมื่อเงยหน้าขึ้นก็ได้ยินเสียง ๆ เดียวกับที่เคยได้ยินจากวิทยุถามว่า **"มาแต่ไหนกัน"**

ปกติเมื่อไปวัดกับผู้ใหญ่ ต้องไปหาพระไปกราบพระบนกุฏิ ไม่ใช่บนลานทราย ไม่คาดคิดว่าจะพบท่านอาจารย์ประมุขของวัด

ได้ง่ายดายเช่นนี้ ตกใจ ไม่ได้เตรียมคำพูดที่เหมาะสม รีบตอบท่านว่ามาจากลพบุรี ท่านถามต่อว่า **"มีอาชีพอะไร"** ตอบท่านว่าเป็นศึกษานิเทศก์ ท่านถามต่อว่า **"เป็นศึกษานิเทศก์ รู้จัก รุ่ง แก้วแดง ไหม"** ตอบท่านว่ารู้จัก ท่านพูดต่อว่า **"เขามาอยู่ที่นี่ เขามาทำงานกันหลายคน มาหลายวันแล้ว"** ท่านถามต่อทันทีว่า **"ไปดูโรงหนังแล้วหรือยัง"** ตอบท่านว่ายัง เพราะมาเป็นครั้งแรก ท่านพูดต่อว่า **"ไปดูโรงหนังสิ"**

แสดงว่าจบบทสนทนา ข้าพเจ้าก้มลงกราบลา ใจนึกว่าเป็นมหาโชคดีที่ได้พบท่าน ได้กราบท่านโดยไม่ได้คาดหวัง แต่น่าเสียดายขณะนั้นข้าพเจ้ายังไม่รู้จักศาสนาของตนเอง เป็นชาวพุทธแต่เพียงบัญชี ข้าพเจ้าโง่ขนาดที่ว่าเพื่อนต่างศาสนาถามว่า พระพุทธเจ้าสอนอะไร ข้าพเจ้าตอบไม่ได้

ข้าพเจ้าสนใจพุทธทาสธรรมอย่างจริงจังในปลายปีพ.ศ. ๒๕๔๐ เมื่อกลับมาเป็นครูอีกครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าพานักศึกษามาศึกษาเรียนรู้ที่สวนโมกขพลารามเสมอ ปรารถนาเปิดโลกทัศน์เยาวชนไทยให้ตระหนักว่าแหล่งเรียนรู้วิเศษที่สุดอยู่ภายในจังหวัดของเรา ไม่ต้องดิ้นรนไปที่ใด ชาวต่างชาติ ต่างศาสนาอยู่ไกลแสนไกล เขายังดั้นด้นมาถึงสวนโมกข์ คนฉลาดควรกินเกลือเมื่อมีเกลืออยู่ใกล้

สิ่งที่เป็นคุณต่อข้าพเจ้ามากที่สุดจากท่านอาจารย์คือ **ภาษาธรรม-ภาษาคน** ท่านมีวิธีอธิบายแก่นธรรมให้รู้ว่าอะไรคืออะไร หากไม่เข้าใจความแตกต่างระหว่าง ๒ ภาษานี้ ไม่ว่าพุทธ

ศาสนาหรือศาสนาอื่นใดจะไม่เป็นที่พึ่งของมนุษย์ได้จริง ด้วยเหตุนี้ทำให้พุทธศาสนิกจำนวนมากไม่เข้าใจแก่นศาสนาของตนเอง มีธรรมกลายเกิดขึ้นเกลื่อนกลาดมากมาย

เมื่อ ๑๐ กว่าปีที่ผ่านมา ข้าพเจ้าสงสัยว่า ศีล สมาธิ ปัญญา จะสลับที่กันได้หรือไม่ พยายามถามผู้อื่น แต่ได้คำตอบไม่ชัดเจน จึงเพียรค้นหาจากหนังสือของท่านอาจารย์ ใช้เวลาหลายปีกว่าจะได้คำตอบที่ชัดแจ้งและเป็นจริงทุกเมื่อ

หากข้าพเจ้าได้มีโอกาสถามท่านอาจารย์ที่ลานทรายหน้าม้าหินอ่อน ท่านจะตอบว่า **"เมื่อเป็นทฤษฎี เรียงแบบนี้ หากเป็นปฏิบัติ ปัญญาต้องมาก่อน ตามด้วยศีล ต่อด้วยสมาธิ ดูจากอริยมรรคมีองค์แปดสิ"** ถ้าแววตาข้าพเจ้าแสดงความข้องใจ ท่านจะขยายความต่อไปว่า **"ถ้ามีความคิดเห็นถูกต้อง อื่น ๆ จะถูกต้องไปหมด เพราะสัมมาทิฏฐิเป็นตัวนำ เป็นตัวเหตุอย่างยิ่งของจริยธรรมทั้งปวง ทำให้เข้าใจธรรมะปลีกย่อยทุกเรื่องโดยไม่ต้องเข้าโรงเรียนนักธรรม"**

กายเนื้อท่านอาจารย์มอดไหม้ไปหมดแล้ว เหลือเพียงเสียงธรรม กายธรรมจำนวนมหาศาลที่จวบจนวันตายข้าพเจ้าก็ไม่มีวันศึกษาได้หมด ท่านมีแนวทางสำหรับทุกคน ทุกเรื่อง ทุกกาลเวลาให้ขุดค้น คัดเลือก นำไปเป็นแสงเทียนส่องทางชีวิต ข้าพเจ้าก็เช่นกัน พยายามทำความเข้าใจหลักคิดของท่าน นำมาสอนใจตน นำมาปฏิบัติ หากยังสงสัยสิ่งใด เรื่องไหน ไปค้นหาไปถามท่านอาจารย์ ท่านจะให้คำตอบชัดเจนทุกเรื่อง ทุกแง่มุม

ทุกวันนี้ ท่านอาจารย์อยู่ใกล้ชิดข้าพเจ้ายิ่งกว่าแต่กาลก่อน ท่านอาจารย์สอนว่าให้มีพระพุทธองค์เป็นกัลยาณมิตรเถิด แล้วจะพ้นทุกข์ได้ หากมีผู้ถามว่า ผู้ใดเป็นกัลยาณมิตรของเธอ ข้าพเจ้าได้ทันควันว่า **ท่านอาจารย์พุทธทาส**

บัดนี้กาลเวลาล่วงเลย ประชาชนไม่เข้าใจภาษาคน-ภาษาธรรมที่ตนมีอยู่ในทะเบียนบ้าน ขาดกัลยาณมิตร ขาดความคิดเห็นที่ถูกต้อง บ้านเมืองจึงระส่ำระสาย ตกอยู่ในความลำบากยากเข็ญรบราฆ่าฟันกันโดยลืมไปว่า ไม่ต้องเสียเงิน เสียเวลาฆ่ากัน อีกไม่นานก็ตายเองทั้งหมดทั้งสิ้นทุกผู้ทุกนาม หากท่านอาจารย์ยังมีชีวิต ท่านอาจจะพูดว่า **"อ้ายชาติโง่ ไม่รู้จักความถูกต้อง"**

อินทุวรรณา เชยชื่นสกุล

สุราษฎร์ธานี

๓๐ เมษายน ๒๕๔๗

ทำไม...ต้องธรรมาศรมธรรมมาตา

โดย : สุภาวิณี วิบูลย์เขตร์

ไม่สร้างด้วยไม้ ด้วยโลหะ ด้วยอิฐปูน
แต่สร้างด้วยใจ
ด้วยมโนธาตุ ในใจคนทุกคน
เมื่อนั้น ธรรมมาตาย่อมมีโอกาสเกิดขึ้นได้จริง

ธรรมาศรมธรรมมาตา สวนโมกขพลาราม เป็นสถานปฏิบัติธรรมของสตรีที่เกิดจากความดำริริเริ่มโดยตรงของท่านพุทธทาส อินทปัญโญ แห่งสวนโมกขพลาราม ที่ประสงค์ให้เพศหญิงผู้ปรารถนาสละโลก อุทิศชีวิตเพื่อพระธรรม ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาและปฏิบัติธรรม ด้วยความมีจิตสำนึกที่เสียสละ ดำรงชีวิตที่เรียบง่าย มีความอดทนที่จะประพฤติปฏิบัติธรรม จนมีพระธรรมเป็นที่พึ่งแก่ตนเองอย่างสูงสุด สามารถนำธรรมะไปเผยแผ่แก่เพื่อนมนุษย์ และชาวโลก ให้มีธรรมะเป็นที่พึ่งในการดำเนินชีวิต

ธรรมาศรมธรรมมาตา จึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นอาศรมสำหรับผู้เป็น*ธรรมมาตา* คือทั้ง*มีธรรมเป็นแม่* และ*มีแม่เป็นธรรม* มีธรรมเป็นแม่ หมายถึง ผู้ที่สามารถศึกษาและปฏิบัติจนเห็นแจ้งชัดด้วยปัญญาว่า มีธรรมะเป็นที่พึ่ง มีแม่เป็นธรรม หมายถึง เมื่อศึกษาและปฏิบัติอย่างสูงสุดแล้ว สามารถกำเนิดบุตรทางวิญญาณ โดยถ่ายทอดธรรมะอบรมผู้อื่นให้มีธรรมะเช่นเดียวกับตน

ความดำริให้มีธรรมาศรมธรรมมาตานี้ มีอยู่ในช่วงปลายชีวิตท่านพุทธทาส ท่านได้เขียนไว้เป็นลายมือของท่านเอง ปรากฏเป็นหลักฐานให้ทราบถึงความดำริความปรารถนาของท่าน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดดำเนินงานเกี่ยวกับโครงการธรรมมาตาต่อไป

หลังจากที่ท่านพุทธทาสได้ละสังขารในวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ท่านธรรมทาส พานิช ผู้เป็นน้องชายของท่าน และเป็นประธานธรรมทานมูลนิธิในขณะนั้น มีหน้าที่ดูแลกิจการของสวนโมกข์ และส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสวนโมกข์ ได้มีหนังสือถึงอุบาสิกาคุณรัญจวน อินทรกำแหง ให้ช่วยรับดำเนินการในเรื่อง*โครงการธรรมมาตา*ต่อไป

อุบาสิกาคุณรัญจวน อินทรกำแหง ได้ขอให้แพทย์หญิงเสริมทรัพย์ ดำรงรัตน์ ซึ่งเป็นศิษย์ผู้หนึ่งของท่านอาจารย์ ที่สนใจศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรมมาเป็นเวลานานปี มาช่วยศึกษาเอกสารบันทึกเกี่ยวกับธรรมาศรมธรรมมาตา ตลอดจนการศึกษาระเบียบปฏิบัติ และการดำเนินงานของสำนักปฏิบัติธรรมสตรีอื่น ๆ เพื่อประกอบการพิจารณา

เนื้อความสำคัญที่ อุบาสิกาคุณรัญจวน อินทรกำแหง ได้นำมาพิจารณา และถือเป็นเป้าหมายหัวใจของการดำเนินงานธรรมาศรมธรรมาตา คือเนื้อความที่ท่านอาจารย์พุทธทาสได้กล่าวไว้ว่า

"เพื่อให้เพศแม่ได้มีโอกาสศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรมได้เต็มที่ แล้วเผยแผ่สืบอายุพระพุทธศาสนาได้สูงสุด ในลักษณะของธรรมทูตหญิง เป็นการเสริมแทนภิกษุณีบริษัทที่ยังขาดอยู่"

ด้วยเหตุปัจจัยในหลาย ๆ ด้านที่ยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการ*โครงการธรรมมาตา*ได้อย่างเต็มรูปแบบ คณะทำงานจึงได้ตกลงให้มีการจัดอบรมโครงการฝึกอบรมตน เพื่อความมีชีวิตพรหมจรรย์ที่หมดจดงดงามเป็นระยะเวลา ๓ เดือนก่อน คือ รุ่นที่ ๑ ต่อมาได้ขยายเวลาอบรมเป็น ๔ เดือน ให้เป็นเสมือนโครงการนำร่องเพื่อไปสู่โครงการธรรมมาตาในอนาคต แต่ปัจจุบันนี้การอบรมได้กลับมาใช้ระยะเวลาการอบรม ๓ เดือน เช่นเดิม

โครงการฝึกอบรมตนเพื่อความมีชีวิตพรหมจรรย์ที่หมดจดงดงาม จึงได้ก่อกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยมีคุณเมตตา พานิช ประธานธรรม-ทานมูลนิธิเป็นผู้ดูแลให้ความสนับสนุนในเรื่องปัจจัยสี่ รวมทั้งการจัดอบรมในแต่ละครั้งและอื่น ๆ

อุบาสิกาคุณรัญจวน อินทรกำแหง ท่านได้มาให้การอบรมด้วยตัวท่านเองตลอดระยะเวลา ๓ เดือน ของการอบรมรุ่นที่ ๑ คณะทำงานจึงได้มีโอกาสเรียนรู้วิธีการฝึกอบรมทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเป็นแบบอย่างในการดำเนินงานต่อไป และในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ท่านได้ให้ความเมตตามาเป็นผู้ดำเนินการจัดอบรมรุ่นที่ ๑๒ ณ ธรรมาศรมธรรมมาตา ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑ มิถุนายน - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐ คณะทำงานซาบซึ้งถึงความกรุณาของท่านที่ทุ่มเทการทำงานด้วยความเสียสละ เพื่อพระศาสนา

เจตนารมณ์ของท่านพุทธทาสที่ให้มีธรรมาศรมธรรมมาตานั้น ก็เพื่อเป็นที่ฝึกปฏิบัติธรรมของเพศแม่ และสำหรับโครงการธรรมมาตานั้น จะสัมฤทธิ์ผลขึ้นได้ ก็ด้วยจิตวิญญาณของผู้หญิงที่ปรารถนาสละโลก อุทิศชีวิตเพื่อพระธรรม มีจิตสำนึกที่เสียสละดำรงชีวิตที่เรียบง่าย มีความอดทนในการที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมเข้ามาใช้ชีวิตอย่าง อนาคาริกา ผู้สละบ้านเรือน มุ่งหน้าสู่ชีวิตพรหมจรรย์ เพื่อมีพระธรรมเป็นแสงสว่างเป็นที่พึ่งแก่ตน สามารถนำธรรมไปเผยแผ่แก่เพื่อนมนุษย์และชาวโลก เพื่อให้โลกมีธรรมยิ่งขึ้น

บุคคลดังกล่าวเช่นนี้เท่านั้น ที่จะประคับประคอง*โครงการธรรมมาตา*ให้เกิดขึ้นได้สมตามเจตนาของท่านพุทธทาส อินทปัญโญ แห่งสวนโมกขพลาราม และท่านยังได้บันทึกด้วยลายมือของท่านไว้เตือนใจทุกคนว่า

ธรรมมาตามณเฑียร

ไม่สร้างด้วยไม้ ด้วยโลหะ ด้วยอิฐปูน

แต่สร้างด้วยใจ

ด้วยมโนธาตุ ในใจคนทุกคน

เมื่อนั้น ธรรมมาตาย่อมมีโอกาสเกิดขึ้นได้จริง

บัดนี้ ธรรมาศรมธรรมมาตาได้ดำเนินการมาถึงปีที่ ๑๕ แล้ว มีโครงการทั้งหมด ๓ โครงการ เป็นโครงการที่มีการอบรม ๒ โครงการ คือ

๑. โครงการอาจริยบูชา เนื่องในวันพุทธทาส เพื่อเป็นการปฏิบัติบูชาแด่ท่านพุทธทาส อินทปัญโญ ระหว่างวันที่ ๒๘ พฤษภาคม — ๖ มิถุนายน

๒. โครงการฝึกอบรมตนเพื่อความมีชีวิตพรหมจรรย์ที่หมดจดงดงาม หลักสูตร ๓ เดือน ช่วงเข้าพรรษา

การฝึกอบรมตนในโครงการนี้ ดำเนินการจัดอบรมมาแล้วทั้งหมด ๑๗ รุ่น มีสมาชิกที่ผ่านการอบรมรุ่นต่าง ๆ หลายท่านที่ได้เข้ามาช่วยงานในการอบรมที่ *ธรรมาศรมนานาชาติ สวนโมกขพลาราม* ให้กับชาวต่างประเทศ ชาวไทย และที่อื่น ๆ เป็นการเผยแผ่ธรรมะตามโอกาสที่เหมาะสมของแต่ละท่าน

๓. โครงการปฏิบัติเฉพาะตน เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความตั้งใจปฏิบัติธรรม ได้มาใช้ประโยชน์จากสถานที่นี้ สามารถสมัครได้ ทั้งผู้ที่เคยและไม่เคยผ่านการอบรมจากธรรมาศรมธรรมมาตา โดยสมัครได้ตลอดปี

ในฐานะที่ข้าพเจ้าได้มาเข้าโครงการฝึกอบรมตน ฯ รุ่นที่ ๑๑ ระหว่างวันที่ ๑ กันยายน - ๓๑ ธันวาคม ๒๕๔๘ และเมื่อสิ้นสุดการอบรม ข้าพได้อาสาสมัครอยู่เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระการทำงานของคณะทำงาน ควบคู่กับการปฏิบัติธรรมไปด้วย นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้

ความตั้งใจในครั้งแรกที่ตัดสินใจเข้ามาฝึกอบรมตนในโครงการนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะได้มีโอกาสศึกษาพุทธศาสนา ฝึกฝนอบรมพัฒนาชีวิต เพราะตนเองไม่เคยมีความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับพุทธศาสนามาก่อน จากความรู้ทางธรรมะที่ได้รับจากการฝึกฝนและอบรมในครั้งนั้น ทำให้พอที่จะเข้าใจได้บ้างว่า ความทุกข์เกิดจากอะไร จะดับทุกข์ได้อย่างไร เข้าใจชีวิตได้มากขึ้นว่า เราเกิดมาเพื่ออะไร และจะได้รับอะไรที่ได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา

ตลอดระยะเวลาที่อยู่ประจำที่นี่ ชีวิตในทางธรรมได้เกิดขึ้นจาก*ธรรมาศรมธรรมมาตา สวนโมกขพลาราม* และท่านพุทธทาส อินทปัญโญ แห่งสวนโมกขพลาราม ถ้าไม่ได้มีโอกาสมาอยู่ที่นี่ได้ศึกษาธรรมะจากท่านพุทธทาส ชีวิตก็ยังคงวนเวียนอยู่ในความทุกข์อย่างมากมาย ถึงเดี๋ยวนี้ก็มิใช่ว่าจะหมดความทุกข์เสียทีเดียว

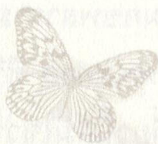
แต่ความทุกข์ก็ลดน้อยลงเป็นไปตามลำดับ และคงต้องเพียรปฏิบัติธรรมไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่

ธรรมาศรมธรรมมาตา และท่านพุทธทาส จึงเปรียบเสมือนแสงสว่างส่องนำทางชีวิตด้านในให้มีการพัฒนายิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับสติและปัญญา ความพากเพียรในการปฏิบัติของเราด้วย

เพื่อเป็นการทดแทนบุญคุณ *ธรรมาศรมธรรมมาตา และท่านพุทธทาส* ข้าพเจ้าตั้งใจว่า หากไม่มีเหตุปัจจัยอะไรที่มาเปลี่ยนแปลงข้าพเจ้าคงจะเป็นอาสาสมัครอยู่ที่นี่ตลอดไป เพื่อบูชาพระคุณของท่านพุทธทาสอันหาที่สุดมิได้ และเป็นการแบ่งเบาภาระของคณะทำงาน ซึ่งนับวันจะร่วงโรยไปตามกฎของธรรมชาติ พร้อมทั้งตั้งใจที่จะทำงานรับใช้พระศาสนาสืบต่อไป

นับถึงวันนี้ *ธรรมาศรมธรรมมาตา สวนโมกขพลาราม* ก้าวสู่ปีที่ ๑๕ จะยังคงดำเนินงานเพื่อเผยแผ่พระธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดไปตามเจตนารมณ์ของท่านพุทธทาส อินทปัญญโญ แห่งสวนโมกขพลาราม.

ผู้ให้...เป็นสัปปายธรรม

ชีวิตฉันเข้าออกวัดมาตั้งแต่เป็นเด็ก เก็บผักหญ้าไปขายที่ตลาด ขายไม่หมดก็เอาไปวัดให้ยายทำอาหารถวายพระ (คงได้บุญน้อยเพราะเป็นของเหลือ) พอปิดเทอมทีก็ย้ายไปอยู่วัดกับยาย ยายให้ทำอะไรก็ทำตามประสาเด็ก ทั้งไหว้พระ สวดมนต์ เป็นนกแก้วนกขุนทอง หน้าร้อนปั่นจักรยานเหงื่อย้อยไปขอเก็บดอกลั่นทม เอามาทำน้ำสรงพระในวันสงกรานต์ พอโตขึ้นไปเรียนหนังสือต่างจังหวัด เมื่อกลับบ้าน ก็จัดของไปเยี่ยมยาย ยายก็กวนมะขาม (วัด) ไว้รอ เป็นความประทับใจในวัยเด็ก ที่มีทั้งความสนุกสนาน และสงบเย็นพร้อม ๆ กัน

เมื่อเรียนจบเริ่มทำงาน พี่คนหนึ่งก็พาเดินสายไปวัดปฏิบัติธรรม ตัวเองก็เข้าสำนักนี้ ออกสำนักโน้น สวนโมกข์ก็เคยมาตั้งแต่ท่านอาจารย์พุทธทาสยังอยู่ ได้แค่กราบท่านแล้วไปโรงหนังและเดินป่า น่าเสียดายที่ตอนนั้นมีธรรมะแค่หางอึ่ง จึงไม่กล้าเสวนาธรรมกับท่าน

ในปี ๒๕๓๖ มีโอกาสเข้ามาอบรมที่สวนโมกข์นานาชาติ คราวนั้นท่านดุษฎี เป็นผู้อบรมการปฏิบัติอานาปานสติ ก็เหมือน

ทุกครั้งที่ได้เข้าอบรมธรรมะ จิตจะชุ่มเย็นไม่อยาก กลับไปทำงานอีก กลับมางานก็ยุ่ง ทำให้ปฏิบัติไม่ต่อเนื่อง จึงตั้งใจว่ารีบทำงานเก็บเงินให้พอใช้ยามแก่ แล้วออกมาปฏิบัติธรรมจะดีกว่า ล่วงมาจนอายุ ๕๐ ก็ยังเก็บเงินไม่พอ รอไปเรื่อย ๆ คงทำงานจนแก่ตายแน่ ธรรมะจัดสรรให้ได้อ่าน **ร้อยคน ร้อยธรรม ๑๐๐ปี พุทธทาส** ในหน้าสัมภาษณ์ป้าหมอเสริมทรัพย์ ดำรงรัตน์ จึงทราบว่ามีสถานปฏิบัติธรรมสำหรับผู้หญิง ตอนนั้นทำงานที่ดอยตุงเชียงราย ลางานแล้วเดินทางมาดูสถานที่ เห็นศาลาย่าเคลื่อน ก็รู้ว่านี่ไงเป็นที่ที่เราจะปฏิบัติธรรม เมื่อเดินทางกลับได้ยื่นใบลาออกทันที ไม่ลังเลเลยว่าทางข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ?

นึกถึง คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เมื่อครั้งบวชเป็นพระเดินทางมาสวนโมกข์ เขียนไว้ในหนังสือ **แผ่วผ่านธารน้ำไหล** ว่าถ้าตั้งใจปฏิบัติจริง ไม่ต้องกลัวอด เพราะพระพุทธเจ้าท่านทำทางไว้ให้แล้ว ก็ยิ่งมั่นใจในทางสายนี้

หลังจากสัมภาษณ์เข้าอบรมในโครงการฝึกอบรมตนเพื่อความมีชีวิตพรหมจรรย์ที่หมดจดงดงาม ในรุ่น ๑๒ แล้ว ก็เดินทางสู่ธรรมาศรมธรรมมาตา ในรุ่นนี้ นอกจากมีวิทยากรประจำให้การอบรมแล้ว ก็ยังมีท่านอาจารย์รัญจวน อินทรกำแหง ร่วมด้วยจึงทำให้การอบรมเข้มข้นขึ้น ๔ เดือนในช่วงดังกล่าว ชีวิตมีหลายรสชาติ ทั้งสุข (สงบเย็น), ทุกข์ (เจ็บปวดทางกาย), เศร้า (คิดถึงบ้านและอาหาร), เคล้าน้ำตา (ธรรมปิติ), ได้ฝึกอานาปานสติ ๑๖ ขั้น เห็นความอัศจรรย์ของลมหายใจ, ได้เข้าใจไตรลักษณ์ ที่มี

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาในธรรมทั้งปวง, ได้เรียนรู้กระแสแห่งปฏิจ-จสมุปบาท ว่าการเกิด—ดับของความทุกข์ มีปัจจัยเกี่ยวเนื่องกันอย่างไร, รู้จักขันธ์ห้าที่มีอุปาทานยึดครอง แล้วทำให้เกิดทุกข์ และเข้าใจอริยสัจสี่ได้ลึกซึ้งขึ้น, ที่เห็นด้วยตนเองชัดเจนที่สุด คือ ตัวกูเกิดทุกที ทุกข์ทุกที รวมทั้งหัวข้อธรรมอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องรู้ เพื่อห่างไกลจากความทุกข์จนถึงหมดทุกข์อย่างสิ้นเชิง การอบรมครั้งนี้ เป็นเสมือนจุดเปลี่ยนของชีวิต ทำให้มีธรรมะเป็นเครื่องนำทาง จากบัดนั้นจนบัดนี้ ๗ ปีแล้ว มีติดขัดบ้าง ก็ยังคงเดินหน้าต่อไป บางครั้งการปฏิบัติก็ยากเหลือเกิน นิวรณ์ทั้ง ๕ เรียงตัวกันเข้ามากวนใจ ก็ดูก็รู้กันไป ทำได้บ้าง ไม่ได้บ้าง แต่ที่รู้ได้แน่นอน คือ ชีวิตความเป็นอยู่เบาและง่ายขึ้น

ปัจจุบันใช้ชีวิตส่วนใหญ่ที่ธรรมาศรมธรรมมาตา ที่ซึ่งท่านอาจารย์พุทธทาสดำริให้มีขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีสถานที่ปฏิบัติธรรม โดยไม่ต้องมีความกังวลใด ๆ ถือได้ว่าเป็นสถานที่สัปปายธรรมโดยแท้

สัปปายธรรม : เป็นธรรมที่ทำความสบาย คือ ให้ความสะดวก ความง่ายในหน้าที่ที่ตนจะต้องปฏิบัติหรือในการเป็นอยู่ ซึ่งระบุถึงธรรม ๗ ประการดังนี้

๑. **ที่อยู่สบาย** มีรั้วโดยรอบ จึงรู้สึกปลอดภัย และมีความสงัดในระดับหนึ่ง ถ้าเรานิ่งและสงบพอ จะได้ยินเสียงนก ที่ร้องเป็นธรรมะให้ได้ขบคิด เช่น กูทุกข์ ๆ (ทุกข์เพราะมีตัวกู), ตถาตา (เช่นนั้นเอง : มุ่งมั่นเข้าไป จะได้ถึงภาวะนี้), ของของกู (อะไร ๆ

ก็ของกู หนักแย่ !), จะไปส่งมั้ยเนี่ย ? (นิพพานต้องไปเอง ไม่มีใครส่งได้ดอก) ฯลฯ เป็นธรรมะจากธรรมชาติล้วน ๆ

๒. **ที่หาอาหารสบาย** แค่หิ้วปิ่นโต ไปตักอาหารที่โรงครัวเท่านั้น

๓. **ถ้อยคำสบาย** เป็นสถานที่พูดจากันน้อยมาก เราอยู่กันแบบธรรมชาติ ใครขยัน ก็ไม่มีคนชม ใครขี้เกียจ ก็ไม่มีคนตำหนิ (อาจมีในใจบ้าง) ไม่มีใครแสดงออกให้จิตเราฟูหรือแฟบ เราจึงทำงานด้วยจิตนิ่ง ได้เท่าไหร่ ก็เท่านั้น

๔. **บุคคลสบาย** มีกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทางธรรม ถ้าไม่มีใครเลยก็ใช้ประโยชน์จากซีดี หรือ หนังสือท่านอาจารย์นั่นแหละ หมดกำลังใจก็ไปนั่งดูรูปท่านที่ศาลาอำนวยการแล้ว ท่านจะถามเราว่า *"ได้ทำเต็มที่แล้วหรือยัง ?"* แค่นี้ก็มีกำลังใจกลับคืนมาแล้ว

๕. **อาหารสบาย** ส่วนมากเป็นอาหารมังสวิรัติที่มั่นใจได้ว่าวัตถุดิบหลายอย่างมาจากธรรมชาติ ปลอดสารพิษ ทั้งผักสดและผลไม้ แต่บางทีร่างกายก็ประท้วงว่า ขอโปรตีนสัตว์บ้างเถิด พอดีถึงคราวต้องกลับบ้านรับโปรตีน เพื่อเพิ่มน้ำหนักตัว

๖. **ฤดูสบาย** ไม่มีหน้าหนาว หน้าฝนอาจชื้นไปนิด แต่หน้าร้อนมีลมทะเลพัดมาเป็นระยะ ๆ ช่วยคลายร้อน แม้ว่าจะมีกลิ่นอาหารสัตว์โชยมาจากโรงงานบ้าง ก็ให้ได้พิจารณาอนิจจังมาแล้วก็ไป ไม่นานดอก

๗. **อิริยาบถสบาย** ยืน เดิน นั่ง นอน สะดวกสบาย

กวาดใบไม้เสร็จ อยากหายเหนื่อย ก็ลงไปนอนแช่ (ดูนกนางแอ่นเล่นลมบนฟ้า) หรือว่ายน้ำในสระใหญ่ คืนใดเมื่อยล้าจากการปฏิบัติ ก็เปลี่ยนอิริยาบถ ด้วยการนอนนับดาวในคืนเดือนมืด หรือดูแสงจันทร์ในคืนเดือนเพ็ญที่ศาลาย่าเคลื่อน แต่อย่าเพลินจนเสียการปฏิบัติล่ะ

โดยปกติ เมื่อผู้หญิงไปปฏิบัติธรรมตามวัด จะถูกมอบหมายให้ทำงานหลัก ๆ คือทำครัว ทำให้คลุกคลี จึงมีการพูดจากัน ถ้าอินทรีย์ไม่แก่กล้าจริง ๆ อย่าหวังเลยว่าธรรมะจะเจริญ บางคราวกว่าจะทำงานเสร็จ ก็เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า จนหมดแรงปฏิบัติ ธรรมาศรมธรรมมาตา จึงเป็นสถานที่ที่เหมาะสำหรับผู้หญิง ที่ต้องการปฏิบัติเพื่อผลพ้นทุกข์ พวกเราจึงต้องมุ่งมั่นบากบั่นอย่างเต็มกำลัง เพื่อไปให้ถึงจุดหมาย สมดังที่ท่านเคยยกคำกล่าวไว้ว่า

"ใช่ว่าบุรุษจะเป็นบัณฑิตไปเสียในที่ทุกแห่งก็หาไม่,
แม้สตรีเมื่อใช้วิจักขณญาณอยู่ในที่นั้น ๆ ก็เป็นบัณฑิตได้"

ฉันรู้สึกซาบซึ้งในบุญคุณของท่าน ที่ให้ทั้งธรรมะ กำลังใจ และสถานที่สัปปายะเช่นนี้ จึงขอตั้งใจปฏิบัติเพื่อน้อมเป็นอาจริยบูชาแด่ท่านอาจารย์พุทธทาส เนื่องในโอกาสครบรอบวันล้ออายุ ปี ๒๕๕๗ นี้

ภานุมาศ สุริยวงศ์
๓๐ เมษายน ๒๕๕๗

เมื่อสัมมะปัญญายังไม่เข้มแข็งพอ เราต้องขอยืม

ศรัทธาและวิริยะใช้ไปก่อน

ดิฉันเชื่อว่า...สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รู้จักโลก รู้แจ้งโลกที่เราอาศัยอยู่นี้อย่างดี พระองค์รู้จักตลอดสุริจักรวาล และรู้ตลอดทะลุปรุโปร่ง ทุกๆ สุริยจักรวาล

และเชื่อตามหลักกาลามสูตรที่พระคุณเจ้าท่านพุทธทาสจำนำมาสอนตามหลักกาลามสูตร

และเชื่อตามที่ท่านพุทธทาสบอกว่า สมเด็จสัมมาพุทธเจ้าอุปมาอุปมัยว่า ท่านรู้จักต้นไม้ทั้งป่า แต่ที่นำมาสอนพวกเราชาวพุทธนั้น เท่ากับใบไม้เพียงกำมือเดียว

ท่านสอนเรื่อง **อริยสัจสี่** ทุกข์ - สมุทัย - นิโรธ - อริยมรรคมีองค์ ๘

ชี้ให้เห็น อนิจจัง-ทุกขัง-อนัตตา

ชี้ให้เห็นทางแก้ไข-รักษา-โรค (กิเลส) เหล่านี้ ด้วย ศีล-สมาธิ-ปัญญา และตัวยาที่รวดเร็ว-เฉียบพลัน นั่นคือ อริยมรรค และตัวปฏิบัติที่ต้องรู้ทันเฉียบขาด คือ ปฏิจจสมุปบาท

เรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ พระเดชพระคุณ ท่านอาจารย์พุทธทาส ทำให้ดูเป็นเรื่องสั้นๆ ง่ายๆ แต่สำหรับตัวดิฉันต้องนั่งท่องจำ-ทบทวน-ใคร่ครวญ-ปฏิบัติ อย่างเอาจริง-เอาจังถึง ๒๐-๔๐ ปี และก่อนจะจับเจ้าตัวสัมมะปัญญาได้ ก็ต้องอาศัยเจ้าตัวศรัทธา จึงต้องยกย่องกตัญญูกตเวทีต่อเจ้าตัวศรัทธาและเจ้าตัววิริยะ นี้อย่างมากมาย

ต้องขออภัย เอาเรื่องส่วนตัวมาเล่า ดิฉันเป็นเด็กกำพร้าไม่เคยเห็นปู่-ย่า-ตา-ยาย และเสียคุณพ่อตั้งแต่อายุไม่ครบ ๓ ปี คุณแม่ซึ่งมีอายุเพียง ๓๒ ปี ต้องเลี้ยงรับผิดชอบชีวิต เป็นพ่อบ้านแม่เรือนคนเดียว เลี้ยงลูก ๖ คนด้วยตัวเอง

ดิฉันขอบคุณธรรมชาติและเลือดเนื้อเชื้อไข จิตวิญญาณของบรรพบุรุษ ที่ทำให้ดิฉันชอบอ่านหนังสือ ไม่ชอบเที่ยวเตร่และชอบวัด ดิฉันชอบวัด และชอบศาสนาทุกศาสนา

และตั้งแต่วัยเด็กจะรู้จักศาสนาในรูปของความ **"ศรัทธา"**

พระเดชพระคุณเจ้าท่านพุทธทาส เน้นพระศาสนาด้วยตัวปัญญา แต่เมื่อพูดถึงเรื่อง ศรัทธา-และวิริยะ ท่านก็พูดได้ไพเราะถูกต้อง น่าฟัง ถ้าท่านผู้ใดอยากทราบ ให้อ่านในสันทัตตรรพธรรมและพุทธจริยา ของชุดธรรมโฆษณ์

ดิฉันเข้าวัดตั้งแต่จำความได้ จนกระทั่งคืนนี้ อายุ ๘๔ เป็นคนแก่ที่พิการด้วยโรคเรื้อรังมาถึง ๒๐ กว่าปี ดิฉันเป็น Rheun atored ระยะสุดท้ายมาถึง ๒๐ กว่าปี ผ่านความทุกข์-ทรมาน มามาก แต่ดิฉันยังแจ่มใสและร่มเย็นด้วยรสพระธรรม

ดิฉันยังใช้ยา ของพระพุทธเจ้าเรื่องกาลามสูตร

๑. **มา อนุสฺสวเนน**

อย่าปลงใจ เชื่อด้วยการฟังตามๆ กันมา

๒. **มา ปรมฺปราย**

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบๆ กันมา

๓. **มา อิติกิราย**

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ

๔. **มา ปิฏกสมฺปทาเนน**

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์

๕. **มา ตกฺกเหตุ**

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรก

๖. **มา นยเหตุ**

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะการอนุมาน

๗. **มา อาการปริวิตกฺเกน**

อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล

๘. **มา ทิฏฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา**

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้

๙. **มา ภพฺพรูปตา**

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นลักษณะน่าจะเป็นไปได้

๑๐. **มา สมโณ โน ครูติ**

อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไม่ให้ด่วนเชื่อในทุกอย่าง แต่ให้ใช้กาลามสูตรตัดสิน อีกสิ่งหนึ่งดิฉันประทับใจในการรวบรวมเอาดอกไม้งดงามหลากสีมาผูกมัดช่อเป็นดวงแก้ว ๙ (เก้า) ประการของ พระเดชพระคุณท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ คือ

อนิจจตา - ทุกขตา - อิทัปปัจจยตา

ธรรมจิตตา - ธรรมนิยามตา - อิทัปปัจจยตา

สุญญตา - ตถาตา - อตัมมยตา

ถ้าท่านผู้ใดศรัทธาอย่างจริงใจ แน่วแน่ ไม่วิจิกิจฉาในดวงแก้ว ๙ ดวงนี้ ใคร่ครวญให้เห็นถ่องแท้ แล้วใช้ศีล-สมาธิ-ปัญญา คือ พระอริยมรรค ๘ ประการ จัดการให้ถูกต้องตามขั้นตอนของชีวิตแล้ว จะพบความร่มเย็นเป็นสุขชั่วกาลนาน

สะใภ้ไชยา

ความประทับใจในท่านอาจารย์
พุทธทาส

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเดินทางไปสวนโมกข์ครั้งแรกในปีพ.ศ. ๒๕๓๔ ซึ่งเป็นช่วงที่ท่านอาจารย์พุทธทาสกำลังอาพาธ ข้าพเจ้าจำได้ว่า เข้าไปกราบท่านที่เก้าอี้ม้าโยกหน้ากุฏิเพื่อขออนุญาตมาพักปฏิบัติธรรมที่สวนโมกข์หลายวัน ท่านอาจารย์พูดด้วยน้ำเสียงที่เหนื่อยว่า **อาตมาป่วย...ให้ไปติดต่อที่ท่านจ้อย** หลังจากนั้นข้าพเจ้าได้มีโอกาสเข้าอบรมหลักสูตรอานาปานสติ ที่สวนโมกข์นานาชาติ และก็ได้มีโอกาสฟังบรรยายจากท่านอาจารย์หลายครั้งจนกระทั่งท่านละสังขารไปในปี พ.ศ. ๒๕๓๘

ธรรมะบรรยายจากท่านอาจารย์พุทธทาส ทำให้ข้าพเจ้าได้เปลี่ยนแนวคิดเป้าหมายของชีวิต ที่เคยตั้งเป้าไว้เป็นตัวเลข และมองไปที่อนาคตตลอดเวลา ได้กลับมาพิจารณามองที่ตัวเองและปัจจุบันขณะมากขึ้น

การที่คนทั่วไปมีความฝันอยากจะเป็นเศรษฐี ข้าพเจ้าได้เรียนรู้จากท่านอาจารย์พุทธทาสว่า **เศรษฐีที่แท้จริง** แปลว่า **ผู้ประเสริฐ** และเป็นได้ไม่ยาก เพียงแค่ปฏิบัติ ๓ ข้อ ได้แก่

๑. ผลิตให้มาก ๒. ใช้แต่พอดี ๓. เหลือช่วยผู้อื่น

ชาวไร่ชาวนาก็เป็นเศรษฐีได้ และท่านก็แนะแนวทางง่ายๆ ในการประยุกต์หลักธรรม กับ ๓ หัวข้อนี้ คือ

๑. **ผลิตให้มาก** ด้วยความรักด้วยหลัก**อิทธิบาท ๔** ซึ่งเป็นหนทางสู่ความสำเร็จ ๔ ประการ คือ **ฉันทะ** *ทำงานให้สนุก เป็นสุขเมื่อทำงาน* **วิริยะ** *ความพากเพียรพยายาม* **จิตตะ** *การเอาจิตจดจ่อด้วยสร้างสมาธิ* **วิมังสา** *หมั่นทบทวนพิจารณา*

๒. **ใช้แต่พอดี** ด้วยหลัก**สันโดษ** ซึ่งเป็นทรัพย์อันประเสริฐที่สอนให้เรารู้จักพอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ภูมิใจในสิ่งที่เป็น และจะทำให้เราเป็นผู้มีความสุขและโชคดีที่สุดในโลก

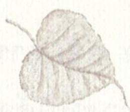
๓. **เหลือช่วยผู้อื่น** ด้วยหลักการสงเคราะห์ที่ยั่งยืน คือ **สังคหวัตถุ ๔** ได้แก่ **ทาน** *การช่วยเหลือด้วยวัตถุปัจจัย* **ปิยะวาจา** *การช่วยเหลือด้วยคำพูด เช่น คำแนะนำ กำลังใจ* **อัตถจริยา** *การใช้ประสบการณ์เราในการช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่น* **สมานัตตตา** *การร่วมสุขร่วมทุกข์กับผู้อื่นอย่างเสมอต้นเสมอปลาย*

หลัก ๓ ข้อนี้ ท่านอาจารย์เรียกว่า **หลักการบริหารธุรกิจแบบพุทธ** ที่สามารถประยุกต์มาใช้ในการทำงานได้จริง ท่านแนะว่านักธุรกิจแค่คิดจะทำธุรกิจก็ทุกข์ หาเงินมาลงทุนก็ทุกข์ ระหว่างทำก็ทุกข์ ทำงานไม่ได้ตามเป้าหมายก็ทุกข์ ได้เป้าหมายก็สุขไม่กี่วันแล้วก็ทุกข์อีก เพราะเป้าหมายวิ่งหนีเราอยู่ตลอด แต่ถ้าเรารู้จักประยุกต์**หลักการบริหารแบบพุทธ**มาใช้ จะพบความสุขในทุกขั้นตอนที่ทำงาน

“ชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์” คือเป้าหมายของชีวิตที่ท่านอาจารย์พุทธทาสสอนและแนะนำลูกศิษย์ท่านตลอดมา ถ้าเรารักและเคารพท่านอาจารย์พุทธทาส มาร่วมกันปฏิบัติบูชาถวายเป็นอาจาริยบูชา ด้วยการศึกษา (ปริยัติ) ทดลองนำมาปฏิบัติ และเพื่อให้นำไปสู่ผล (ปฏิเวธ) คือ การไม่ทุกข์ในทุกขั้นตอนแห่งการดำเนินชีวิต เข้าใจสัจธรรมของทุกสรรพสิ่ง และช่วยกันเปลี่ยนโลกใบนี้ให้เป็นโลกแห่งความรักที่งดงามร่วมกัน...

วัชรมงคล เบญจธนะฉัตร์

ประธานกรรมการบริหารบริษัท บาธรูม ดีไซน์ จำกัด

ความเงียบที่หาได้ยาก

ตามที่ข้าพเจ้าจำความได้ข้าพเจ้าได้ยินชื่อ**ท่านพุทธทาส...** จากญาติฝ่ายบิดาเมื่ออายุประมาณ ๒๐ ปีเศษ พร้อมกับได้ยินคำว่า **สวนโมกข์**...ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เมื่อข้าพเจ้ามาสวนโมกข์ครั้งแรกใน ปีพ.ศ. ๒๕๓๙ แต่ไม่มีโอกาสกราบท่านพุทธทาส เนื่องจากท่านละสังขารไปแล้วประมาณ ๓ ปี ได้เดินชมอาณาบริเวณลานหินโค้ง โรงมหรสพทางวิญญาณ ศาลาธรรมโฆษณ์ โบสถ์ธรรมชาติบนเขาพุทธทอง และสระนาฬิเกร์

ต่อมาเมื่อข้าพเจ้าขับรถผ่านมากรุงเทพฯ ก็ไม่ได้แวะเยือน จนกระทั่งได้สนทนาเรื่องนี้กับญาติของนายทหารคนสนิท ญาติผู้นี้ศึกษาธรรมะของท่านพุทธทาส นิยมไปสวนโมกข์ ญาติผู้ซึ่งข้าพเจ้าได้มีส่วนช่วยติดต่อสำนักพิมพ์ย่านพระราม ๒ ประสานงานการพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับท่านพุทธทาส พร้อมกันนี้ ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือ ได้ฟังซีดีธรรมะของท่านพุทธทาสหลายเล่มหลายเรื่อง ได้สนทนาธรรมะบ่อยครั้ง จนกระทั่งเกิดความปรารถนาที่จะเข้าร่วมการอบรมอานาปานสติภาวนาที่สวนโมกข์นานาชาติ ไชยา

ในที่สุด เมื่อเหตุปัจจัยพร้อม วันที่ ๑๙-๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ข้าพเจ้าจึงได้รู้จักสวนโมกข์นานาชาติ มีโอกาสพักค้างใน

ห้องขนาดเล็กสำหรับคนเดียว ไม่มีพัดลม กางมุ้ง หนุนหมอนไม้ ตื่นตีสี่ ไม่มีเนื้อสัตว์ ล้างจานด้วยวิธีประหยัด สวดมนต์ฟังธรรมบนพื้นทราย นั่งขัดสมาธิเพชร จิตจดจ่อกับลมหายใจโดยมีเสียงจริงของท่านพุทธทาสนำทาง ข้าพเจ้าได้ทดลองอยู่กับตนเอง ปิดวาจา ทดลองปฏิบัติตนตามแบบอย่างที่ท่านพุทธทาสได้ปฏิบัติตามพระพุทธเจ้า ศาสดาเอกของโลก

ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ปลอดโปร่งเบาสบายอย่างที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตื่นตีสี่ที่ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกสดชื่นเหมือนมีพลังมากกว่าปกติ การได้นั่งบนพื้นทรายตลอด ๗ วันก็ทำให้รู้สึกใกล้ชิดธรรมชาติ ร่างกายได้ปรับสมดุล ก่อนนอนหนุนหมอนไม้ก็เคยคิดว่าจะแข็ง จะไม่สบาย จะทำให้นอนไม่หลับ แต่การณ์กลับเป็นไปตรงกันข้าม ข้าพเจ้ารู้สึกสบาย หลับสนิท

สิ่งที่ข้าพเจ้าอัศจรรย์ใจมากที่สุดสิ่งหนึ่งในการเข้าปฏิบัติธรรมครั้งนี้ คือ ในคืนที่พวกเราชมวีซีดีประวัติท่านพุทธทาสที่อาคารอำนวยการ เมื่อถึงตอนฌาปนกิจ ขณะที่เพลิงกำลังลุกโชนเผาไหม้กายเนื้อของท่าน ที่สวนโมกข์นานาชาติได้เกิดลมกรรโชกแรง ฟ้าแลบ และฝนเทกระหน่ำอย่างหนัก ทั้ง ๆ ที่เป็นกลางฤดูร้อน นานประมาณ ๕ นาที หลังจากนั้น ขณะเมื่อเพลิงค่อยอ่อนลง ใกล้มอด ฝนพลันหยุดสนิท

เมื่อสิ้นสุดการอบรมข้าพเจ้าได้เข้าไปในสวนโมกขพลารามหรือวัดธารน้ำไหล ได้กราบม้านั่งหินอ่อนที่ท่านพุทธทาสเคยนั่งรับแขก นั่งพักเป็นประจำ ชมลานหินโค้ง โรงมหรสพทางวิญญาณ

ศาลาธรรมโฆษณ์ โบสถ์ธรรมชาติบนเขาพุทธทอง และสระนาฬิเก อีกครั้งหนึ่ง

ถือว่าข้าพเจ้าโชคดีที่เกิดมาเป็นชาวพุทธ และโชคดีมากที่สุดในชีวิตที่ได้มาเรียนรู้ มาเดินตามรอยการปฏิบัติของท่านพุทธทาสในอาณาบริเวณที่ท่านได้ตั้งใจจัดสรรไว้ให้ทุกคนเรียนรู้ธรรมะของพระพุทธองค์

ขณะนี้ ข้าพเจ้าตั้งใจที่จะไปร่วมฝึกปฏิบัติอานาปานสติภาวนากับท่านอาจารย์โพธิ์ ศิษย์เอกของท่านพุทธทาสที่ทีปภาวันธรรมสถาน เกาะสมุย เมื่อมีโอกาสเหมาะสม

สุดท้ายนี้ ผู้ที่กำลังตั้งใจจะทำสิ่งดีสักสิ่งหนึ่งในชีวิต สิ่งนั้นอาจจะเป็นการมาทดลองใช้ชีวิตเรียบง่ายตามแบบฉบับพระพุทธองค์ขนานแท้และดั้งเดิมที่สวนโมกข์นานาชาติ **ฝึกอยู่อย่างต่ำ มุ่งกระทำอย่างสูง** ท่านจะได้รู้จักลมหายใจของตนเอง ก่อนที่จะสิ้นลมหายใจในชาตินี้ ท่านจะพบกับความสงบสุขในครั้งแรกและครั้งสุดท้ายของชีวิตที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ทุกวันตลอดไป

เอนก ทศมิตร

กรุงเทพมหานคร

๒๗ เมษายน ๒๕๕๗

ดร.ธวัช...กับท่านพุทธทาส

พระอาจารย์ท่านพุทธทาส อินทปัญโญ อดีตเจ้าอาวาสวัดธารน้ำไหล สมัยมีชีวิตอยู่ หรือที่เรารู้จักกันดีในชื่อสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่รู้จักและเห็นท่านครั้งแรก คือวันที่ไปบวช ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โพธิพันธ์ พานิช ซึ่งเป็นหลานของท่านพุทธทาส และเป็นเพื่อนที่สอนอยู่ด้วยกันที่วิทยาลัยนาฏศิลป เมื่อ ๓๐ กว่าปีนั่นเอง และหลังจากนั้น ดร.โพธิพันธ์ ก็จะนำหนังสือที่ท่านอาจารย์พุทธทาสเขียนมาให้อ่านบ่อยๆ สิ่งที่ประทับใจเมื่อได้อ่านหนังสือของท่านพุทธทาส ก็รู้สึกว่า มีคุณค่าและมีประโยชน์มากๆสำหรับชีวิตผม...ได้ข้อคิด ได้ความรู้สึกทางด้านจิตใจดีมาก...เหมือนเป็นการให้คำตอบสำหรับชีวิตที่ดี แม้ว่าจะปฏิบัติได้บ้าง...ไม่ได้บ้างก็ตาม... ด้วยคำสอนของท่าน...ที่เป็นวิทยาศาสตร์...เป็นเหตุเป็นผล...ประกอบกับเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้...และสอนเรามา

ด้วยคำสอนที่เป็นตัวหนังสือ และการปาฐกถาธรรม หรือเป็นการแสดงพระธรรมเทศนาของท่านเจ้าคุณอาจารย์พุทธทาสภิกขุ บทความแต่ละเรื่อง ข้อคิดแต่ละตอน เนื่องในโอกาสต่างๆ

ตลอดข้อความ **"แห่งธรรม"** ถ้าใครได้อ่าน ณ บริเวณสวนโมกขพลาราม หรือตามหนังสือต่างๆที่เกี่ยวข้องกับท่านอาจารย์พุทธทาส ด้วยคำสอนที่เข้าถึงธรรมอันแท้จริง ทำให้เข้าใจและเตือนสติได้เป็นอย่างดี เป็นการสอนที่มาจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยไม่ได้เน้นให้เชื่อหรือยึดหลักทางวัตถุมากกว่าทางด้านจิตใจ

ด้วยความศรัทธาและความประทับใจในปณิธานอันแน่วแน่ที่ท่านอาจารย์ตั้งใจจะทำงานที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนอันเป็นส่วนรวมดังที่ท่านได้กล่าวไว้ในตอนท้ายของชีวิตก่อนที่ท่านจะละสังขารในวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๓๖ ถ้าใครผ่านไปทางสวนโมกข์ อำเภอไชยา ตรงสะพานลอยข้ามถนนหน้าสวนโมกข์ ด้วยข้อความที่กล่าวว่า **"ศีลธรรมของยุวชน คือ สันติภาพของโลก"** มันบ่งบอกว่า ไม่ใช่เพื่อใครคนใดคนหนึ่ง ชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่งแต่หมายถึงความสุข สงบและการอยู่ด้วยจิตใจที่ดีงามของคนทั้งโลก เพื่อไม่ให้เกิดการแตกแยกกัน

ด้วยความศรัทธาและความประทับใจในการเขียนหนังสือของท่าน และการใฝ่เรียนรู้ไม่ว่าเรื่องภาษาอังกฤษ การแต่งกลอน ผมเองเคยคิดเหมือนกันว่าท่านแต่งได้อย่างไรคงไม่ใช่พระธรรมดาแน่ๆ เพราะพระธรรมดาไม่น่าจะแต่งคำกลอนเชิงธรรมมะที่ลึกซึ้งแบบนี้ได้ ต้องบอกกับตัวเองเหมือนกันว่าทึ่งมากๆ และศรัทธาอย่างมากๆ ประทับใจในทุกคำสอนว่านี่แหละของจริงทั้งนั้น ชีวิตของคนเรามันมีเท่านี้เอง ดังที่ท่านกล่าวว่า **ตถตา ทุกสิ่งล้วนเป็นเช่นนั้นเอง** และเมื่อนำมาคิดมันก็เป็นเช่นนั้นจริงๆ นี่เองความ

ประทับใจ การศึกษาทำให้คนเราได้เจริญทางด้านปัญญา ท่านกล่าวว่า **การศึกษาจะต้องทำให้ผู้เรียนรู้ว่าเกิดมาทำไม? คนเราหากไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม? ก็ไม่รู้ว่าชีวิตนี้ควรจะเดินไปทางไหนเพื่อจะไปได้อะไร ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสูงสุด?** เพราะผมเองก็ไม่เคยคิดมาก่อนเหมือนกันว่าตัวเราเกิดมาทำไม เมื่ออ่านข้อความตรงนี้ทำให้ต้องกลับมาคิดเพื่อจะทำชีวิตให้มีคุณค่าให้มากที่สุด จึงเป็นเสมือนหลักหรือข้อคิดที่ท่านสอนและทำให้เราได้คิดถึงคุณค่าของการมีชีวิตในการดำรงอยู่ให้ดีและพ้นจากความทุกข์ ไม่เห็นแก่ตัว ให้มากที่สุด

และสุดท้ายด้วยความเคารพ ศรัทธา และประทับใจของข้าพเจ้า คือ การชื่นชมที่ท่านได้รับการประกาศยกย่องและเชิดชูเกียรติให้เป็น **"บุคคลสำคัญของโลก"** ในวาระฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล (๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๙) จากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือในการประชุมสมัยสามัญ เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๔๘ (จริงๆ ท่านคงไม่ได้ยึดติดตรงนี้)

แต่ที่ประทับใจและนำมาใช้คือ หลักการเป็นอยู่และการใช้ชีวิตในแนวทางที่ท่านพุทธทาสให้ไว้ กล่าวคือ **"เป็นอยู่อย่างต่ำ...มุ่งกระทำอย่างสูง" "เป็นอยู่อย่างง่าย...มุ่งกระทำสิ่งที่ยาก"** และใช้ชีวิตใกล้ชิดกับธรรมชาติมากที่สุด ดังนี้

ใช้ชีวิตอยู่กับตัวเอง โดยลำพัง เพื่อให้ศึกษาเรียนรู้ เข้าใจภาวะจิตของตัวเองได้อย่างเต็มที่ตลอดเวลา ใช้เวลาของชีวิตให้คุ้มค่ามากที่สุด

ใช้ชีวิตด้วยความสงบเย็น ผ่อนคลาย ไม่เคร่งเครียด เร่งร้อน เพื่อเรียนรู้สภาวะแห่งความสมดุลพอเหมาะพอดีในทุกๆ การกระทำ แห่งการดำเนินชีวิต สงบ เย็น เป็นประโยชน์ คือ วิถีแห่งสวนโมกข์ ที่ท่านพุทธทาสภิกขุ เสนอแนะให้หมั่นฝึกฝน และปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีความสงบเย็น และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม**...ด้วยความศรัทธา...และแนวทางที่ได้นำไปปฏิบัติตลอดไป...สำหรับชีวิตของผม...ต่อท่านพระอาจารย์พุทธทาสภิกขุ**

ว่าที่ ร.ต. ดร.ธวัช เติมญวน

หัวหน้าภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยนาฏศิลป

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

รำลึกถึงท่านอาจารย์ พุทธทาส

แม้ร่างกายท่านอาจารย์จะแปรเปลี่ยนไปเป็นเถ้าอัฐิ ผ่านมานานแล้ว ๒๑ ปี ข้าพเจ้ายังรู้สึกอยู่เสมอ ท่านอาจารย์ยังอยู่กับเราตลอดเวลาตราบเท่าที่เราปฏิบัติตามคำที่ท่านอาจารย์สอน

ท่านอาจารย์กล่าวว่า

ไม่ทำตามที่สอน อย่ามาอ้อนเรียกท่านอาจารย์

ท่านอาจารย์ได้ทุ่มเทตลอดชีวิตของท่านอาจารย์ ถ่ายทอดธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ แปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยอย่างถูกต้องถึงที่สุด ให้ตรงตามความหมายของพุทธองค์ ประสงค์ให้คนไทยที่นับถือพุทธศาสนา เรียนธรรม รู้ธรรม และมีธรรมอย่างพุทธศาสตร์

ท่านอาจารย์ได้จัดทำหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ อันมี พุทธประวัติจากพระโอษฐ์, อริยสัจสี่จากพระโอษฐ์, ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ ฯลฯ และ ธรรมเก้าตา อนิจตา, ทุกขตา, อนัตตา, ธัมมัฏฐิตตา, ธัมมนิยามตา, อิทัปปัจจยตา, ตถาคตา สุญญตา, อตัมมยตา ท่านอาจารย์เทศนาบรรยายธรรม อิทัปปัจจยตา เป็น

กฎของธรรมชาติที่มีอยู่ก่อนสิ่งใด เป็นสิ่งสูงสุดแก่พุทธศาสนา, เป็นหัวใจของพระพุทธศานา, เป็นพระเจ้าของสากลจักรวาล, เป็นกฎวิทยาศาสตร์ทั่วไป, กฎทุกกฎอยู่ภายใต้กฎอิทัปปัจจยตา แปลว่า *"เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้ย่อมเกิดขึ้น"* ๆ *"ถ้าไม่มีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้ก็ไม่เกิดขึ้น"* ๆ ในคืนวันเพ็ญเดือนหก พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ **"อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท"** นิยมเรียกสั้นๆ ว่า ปฏิจจสมุปบาท แปลว่า อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น ก็คือกฎอิทัปปัจจยตา, ปฏิจจสมุปบาท **มุ่งหมายใช้เฉพาะเรื่องความทุกข์ของมนุษย์** คือ เกิดทุกข์และดับทุกข โดยตรงในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ใจความสำคัญคือแสดงถึงกระแสแห่งปัจจัย และสิ่งที่เกิดตามปัจจัย เป็นสายยืดยาวเท่านั้น

ธรรมที่ข้าพเจ้าได้เรียนรู้จากท่านอาจารย์พุทธทาส มีดังนี้

สิ่งที่ต้องดูในตัวคน

ตัวธรรมชาติในตัวคน

ตัวคน : กายเนื้อ (รูป) + กายจิต (นาม)

มี ๓ เรื่อง

๑	๒	๓
ธาตุ	**อายตนะ** (เครื่องเชื่อมต่อ)	**ขันธ์๕**

(อินทรีย์ ๖) = ภายใน (เป็นใหญ่-ทำหน้าที่) — **ภายนอก = (อารมณ์ ๖)** (สิ่งที่มาดึงความสนใจ)

ธาตุ	ภายใน		ภายนอก	ขันธ์๕
๑ ธาตุดิน	๑ ตา	คู่กับ	รูป	๑ รูป
๒ ธาตุน้ำ	๒ หู	คู่กับ	เสียง	๒ เวทนา
๓ ธาตุไฟ	๓ จมูก	คู่กับ	กลิ่น	๓ สัญญา
๔ ธาตุลม	๔ ลิ้น	คู่กับ	รส	๔ สังขาร
๕ ธาตุวิญญาณ = ธาตุรู้แจ้ง	๕ ใจ	คู่กับ	ธัมมารมณ์ (มโนภาพ)	๕ วิญญาณ
๖ ธาตุอากาศ = ธาตุว่าง	๖ กาย	คู่กับ	โผฏฐัพพะ	

ความสัมพันธ์เชื่อมโยง

อย่างแยกกันไม่ได้

เป็น**ทวารเข้า**ของกิเลส — สิ่งที่เข้าไป

ทวารออกของกิเลส มี ๓ ทวาร → **มโนทวาร**, **วจีทวาร**, **กายทวาร** เรียกว่า **ไตรทวาร**

ให้มีสติที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ให้มีสติควบคุมที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไว้ให้ได้ เป็นการปฏิบัติมรรคมีองค์ ๘ ก็คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ คือ ความถูกต้อง

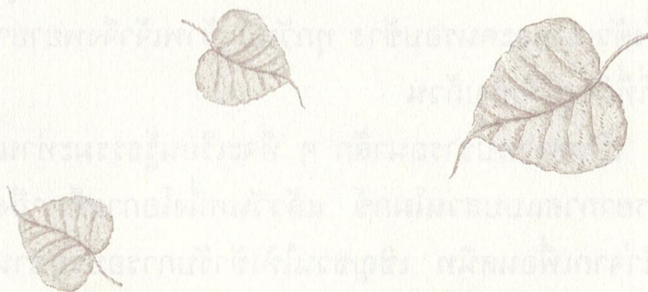
เรียนธรรม รู้ธรรม แล้วนามาปฏิบัติให้มีอยู่ที่เนื้อที่ตัว อย่างสม่ำเสมอ อย่างมีสติสัมปชัญญะ ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ขณะแห่งผัสสะควบคุมไว้ให้ได้ ไม่เห็นแก่ตัว รักผู้อื่น

สติมีอยู่แล้วในธรรมชาติ แต่มีไม่มากพอที่จะค้นเอาปัญญามาทันท่วงทีใช้ในการตัดสินใจ จึงต้องมีการฝึกสติ อบรมภาวนาด้วยการฝึกอานาปานสติสูตร สติปัฏฐานสี่ อย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกวัน ให้มีสติมากพอมาทันท่วงทีต่อการตัดสินใจ นำพาไปสู่ความสะอาด สว่าง สงบ ไม่เสียทีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ พบพระพุทธศาสนา ให้ได้สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้ คือ พบความสงบเย็น ถึงพระนิพพานได้ที่ใจ

กราบนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

กรกช จิตธรธรรม

๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๗

ศรัทธาคำสอนท่านพุทธทาส

ข้าพเจ้ามีความศรัทธาในคำสอนของท่านพุทธทาสมานานกว่าสามสิบปี ทุกครั้งที่ขับรถเดินทางไปเยี่ยมบิดามารดาที่จังหวัดตรัง จะแวะเยี่ยมสวนโมกข์ทุกครั้ง เมื่อได้สัมผัสกับบรรยากาศในสวนโมกข์ ซึ่งมีต้นไม้ใหญ่ร่มรื่นมาก ให้ความรู้สึกเย็น สบายกายสงบใจ

ข้าพเจ้าชอบอ่านหนังสือธรรมะของท่านพุทธทาสมาก มักซื้อเป็นของที่ระลึกของกำนัลแก่เพื่อนๆ ที่กรุงเทพฯ เสมอ ข้าพเจ้าพยายามนำคำสอนของท่านพุทธทาสมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเท่าที่จะทำได้ คำสอนของท่านมีเหตุ มีผล น่าเชื่อถือ เป็นไปตามปกติธรรมดา ตามธรรมชาติ ข้าพเจ้าชอบคำอธิบายที่ว่าธรรมะคือหน้าที่ที่เราจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ทุกขั้นตอนของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นวัยใด เพื่อให้ชีวิตเป็นอยู่อย่างสงบเย็นทั้งตัวเองและคนรอบข้าง ทุกวันนี้ ข้าพเจ้าจึงพยายามทำตามหน้าที่ที่มีอยู่ให้ครบถ้วน

เป็นความปรารถนาลึก ๆ ที่จะเรียนรู้ธรรมะท่านพุทธทาสในบรรยากาศแบบสวนโมกข์ แล้ววันหนึ่งโอกาสก็มาถึง โดยคำแนะนำจากเพื่อนสนิท เชิญชวนให้เข้ารับการอบรมอานาปานสติภาวนา วันที่ ๑๙-๒๘ มีนาคม ๒๕๕๕ ข้าพเจ้าตอบตกลงทันที

เป็นครั้งแรกที่ได้เข้ามาที่สวนโมกข์นานาชาติ สถานที่แห่งนี้กว้างขวาง ทัศนียภาพสวยงามมาก อากาศดี เงียบสงบ

จำได้ว่าเข้าพักที่หอหญิง ๑ (ท่านพุทธทาสเรียกว่า ถ้าแถว) ห้อง ๑๕๕ ลักษณะของห้องกว้าง-ยาวประมาณ ๒.๕ X ๒.๕ เมตร มีหน้าต่าง ๑ บาน ประตู ๑ บาน มีเตียงปูนซิเมนต์สำหรับนอน สูง ๑.๒ เมตร ซึ่งนอนได้อย่างสบายสำหรับคนเดียว หมอนไม้ ๑ ใบ เสื่อ ๑ ผืน ผ้าห่ม ๑ ผืน มุ้ง ๑ หลัง ไฟฟ้า ๑ ดวง ห้องสุขาและห้องอาบน้ำใช้รวมกัน

วันแรกที่เข้าที่พักได้ยินเสียงคุยกันบ้าง เมื่อทุกคนจัดข้าวของเรียบร้อยแล้ว ไม่ได้ยินเสียงคุยอีกเลย นอกจากเสียงเดิน อาบน้ำ ซักผ้า นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการฝึกสมาธิ การฝึกอยู่กับตนเอง ทุก ๆ วันเวลา ๑ ทุ่มตรง เมื่อเสียงระฆังดังขึ้น ทุกคนเดินออกจากห้องอย่างเงียบ ๆ ไปรวมกันที่ศาลาทรายเพื่อทำวัตรเย็น

สิ่งที่ข้าพเจ้าประทับใจมากในการทำวัตรเช้า-เย็นคือ เสียงนำสวดมนต์ของแม่ชี ว่าคำบาลีด้วยเสียงสูงแหลม ว่าคำแปลไทยด้วยเสียงทุ้มต่ำสลับกันไป มีความไพเราะมากที่สุด ทุกๆ คนตั้งใจสวดมนต์ด้วยความเข้าใจทั้งความหมาย ทั้งเปี่ยมด้วยศรัทธาในพระพุทธองค์ การทำวัตรเย็นใช้เวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง ทุกคนเดินกลับที่พักเวลา ๓ ทุ่ม ๑๕ นาที เมื่อปฏิบัติภารกิจส่วนตัวเรียบร้อย เข้านอน ไฟฟ้าดับเวลา ๓ ทุ่มครึ่ง

คืนแรกเป็นช่วงการปรับตัวจะหลับช้าหน่อย ประกอบกับเป็นเดือนมีนาคม อากาศร้อนอบอ้าว แต่ไม่เป็นอุปสรรคใด ๆ ตี ๔

ได้ยินเสียงระฆังดังขึ้นอีก ทุกคนรีบลุกขึ้นปฏิบัติภารกิจภายใน ๑๕ นาที เดินไปที่ศาลาทรายอีกครั้งเพื่อทำวัตรเช้า ฟังธรรม ฝึกสมาธิ และบริหารร่างกาย ช่วงการบริหารร่างกาย เป็นช่วงผ่อนคลาย ช่วงกลางวันของทุก ๆ วันฝึกตามตารางการอบรม เช่น ฟังท่านพุทธทาสสอนอานาปานสติภาวนา ฟังปาฐกถาธรรมเรื่องอื่น ๆ ของท่านพุทธทาส ฝึกสมาธิ เป็นต้น

ที่นี่รับประทานอาหารเพียง ๒ มื้อ ดื่มน้ำปานะตอนเย็น มื้อเช้าเป็นข้าวต้ม มื้อเที่ยงเป็นข้าวสวย ขนม ผลไม้ มีผักสดทุกมื้อ ผักสดที่นี่ไร้สารพิษ สดและอร่อยมากเพราะเก็บใหม่ ๆ จากแปลง เป็นผักที่ชาวสวนโมกข์นานาชาติปลูกเอง

ข้าพเจ้ามีความภาคภูมิใจและมีความปีติเป็นที่สุดที่ได้เข้าร่วมการอบรมอานาปานสติในครั้งนั้น ได้รู้จักลมหายใจของตนเอง ฝึกนั่งสมาธิ เดินจงกรม กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ สวดมนต์แปล แม้ขณะปัจจุบัน ข้าพเจ้าจะไม่ได้สวดมนต์ด้วยตนเอง แต่ฟังจากแผ่นซีดีทุกเช้าเย็น กราบขอบพระคุณท่านพุทธทาสที่เปิดโอกาสให้ข้าพเจ้าได้เรียนรู้ความจริงแห่งชีวิต ความจริงที่เบาสบาย จนบัดนี้ก็ยังจำทุกเหตุการณ์ในสวนโมกข์นานาชาติได้ ขอขอบคุณเพื่อนที่แนะนำให้เข้ารับการอบรมในครั้งนั้น.

พิณประภา ปิยะวาจี

กรุงเทพมหานคร

๒๙ เมษายน ๒๕๕๗

ท่านพุทธทาส

เป็นผู้นำแนวทางการดำเนินชีวิตของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าได้ศึกษาคำสอนของท่านอาจารย์พุทธทาสทั้งในรูปของหนังสือ และฟังคำบรรยายมาพอสมควร มีความประทับใจในความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ประหยัด มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถในการปฏิรูปพุทธศาสนาที่ถือได้ว่าเป็นมหาปราชญ์แห่งพุทธธรรมทางบูรพาทิศทีเดียว จนกระทั่งได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก

จากการศึกษาคำสอนของท่าน ข้าพเจ้าได้นำคำสอนของท่านมาปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ข้าพเจ้า ตั้งแต่ชีวิตการทำงาน จนกระทั่งชีวิตหลังเกษียณอายุราชการในปัจจุบัน ขอยกตัวอย่างบางส่วน ดังนี้

⊙ การมีธรรมะสามารถดำรงตนอยู่เหนือปัญหาทั้งปวง

⊙ ธรรมะ คือหน้าที่ หน้าที่ คือธรรมะ ทำหน้าที่ให้ถูกต้องด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่หวังแม้แต่คำขอบคุณ

⊙ อย่าเห็นแก่ตัว

⊙ มองแต่แง่ดีเถิด

⊙ การทำงาน คือการปฏิบัติธรรม

⊙ เราสามารถทำงานหนักให้กลายเป็นของเล่นน่าสนุกได โดยทำอย่าให้มีความรู้สึกว่าตัวกูเป็นผู้กระทำให้ตัวกู แต่ให้เป็นการกระทำของจิตที่ว่างจากตัวกู

⊙ การทำงานเพื่อเงินนั้น ต้องรอจนกว่าจะได้เงินเสียก่อน จึงจะรู้สึกพอใจ ถ้าทำงานเพื่องาน พอลงมือทำก็พอใจแล้ว และเป็นสุขทันที ส่วนเงินนั้นก็ไม่ไปไหนเสีย

⊙ การริษยาผู้อื่นนั้น มิใช่ตนเองจะได้รับประโยชน์อะไร แต่เป็นการทำลายประโยชน์ส่วนรวมอย่างยิ่ง และตนเองก็ถูกเผาอยู่ด้วยไฟริษยา

⊙ ไม่ต้องเสียดายความผิดพลาด เป็นสิ่งที่มนุษย์ธรรมดาต้องมี แต่ก็แก้ไขได้ด้วยความฉลาด ที่มีความผิดพลาด มันสอนให้เราทุกครั้งที่เราทำผิดไปนั่นเอง

⊙ อย่ามัวเป็นห่วงว่า เขาจะตอบแทนไม่คุ้มกับความดีที่เราทำแก่เขา เพราะความดีของเราถ้าดีจริง ย่อมยิ่งใหญ่เกินกว่าที่ใครจะตอบแทนให้คุ้มกันได้หลายเท่านัก

⊙ ความสุขที่แท้จริงเกิดจากความพอใจในการได้ทำหน้าที่หรือปฏิบัติธรรมะ กลับไปบ้านทำงานในหน้าที่ให้สนุก และรู้สึกสุขเสียเมื่อกำลังทำงาน

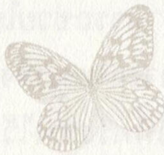
⊙ ระบบกายขึ้นอยู่กับระบบจิต ระบบจิตจึงอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ระบบร่างกาย แม้ในทางเคมี ทำให้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ เกิดขึ้น เป็นความรัก โกรธ เกลียด กลัว วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หึง หวง ดังนั้นควรฝึกฝนหรือพัฒนาระบบจิต

⊙ กินดี-อยู่ดี นั่นแหละระวังให้ดีมันทำให้เป็นโรคทางกาย (แม้ทางตา) และโรคทางจิต คืออุปาทานในความอร่อย สวยงาม ล้วนแต่นำมาซึ่งปัญหาทางเศรษฐกิจในภายหลัง ต้องเปลี่ยนให้เป็นว่า **"กินอยู่แต่พอดี"** จึงจะปลอดภัย

⊙ จะมีเงิน อำนาจ วาสนา ยศศักดิ์ บริวารมากมาย มีมือปืนคุ้มครองตั้ง ๒๐ คน ก็ยังมีความทุกข์ทรมานใจอยู่นั่นเอง มีธรรมะอย่างเดียวเท่านั้นจะไม่มีทุกข์ รีบรู้จักกันเสียเถิด

⊙ อยู่โดยไม่ต้องรู้สึกว่า เราดี - เด่น - ดัง อะไรเลย เพียงแต่รู้สึกว่าเราเป็นผู้มีประโยชน์ที่สุดคนหนึ่งนั่นแหละถูกต้องและเป็นสุขแท้ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า คำสอนของท่านอาจารย์มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ ทั้งนี้ผู้ศึกษาต้องนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง ไม่เพียงแต่รู้ธรรมะเท่านั้น บ้านเมืองที่เกิดวิกฤตเพราะคนในชาติขาดธรรมะ ข้าพเจ้าจึงมีความประทับใจในคำสอนของท่าน และตัวท่านอย่างที่สุด

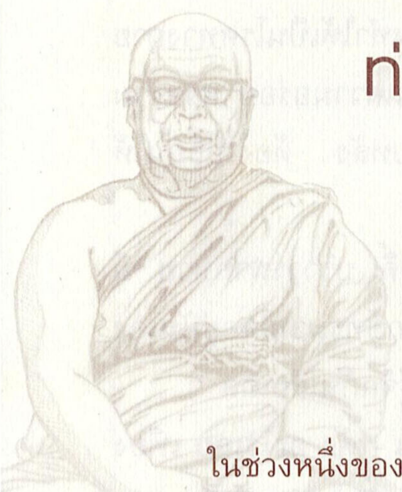

กรรณิการ์ นาคอยู่

สุราษฎร์ธานี

๓๐ เมษายน ๒๕๕๗

ท่านอาจารย์พุทธทาส

ผู้ชุบชีวิต...ของข้าพเจ้า

ในช่วงหนึ่งของชีวิต มีวิกฤติที่นำพาตัวเองทำให้ไปไม่รอด มีแต่...ความท้อแท้...ท้อถอย...และสิ้นหวัง เปรียบเสมือนแสงเทียนที่รอวันที่จะดับอับแสง ได้เห็นหนังสือ ๓-๔ เล่ม วางอยู่บนโต๊ะหนังสือ ไม่ได้สนใจเลยมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว หนังสือก็ค่อนข้างเก่าเก็บมานาน ชื่อว่า **"หาสุขได้จากทุกข์"** และ **"ชุบชีวิตเมื่อยามตกอับ"** ขึ้นมาอ่าน...อ่าน...แล้วก็อ่าน แล้วก็ขบคิดพิจารณาตาม ได้ค้นพบหลักธรรม คำสอน ของพระพุทธองค์ ที่พระเดชพระคุณ ท่านอาจารย์พุทธทาส ได้นำมาเรียบเรียงอธิบาย จากธรรมที่ยุ่งยากมาทำให้ง่ายขึ้น จากผู้ที่ไม่เข้าใจในธรรม จนได้เริ่มรู้และเข้าใจว่า หลักธรรมของพระพุทธองค์นั้นสามารถช่วยให้พ้นจากทุกข์ได้ โดยมีพระองค์เป็นกัลยาณมิตร นำทางแนะนำสั่งสอนเป็นแบบอย่าง ให้เดินตามแนวทางของพระองค์ที่ทรงวางไว้ จนได้เกิดมีข้อคิดว่า **"ไม่มีแสงสว่างใดๆ ในจักรวาล จะเสมอด้วยแสงแห่งธรรม เป็นไม่มี"** เพราะแสงแห่งธรรมสามารถสอดส่องเข้าไปด้านใน ทำให้ได้มองเห็นอวิชชา (IGNORANCE) ความมืดบอดและ

กิเลส (DEFILEMENTS) ของตนเองได้ชัดเจน ทำให้เกิดมีสัมมาทิฏฐิ (RIGHT UNDERSTANDING) ตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ข้อแรก ว่าจะกระทำการสิ่งใดก็ตาม จะต้องมีความเห็นที่ถูกต้องนำทางไปอยู่เสมอ มองโลกตามความเป็นจริงว่า **"ทุกๆสิ่ง ทุกๆอย่าง มีความเปลี่ยนแปลงไปตามกาลอยู่ตลอดเวลา จะยึดติดในสิ่งใดๆนั้นมิได้เลย ถ้ายึดสิ่งใด ก็จะเป็นทุกข์เพราะสิ่งนั้นๆ ไม่ยึด ก็ไม่เป็นทุกข์เพราะสิ่งนั้นๆ แต่จงกระทำหน้าที่ของตนเองในสิ่งนั้นๆ ให้เต็มตามความสามารถ ให้ถูกต้องดีงามตามหลักธรรมให้สมบูรณ์ที่สุด"**

"ไม่ต้องพึ่งหวังสิ่งใดๆ เลย"

วีระ จัดแจง

สวนโมกข์, ไชยา

๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๗

สถาบันบันลือธรรม เป็นองค์กรเอกชนที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อสืบทอดและเผยแพร่พระพุทธศาสนา สานต่อเจตนารมณ์**หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ** แห่งสวนโมกขพลาราม **หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ** องค์ประธานสถาบันบันลือธรรม และ**ท่านเจ้าคุณพระสุธรรมเมธี** ป.ธ. ๘ (นายบันลือ สุขธรรม) ผู้ให้กำเนิดธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม และ ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา www.thammasapabooks.com

กิจกรรมของสถาบันบันลือธรรม **สื่อสารข้อมูลได้ที่** www.facebook.com/thammasapa

๑. โครงการ **พบพระ พบธรรม** พระเถระแสดงธรรม ณ ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา ทุกวันเสาร์ เวลา ๑๕.๐๐-๑๗.๐๐ น. สอบถามองค์บรรยายธรรมที่ ๐๘๖-๐๐๓๕๔๗๘

๒. โครงการ **อยู่กันด้วยความรัก** จัดกิจกรรมเพื่อสาธารณกุศล ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติและช่วยเหลือชุมชนในถิ่นทุรกันดาร จัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติทุกปี โทร. ๐๘๖-๐๐๓๕๔๗๘

๓. ธรรมสถาน **"สวนมุทิตาธรรมาราม"** อบรมการเรียนรู้ชีวิตตามธรรมใน ๑ วัน ทุกวันเสาร์ต้นเดือน เวลา ๐๘.๐๐-๑๖.๐๐ น. สอบถามองค์แสดงธรรมและเข้าร่วมกิจกรรมที่ โทร. ๐๘๖-๐๐๓๕๔๗๘

๔. กองทุน **"คลังธรรมทาน"** บริจาคหนังสือเป็นสาธารณกุศล เพื่อประโยชน์แก่สาธารณชน โดยแจ้งความจำนงเป็น**จดหมายขอรับบริจาค**ได้ที่ธรรมสภา และสถาบันบันลือธรรม

๕. **หอสมุดธรรมสมาธิ** ห้องสมุดธรรมะและนั่งสมาธิภาวนา พร้อมกับฟังธรรมะในสวนใต้ร่มเงาไม้ตามธรรมชาติ สถานที่รื่นรมย์ ณ สวนมุทิตาธรรมาราม เปิดบริการ ๐๙.๐๐-๑๖.๐๐ น. สอบถามข้อมูลเพื่อขอใช้สถานที่เพื่ออบรมฟรี โทร ๐๒-๔๘๒-๑๑๙๖, ๐๘๗-๙๐๘๑๑๙๘ www.thamsamati.com

๖. **เรือนทานวันพระ** ขอเชิญ**รับประทานอาหารฟรี** ตั้งแต่เวลา ๐๗.๐๐-๑๓.๐๐ น. ทุกวันพระ ณ ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา ถ. บรมราชชนนี ๑๑๙ กทม. ๑๐๑๗๐ โทร ๐๘๑-๗๓๕-๑๗๖๖

๗. **หอศิลป์พุทธะ • Buddha Art Gallery** จัดแสดงภาพพุทธประวัติของ อาจารย์กฤษณะ สุริยกานต์ และ นิทรรศการพุทธศิลป์ พุทธธรรม สถานที่นั่งสมาธิ วิปัสสนาภาวนา โทร. ๐๘๖-๐๐๓๕๔๗๘

การบำรุงพระศาสนา

"ตัวจริงของศาสนา" นั้น คือการดับทุกข์
ที่ไหนมีการดับทุกข์ ที่นั่นก็มีตัวศาสนา

จะอยู่บ้านก็ได้ อยู่ในป่าก็ได้
อยู่ตามถ้ำตามภูเขาก็ได้

ไม่ต้องมีวัดวาอารามอันสวยงามก็ได้
ไม่ต้องเฉพาะแต่มีพระมีเณร

แม้ชาวบ้านถ้าปฏิบัติธรรมะแล้ว
ก็มีศาสนาอยู่ที่บ้านได้เหมือนกัน
เพราะเหตุว่าตัวศาสนานั้น อยู่ที่ตัวการดับทุกข์

ดังนั้น ถ้าจะบำรุงศาสนากันให้ถูกตัวจริงๆ แล้ว
ก็ต้องบำรุงให้เกิดการดับทุกข์ขึ้นมาจริงๆ

พุทธทาสภิกขุ